

О. ОЛЕСЬ

Вибранє

РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК
Київ 1958

Упорядкували
Олег БАБИШКІН, Борис БУРЯК, Юрій МЕЛЬНИЧУК

В розшуванні закордонних видань
творів О. Олеся велику допомогу
надала «Слов'янська книгозбірня»
в Празі.

ПОЕЗІЯ О. ОЛЕСЯ

Олександр Олесь (Олександр Іванович Кандиба) належить до того покоління українських письменників, що виступили на початку ХХ століття, отже ще тоді, як жили й творили великі Іван Франко, Михайло Коцюбинський та Леся Українка. Тогочасна українська інтелігенція — кажу не тільки про буржуазно-націоналістичну, а й про революційно-демократичну — привітала в поеті надійну творчу силу, визнала його як щирого й безпосереднього лірика, яким він і був усе життя. А життя його склалось і закінчилось невесело, і були для того, крім особистих рис характеру, певні історичні причини, про які постараюся сказати далі.

Народився Олесь року 1878-го на Харківщині, вчився в сільськогосподарській школі, а далі в Харківському ветеринарному інституті. Служив потім за своїм фахом (був ветеринаром на київських різницях — не дуже підходяще місце для чутливого поета!), але рано виступив і на літературному полі, був один час близький до модерністичного й націоналістичного журналу «Українська хата», пізніше працював у редакції «Літературно-наукового вісника», подорожував за кордон (до Гуцульщини, до Італії...).

Саме про спілкування Олеся з «хатянами», передовсім з їх «верховодою» Микитою Шаповалом (критичні та публіцистичні статті підписував псевдонімом М. Сріблянський), з яким він, однак, невдовзі різко розійшовся, і хочеться сказати кілька слів. Шаповал ще не виявив тоді з такою виразністю, як після 1917-го року, свого одвертого ненависницького, шовіністичного обличчя, але статті його в «Українській хаті» дедалі більше проймалися націоналістичним духом, духом зненависті до інших народів, зокрема до народу російського. Щоправда, цей ненависницький дух не властивий був поезії Олеся, при всій неясності, плутаності й непослідовності його ідейних позицій та настроїв. Але, в кожному разі, оточення, в яке

потрапив Олесь іще за молодих років своєї літературної діяльності, не могло спрямувати поета на ясну путь в його шуканнях і запитах. Словом, не випало йому на долю таких старших порадників, якого мала, скажімо, Леся Українка в особі Івана Франка.

Годиться при всьому тому визнати, що часом здорове національне почуття переростало у Олесь в якусь майже хворобливу знервованість, звідки йшла утрата вірних перспектив, отже й родилися твори, в яких можна було побачити риси національної обмеженості і нетерпимості. Але відомий і має історичне коріння той факт, що національний рух народностей, пригнічених російським царизмом, вилився інколи в настрої, близькі до націоналізму, коли, скажімо, російський уряд мало не ототожнювався з російським народом і російською передовою інтелігенцією, коли національна боротьба закривала собою боротьбу соціальну і т. ін. Так бувало і в українському національно-визвольному русі, про який В. І. Ленін писав:

«Якщо не можна взяти більшого в Європі, навіть після приєднання Румунії і Греції (від якої «ми» взяли все, що могли), тоді візьмімо, що можна! Англія «нам» зараз нічого дати не може. Німеччина нам дасть, можливо, і Курляндію і частину Польщі назад, і, напевно, східну Галичину — це «нам» особливо важливо, щоб задушити український рух, рух багатомільйонного народу, який історично ще спав донині, до свободи і до рідної мови, — напевно та кож турецьку Вірменію» *.

Бували, отже, нездорові збочення і в окремих творах Олесь. Проте я не можу в нього ніде пригадати висловлень ворожості до російського народу та його прогресивної інтелігенції, ворожості до будь-якого іншого народу. Гостре до роздратованості відчуття ображеної національної гідності ніяк не можна ототожнювати з свідомим націоналізмом.

Та був ще й інший бік справи. «Хатяни», як і «молодомузівці» на Західній Україні (члени групи «Молода муза» — В. Пачовський, П. Карманський, О. Луцький, С. Твердохліб та інші) вважали й оголошували себе носіями «нового слова», прихильниками «чистої краси» в мистецтві, модерністами. Це й давало підставу інколи зараховувати Олесь, як людину близьку до «хатянських», а почасти й «молодомузівських» кіл, у модерністи. Щоправда, український «модернізм» був дуже, сказати б, куценький, являв собою тільки бліду копію з західноєвропейського модернізму чи навіть копію з копії — наслідування другорядних польських модерністів. А все-таки

* Про сепаратний мир, надруковано в г. «Соціал-Демократ», № 56, 6 листопада 1916 р. В. І. Ленін. Твори, т. 23, стор. 113.

ті ж такі «хатяни» і особливо «молодомузівці» не раз виступали проти здорових, прогресивних основ української літератури, що виплекала вона в єднанні з передовою російською літературою, з прогресивними письменниками Заходу — проти реалізму й демократизму. Посилаючись на такі «старі новини», як Ніцше, Ібсен, Метерлінк і Бодлер, Остап Луцький у «маніфесті «Молодої музи» (1907 р.) прямо-таки закликав українських письменників одвернутись від Нечуя-Левицького, Мирного, Франка, Карпенка-Карого, представників, мовляв він, «загальнопризнаного реалізму»; у творчості їх вбачав Луцький, як гостро визначив у статті про «маніфест» Іван Франко, вузький утилітаризм. Проти цього «утилітаризму», а власне проти демократичного реалізму, в якому ми, вслід за Франком, вбачаємо високу ідейну спрямованість, благородну тенденційність, і воювали «молодомузівці». Один з них, Василь Пачовський, прямо-таки сказав про свою творчість: «То є штука, я не пхаю тут ідей». (Щодо самого Пачовського, то це було просто, певірно: він таки «пхав» у свою поезію, особливо пізнішого часу, певні чи вірніше досить не певні «ідеї»).

Олександр Олесь ніколи й ніде не висловлювався проти реалізму й демократизму. Власним його творам зовсім не притаманні були милування красивою формою як такою, зумисна неясність чи та декадентсько-песимістична поза, якою кокетував у своїх перших книжках Петро Карманський — людина, так само як і Пачовський, не позбавлена таланту та й просто хороших людських почуттів, що позначилось особливо в його поезії після воз'єднання України. Отже, про «модернізм» чи тим більше «декадентство» Олесь чи про якісь антинародні тенденції в його поетичних творах говорити не доводиться *.

Початок і власне розквіт літературної діяльності Олесь припадає на роки російської революції 1905—1907 року. Не слід говорити, як те часом кажуть, що Олесь бачив у революції тільки надії на національне відродження України. Цьому суперечать хоч би такі його слова:

О ніч чудовна і чудова!
Ще вчора сівсь сніг'ясний, —
Сьогодні ж теплінь і понова.
І проріст трав, і день ясний

Знай, — те ж колись і з людьми буде...
Я вірю в диво! Прийде час, —

* Певні ухили в бік «модернізму» та й занепадництва можна бачити тільки в драматичних етюдах Олесь та його драмі «По дорозі в казку».

І вільні й рівні встануть люди
І здійснять мрії всі ураз!

1906 р.

Дуже це, правда, загально сказано. Віра в революцію для поета — це віра в диво, в те, що люди «здійснять мрії всі ураз». Як здійснять, які мрії — хто зна... Але й Лютьеву революцію 1917-го року вітає поет віршем, в якому зовсім не відчувається національного моменту:

Воля! Воля! Сниться, може?
Друже! Брате! Говори!
Що? народ? солдати?! Боже!
Бій... червоні прапори!..

З тюрем в'язнів випускають!
Прилучаються міста!..
Далі, далі! Хай співають
Золоті твої уста.

Марсельезу! Швидше б ранок!
Чом так тихо на селі?!
На дзвіницю! вже світанок!
Люди! Воля на землі!

Але від 1905-го і до 1917-го року, то оспівуючи революцію, то оплакуючи її невдачі, як, наприклад, у прекрасному алегоричному вірші «Айстри», що поклав на музику М. Лисенко, і в ряді інших (скрізь, де я тільки називаю вірші, не цитуючи їх, я маю на оці, що читач знайде їх у цій книзі), — поет не спромігся конкретно визначити соціальну суть революції. Завжди обертався він у колі неясних уявлень про те, що ж власне принесе трудящим революція, а іноді доходив і до зойків повного розпачу:

Що мені з того, що жайворон в полі
Буде про волю, про небо дзвонить, —
Людність не зірве кайданів неволі,
Людність не стане по-людському жить...

(Варто й тут, однак, підкреслити, що мова йде про людність, тобто людськість, людство).

Коротко кажучи: розумінню й сприйняттю революції, а тим паче активній участі в ній на заваді стояв у Олесь браку ясних ідейно-суспільних поглядів.

Ця неясність і невиробленість громадського світогляду разом із певними умовами громадянської війни на Україні спричинились до того, що 1919 року Олександр Олесь опинився за кордоном, у лавах жовтоблакитної еміграції...

Дуже скоро, однак, він з огидою й жахом побачив справжнє обличчя цих «лав». Книжка його «Перезва» (1921) — це ряд са-тиричних зарисовок з життя жовтоблакитних патріотів, де поет не шкодує фарб для змалювання їх дріб'язковості, продажності, шкурного егоїзму й подібних «красот». До одного з тих діячів, приміром, говорить він з гірким гнівом:

Ти вірний, чесний по натурі,
І я це широкую говорю!
Служив ти правдою царю.
Був вірним гетьману, Петлюрі
І будеш вірним взагалі
Усім владикам на землі.

В іншому вірші Олесь так малює жовтоблакитну емігрантщину:

Державні місії,
Контроль, комісії,
Пілати, дипломати.
Вся Україна тут.

Вся сіль кооперації,
Торгівлі, спекуляції,
Шакали, зубоскали, —
Європа аж тріщить.

А кінцівку маємо таку:

А там десь на позиції,
Без зброї, без муніції.
У полі босі й голі
Вмирають козаки.

1919 р.

Більше ніж красномовні назви ліричних збірок, які випустив Олесь за кордоном: «Чужиною» і особливо «Кому повім печаль мою...»

Це була печаль за рідною землею, що викликала з грудей поета такі болючі рядки:

О принесіть, як не надію,
То крихту рідної землі...

Хоч кухоль з рідною водою!

І все-таки, все-таки поет не знаходив у собі сили визнати свою провину і повернутися на рідну землю!

З «пілатами й дипломатами» не було у нього спільної мови. Олесь жив у гіркій самотності, у безвідрадній тузі... І як то буває

часто, звернувся думкою в далеке минуле рідного краю, написавши збірку «Княжі часи» (Минуле України в піснях), де оспівує героїзм «простого народу» («Печенізька облога Києва»), де відгукується на мотиви «Слова про Ігорів похід» («Похід Ігоря Святославича і бій з половцями»)...

І характерно: беручи мотиви із «Слова», що є власне сумною повістю про невдалий похід князя Ігоря, поет закінчує свій твір мажорними акордами перемоги.

Я не маю підстави не вірити одному з моїх чеських знайомих, який розповів мені, що в роки другої світової війни Олесь заявив: «Якби я був молодший, то бився б нині в рядах російської армії». Він сказав — російської, а не Червоної, але ясно було в тих умовах, що саме про Радянську армію-визволительку йшла річ.

В останні роки життя працював Олесь над віршованими казками, побудованими на народних мотивах. І хоч іще за молодших літ переклав він казки Гауфа та «Пісню про Гайявату» Лонгфелло, а проте звернення саме до казок у тогочасних умовах поетового тяжкого життя, до того ж казок рідного народу, не можна не відмітити.

І знов-таки цікаво: саме в одній із цих казок, «Злидні», поет чи не вперше, взявши за основу народні твори про багатого і бідного брата, зосередив усю увагу на соціальній проблемі

Помер Олесь у Празі 22 липня 1944 року.

Перша книжка поезій Олександра Олесь (1906 року) мала назву: «З журбою радість обнялась...» В ній читаємо такі рядки авторської характеристики:

З журбою радість обнялась...
В сльозах, як в жемчугах, мій сміх.
І з дивним ранком ніч злилась,
І як мені розняти їх?!

Мінливість настроїв поета-лірика — а він, повторюю, був лірик природжений — характерна взагалі для творчості Олесь.

Інколи він хотів бути просто співцем земної бездумної радості, співцем любові, квітів, пісень...

Даючи відзвіз про альманах «молодомузівців» «Привезено зілля з трьох гір на весілля», де вміщено й вірші Олесь, Франко писав: «Олесь з України (з «Наддніпрянської» України.— М. Р.) турбує тільки одно:

Хай щебечуть поцілунки,
Як пташки в весняний час, —
Не лякайся, моя кохана, —
Не почують нас!

Приємної забави!»

Франкове побажання звучить іронічно, але була в таких життєрадісних віршах Олесь якась привабливість, і ми, молодші сучасники його, не без захвату декламували:

Сміються, плачуть солов'ї
І б'ють піснями в груди:
«Цілуй, цілуй, цілуй її, —
Знов молодість не буде!»

Ця щирість чарувала, особливо тому, що більшість українських поетів початку століття — не кажу, звичайно, про великих — обов'язковим для себе вважала одягатись у тогу смутку, безнадії, розпачу й т. д.

А Олесь був справді щирий, і так же правдиво, як про солов'їв, що «б'ють піснями в груди», писав і про такі свої настрої:

Порвалися струни на арфі...
І арфа сумує німа,
В других виклика вона сльози
І плаче сама.

Сміюсь я, жартую, співаю,
Не скажусь на долю зовсім
І б'ю по розірваних струнах...
На серці моїм.

Так. «Порвалися струни...» печаль, розпач... І все-таки — «сміюсь!» Все-таки — «б'ю по струнах!»

Або таке:

Гроза пройшла... зітхнули трави...

Літає радість, щастя світе,
Дзвенять пташки в садах рясних,
Сміються знову трави, квіти...
А сльози ще тремтять на них.

Недарма ж і цей вірш, де знову-таки «радість обнялась з журбою», привернув до себе увагу Миколи Лисенка, що взагалі високо цінував і щиро вітав Олександра Олесь.

Другий прекрасний наш композитор, Яків Степовий, написав музику до слів Олесь «Не беріть із зеленого лугу верби», — до вір-

ша, що задушевністю своєю нагадує рядки Гейне чи Лесі Українки, а разом з тим овіяний чистим подихом народної пісні.

Прегарний музичний твір на поезію Олеса «Сосна» написав і К. Стеценко.

Вказую на ці може й призабуті факти, щоб відзначити високу музичність творів Олеса, — яка при всій їх простоті і відсутності різних фокусів á la Бальмонт — не могла не припасти до серця композиторам.

У поєднанні з прозорістю пейзажного малюнка, музичність ця глибоко хвилює, скажімо, в ліричній поемі «Щороку», особливо в її заспіві («Снігу, ой снігу якого!»).

Олесеві завжди чужа була нарочита оригінальність. Більше того, перелічуючи його книжки, думаєш, що він іноді надто байдужий був до своїх «прийомів», наприклад, до епітетів, просто-таки зловживаючи деякими з них (вогонь золотий, пісні дзвінкі, серце сумне — в одному вірші, срібна хвиля, срібний місяць, срібна мла — знов-таки в одному!).

Однак поет ніби одним легким змахом підіймався на верховини ясної й простої образності, яка дається тільки талантом:

Крізь дим прорвався дзвін крилатий,
Махнув осмаленим крилом,
І наче птах, стрільцем підтятий,
Забивсь, заплакав над селом.

Або:

...І стали тихо плакати
Дві хмароньки ясні,
І сльози їхні падали,
Сріблясті і рясні.

А трави в свої рученьки
Ловили радо їх
І грались, ніби в крем'яхи,
Сльозами хмарок тих.

«Грались, ніби в крем'яхи!» Це ж таке природне і таке народне! Народність була взагалі властива кращим творам Олеса. Щоб погодитися з цим, досить прочитати трагічну «Пісню сліпих» або «Ой була на світі та удівонька».

І така ще риса поета, риса, з якою не робляться, а родяться: людяність, що виявилась у ніжній «Над колискою», в скорботному монолозі «Над трупами», у страшному «Щоденно вброни летять...»

Олесь не був свідомим та послідовним співцем революції, ба й свідомим та послідовним співцем свого народу, бо для того й іншого потрібне ясне розуміння, що революція й народ — нерозривно

злиті між собою сили. Отже дарма він декларував себе, хоч і в чудових рядках, як нового Мойсея:

Лишу я співи про красу,
Забуду власні жалі
І з гір високих понесу
Народові скрижалі.

Але такі поезії, як «Три менти» («Тихше, тихше: ходять звірі»), «Яка краса: відродження країни!», «Ми не кинемо зброї своєї», «1 мая» та чимало інших, показують, що в хвилини натхнення міг Олесь «забути власні жалі» — і голосно та правдиво висловити високі пориви народних мас, виявити високий дух народного героїзму.

Нема ніякого сумніву, що поезія Олександра Олеса позначилася сильними своїми сторонами на розвитку української літератури, отже й радянської української літератури. Зі смутком визнаючи його вільні й невільні провини, хибні його кроки, в яких сам він гірко каявся, шкодуючи, що така дужа творча індивідуальність не дістала повного свого розвитку, ми повинні проте сказати, що поет Олександр Олесь посідає певне місце в історії нашої культури і що все краще з його спадщини повинне стати набутком нашого радянського читача.

Максим Рильський

ІЗ ЗБІРКИ
«З ЖУРБОЮ РАДІСТЬ ОБНЯЛАСЬ...»
Кн. I

В дитинстві ще... давно, давно колись
Я вибіг з хати в день майовий...
Шумів травою степ шовковий,
Сміявся день, пісні лились...

Весь божий світ сміявся, радів...
Раділо сонце, ниви, луки...
І я не виніс щастя-муки,
І задзвеніли в серці звуки,
І розітнувсь мій перший спів...

1904 р.

З журбою радість обнялась...
В сльозах, як в жемчугах, мій сміх.
І з дивним ранком ніч злилась
І як мені розняти їх?!

В обіймах з радістю журба,
Одна летить, друга спиня...
І йде між ними боротьба,
І дужчий хто — не знаю я...

1906 р.

АЙСТРИ

Опівночі айстри в саду розцвіли...
Умилась росою, вінки одягли,
І стали рожевого ранку чекать,
І в райдугу барвів життя убирать...

І марили айстри в розкішнім півсні
Про траві шовкові, про сонячні дні, —
І в мріях ввижалась їм казка ясна,
Де квіти не в'януть, де вічна весна...

Так марили айстри в саду восени,
Так марили айстри і ждали весни...
А ранок стрівав їх холодним дощем,
І плакав десь вітер в саду за нушем...

І вгледіли айстри, що вколо — тюрма...
І вгледіли айстри, що жити дарма, —
Схилились і вмерли... І тут, як на сміх,
Засяяло сонце над трупами їх!..

1905 р.

Ах, скільки струн в душі дзвенить!
Ах, скільки срібних мрій літає!
В які слова людські їх влить?!
Ні, слів людських для їх немає...
Вони ж так прагнуть в слові жить...

Так часом весь в огні горить,
Стражда закоханий до краю
І слів не зна, в які б він влить
Зумів любов свою безкраю...
«Вона» ж чекає... і мовчить...

1904 р.

Пекло, здавалось, було в ту годину...
Грім, як шалений, стогнав і ревів,
Блискавок стріли літали без впину,
Ввесь небозвід то палав, то чорнів.
Буря пройшла, і я з жахом питаю:
Що ж то зробилось з коханого краю?
Певно, руїну та буря зробила?
Кажуть: «Вербу десь розбиту добила».

Думко! коли і тебе виливаю
В слово холоднее, в пісню свою,
Пекло таке ж я в душі своїй маю —
Спалює всю воно душу мою...
Думко! остуджена словом людським, —
Пісне! що зробиш ти в краї моїм?
Може й ти вдариш в вербу недобиту,
В ту, що жила, не радіючи світу?!

1904 р.

Сніг в гаю... але весною
Розів'ється гай...

...Може долею ясною
Зацвіте й мій край.

В небі мла, а сонце гляне,—
Мла розтане вмить...
...Може й мій народ повстане,
Морем зашумить!

Сон... але всю землю збуде
Жайворон-гонець...
...Може й ти, мій сонний люде,
Знайдеш сну кінець.

Смерть... але її задуше
Пісня, сміх і рух...
...Ой, скажи, народна душе,
Де живий твій дух?

.....

На обличчі рабство, туга,
Безпросвітна мла...
Де ж то гордість твого духа —
Вільного орла?

Що вона в тобі робила,
Як віки ти гнів,
Почорнілая могила
Між зелених нив?!

Як вулкан, стоїш ти, згаслий,
Але чую я,
Що в душі твоїй прекрасній
Море ще огня.

Вірю я, що обороне
Сам себе мій край...
О мій велетню-Самсоне,
Пути розривай!!

1906 р.

Хтось ударив без жалю по серці моїм, —
І забилося серце в вогні золотім...
І посипались іскри ясні,
І в дзвінкі обернулись пісні.

Йшли літа... і самотність з літами росла,
І круг мене все більше темнішала мла...
І в знесиллі вмирали в тій млі
Яснозлотні іскри мої.

Погасало з літами і серце сумне...
Та прийшла ти і вдарила в серце мене, —
І летіли знов іскри ясні,
І в дзвінкі обертались пісні.

1906 р.

Пташко! будь рада теплу, і весні,
Кинь жалкувати по долі...
Слухай: навколо лунають пісні,
В сонці купається поле.

Плаває-в'ється над річкою мла,
Ваблять, всміхаючись, луки...
Дай мені руку, і — геть від села,
Де нам дались тільки муки.

Дай мені руку, і в поле біжим,
В степ голубий та широкий;
Там, серед нього, під небом ясным
Знайдемо ми втіху і спокій.

Всіх там, у полі, уклоном низьким
Жито привітно стріває,
Сонце ласкаве промінням своїм
Рівно для кожного сяє.

Станем ми в полі на стéжці глухій,
Стане нам тепло і ясно,
Стомлене серце під шум польовий
Стихне і солодко засне

Сонце погасне, і ніч прилетить
З чарами, сріблом, красою,
Пісня кохання в гаю задзвенить,
Нас зачарує собою...

Цілу ми ніч проблукаємо там,
Ранком ми підем щасливі...
Буде проміння всміхатися нам,
Будуть кивати нам ниви...

1903 р.

СЛОВА УТІХИ

Втішай її, кажи їй бідній...
Слова утіхи — роси наче,
Що звільна падають по їдній
На серце хворе і гаряче.

1905 р.

Її душа — як чайка над водою...
Пісні, і сміх, і радість скрізь,
Вона ж літа, не знає спокою,
І скиглює з тугою палкою,
І розсипає перли сліз.

1904 р.

Коли весна рожева прилетить
І землю всю вбере і завітчає,
Коли зелений гай ласкаво зашумить
І стоголоса заспіває,
Коли весні зрадіє світ увесь
І заблищить в щасливій долі,
І ти одна в квітках і травах, в полі десь,
Серед весни, краси і волі
Не зможеш більше серця зупинить,
Що в грудях буде битись, мов шалене,
І скрикнеш, — знай, не долетить
Уже твій скрик тоді до мене...

1904 р.

Що мені з того, що сонце весняне
Дивно засяє в проміннях ясних, —
Людність з ним разом сміятись не стане,
Здавлена щемками дум крижаних.

Що мені з того, що жайворон в полі
Буде про волю, про небо дзвонить, —
Людність не зірве кайданів неволі,
Людність не стане по-людському жити.

Що мені з того, що в квітах розкішних
Буде цвісти і пахнути земля, —
В тих же сльозах і стражданнях невістих
Журно дзвенітиме пісня моя.

1905 р.

В болотах жаби рай знайшли
І там плодились і згнивали,
А десь над ними клекотали
В повітрі чистому орли.

І туркіт жаб, і дух гнилий
До їх туманами знімались,
І до болот орли спускались
І виливали гнів палкий.

Та жаби, всі в сітках турбот,
На клект орлячий не зважали,
Жили, плодились і згнивали
В багні смердючому болот.

І повні скорбного чуття,
Орли за хмарами літали
І ситих жаб уже не звали
З болот до вищого життя.

1905 р.

ІСКРА

Вона б ще жевріти могла,
Та більше жевріть не схотіла, —
Ураз всю міць свою взяла,
Всю ніч осяяла і — стліла...

Погасла іскронька мала,
Рожеве світло більш не ллється...
І шкода сяйва і тепла,
І ніч темнішою здається...

Дарма! лишивсь від тебе слід...
Заб'є бенкет колись горою,
І на йому згадає світ
Про ніч, осяяну тобою!

1904 р.

ЛІТНЬОЇ НОЧІ

Дихають тихо акації ніжні,
Злегка колишуться в сутині срібній,
Дивляться мовчки на місяць, на зорі,
Дивляться в світ, ним ясним зачаровані...

Чом я, скажіть, не акація ніжна,
Нащо думки мене спалюють, мучать?
Чом я не можу забутись остільки,
Щоб лише міг я дивитись і дихати?..

1905 р.

Ти знов прийшла, щоб всі чуття холодні
Вогнем страждання запалить,
Ти знов прийшла, щоб всі страшні безодні
Душі моєї розбудить...

Ти знов прийшла, щоб кинуть на поталу
Весь світ чуттів і дум моїх,
Щоб вічно я страждав по ідеалу
І досягнуть його не міг.

1904 р.

Ой не сійтесь, сніги, ой не сійтесь, рясні,
Не губіть ви останньої слави;
Гріє здалека землю усмішка весни,
Пробиваються проліски, трави.

Не злякають вас нікого, холодні сніги,
Бо розтопить вас сонце блискуче,
І нечуваний сміх залуна навкруги.
Як тікати ви будете в кручі.

Ой не сійтесь, сніги, ой не сійтесь, рясні,
Згиньте в темній безодні навіки!
Хоча пізно, а все ж діждемось ми весни,—
Свята волі, і світла, і втіхи.

1904 р.

О ніч чудовна і чудова!
Ще вчора сівсь сніг рясний, —
Сьогодні ж теплінь і понова,
І проріст трав, і день ясний...

Знай, — те ж колись і з людьми буде...
Я вірю в диво! Прийде час, —
І вільні й рівні встануть люди
І здійснять мрії всі ураз!

1906 р.

Дві хмароньки плівли кудись
В убранні золотім
І мовчки зупинилися
Над краєм чарівним.

Річки ясні жемчужились,
Шуміли і плівли,
Лани зливались з луками,
Пахтіли і цвіли.

І довго ще дві хмароньки
Стояли мовчки вряд
І, плівучи, спинялися,
Щоб глянути назад.

Дивилися, а горенька
Не видко їм було:
В кушах воно гадюкою
Плодилось і жило.

1905 р.

Ой не квітни, весно, — мій народ в кайданах.
Мій народ в задумі,
Очі його в стумі,
Серце його в ранах,
А життя в туманах.

Ой не квітни, весно, пишними квітками.
Бо народ мій встане,
Розіб'є кайдани,
Вкриє світ димами,
А поля тілами.

Ой не квітни, весно, глянь — надходять хмари,
Тугою чорніють,
Гнівом червоніють...
Ой ті хмари-кари...
Смерть вам, яничари!

1906 р.

КОНВАЛІЯ

Очі розкрила конвалія біла
І в дивуванні застигла, зомліла...
Бо біля неї не трави всміхались,
Бо понад нею не віти гойдались, —
Мовчки кімната пустельна сіріла...

Де ж тії пестоші вітру летючого,
Де ж тії квітоньки гаю пахучого,
Де ж тії ночі сріблястоблакітні,
Де ж тії ранки рожеві, привітні,
Де ж тії усміхи сонця блискучого?!

О, не одна ти не в рідній оселі...
Квітко! прокинувся і я у пустелі!
Марив, — мене оточатимуть люди.
Глянув, — чорніють, сіріють усюди
Ворони, змії та з каменю скелі.

1905 р.

Душа моя — пустка холодна й німа...
Нічого в тій пустці самотній нема:
То вітер розвіяв, то хвилі зірвали,
То, граючись, діти малі розібрали.

Душа моя — дно безджерельне й сухе,
Де тільки сіріє каміння важке...
Тим сірим камінням колись в мої груди
Все били без жалю, жалкуючи, люди.

1904 р.

Підбиті голуби знімались
З землі до променів ясних
І знов на землю обривались,
І червоніли груди їх...

Знялися звуки і упали
На бідне серце мое знов...
Вони в безоднях десь пропали,
А з серця виступила кров

1905 р.

Ти з'являєшся, як ранок...
Там, на заході, ще ніч,
А на сході уже небо
Червоніє від проміння,
Блиску сонця золотого...
Як в чеканні б'ється серце!

Ти ідеш, як день блискучий!
Все радіє навкруги,
Все впилося очима в сонце,
Все співає йому гімни,
Простяга до його руки...
Як радіє, квітне серце!

Ти проходиш... ніби вечір...
Там, на заході, ще день,
Там ще небо в барвах грає,
А на сході вже, як демон,
Чорна ніч розкрила крила...
Як щемить у щемках серце!

1906 р.

Коли хочеш знать, серденько,
Як тебе люблю. —
Есть тут гай один близенько, —
Там щебече соловейко
Про любов мою.

1905 р.

ЛЮБОВ

О, не дивуйсь, що ніч така блакитна...
Що вийдеш ти, то знала ніч оця, —
І через те вона така привітна,
Ясна і ніжна без кінця...

О, не дивуйсь, що пахощі навколо,
Що, мов зомлілі, дивляться квітки, —
Ця ніч твоє квітчає ними чоло
І з них тобі плете вінки.

О, не дивуйсь, що стільки зір на небі,
Що ночі так прозора срібна мла, —
Ця ніч ясна вбиралася для тебе,
Для тебе й срібло розлила.

І тільки ти в кімнату підеш з ганку,
Погасне тихо й журно свято скрізь,
А хмарна ніч проплаче аж до ранку
Дощем рясним невітишних сліз...

1904 р.

ЧАРИ НОЧІ

Сміються, плачуть солов'ї
І б'ють піснями в груди:
«Цілуй, цілуй, цілуй її, —
Знов молодість не буде!

Ти не дивись, що буде там,
Чи забуття, чи зрада:
Весна іде назустріч вам,
Весна в сей час вам рада.

На мент єдиний залиши
Свій сум, думки і горе —
І струмись власної душі!
Улий в шумляче море.

Лови летючу мить життя!
Чаруйсь, хміль, впивайся
І серед мрій і забуття
В розкошах закохайся.

Поглянь, уся земля тремтить
В палких обіймах ночі,
Лист квітці рвійно шелестить,
Траві струмок воркоче.

Відбилися зорі у воді.
Летять до хмар тумани...
Тут ллються пахощі густі,
Там гнуться верби п'яні.

Як іскра ще в тобі горить
І згаснути не вспіла, —
Гори! життя — єдина мить,
Для смерті ж — вічність ціла.

Чому ж стоїш без руху ти,
Коли весь світ співає?
Налагодь струни золоті:
Бенкет весна справляє.

І сміло йди під дзвін чарок
З вогнем, з піснями в гості
На свято радісне квіток,
Кохання, снів і млости.

Загине все без вороття:
Що візьме час, що люди,
Погасне в серці багаття,
І захолянуть груди.

І схочеш ти вернути собі,
Як Фауст, дні минулі...
Та знай: над нас — боги скупі,
Над нас — глухі й нечулі...»

.....

Сміються, плачуть солов'ї
І б'ють піснями в груди:
«Цілуй, цілуй, цілуй її:
Знов молодість не буде!»

1904 р.

Хай вона грає, танцює, співає, —
Нашо її за веселість, судить?
Хай її пісня широко лунає,
Поки душа її любить, бажає,
Поки їй хочеться жить.

Хай вона легко на крилах несеється,
Поки життя не приборкало їх...
Поки ще з неба їй сонце сміється,
Поки в ній серце і чує і б'ється,
Повне кохання і мрій золотих.

Хай її молодість квітне, співає, —
Молодість в віку, — що в року весна...
Хай же весною вона і минає,
Хай же, як сонце весняне, і сяє,
Хай, як весна, вона буде й ясна.

Хвилями линуть літа молодії, —
Їх їй ніколи назад не вертать...
Хай же живе вона в полоні мрії,
Хай від життя вона важко хміліє,
Поки ще келихи повні стоять!

1903 р.

ХВИЛЯ

Там, де верби хилють віти,
Там, де лози струнко гнуться,
Там, на озері розкішнім,
Хвиля срібная жила.

Вранці кучерями гралась,
В чисте озеро дивилась
І у затишку під листям
Колихалась на йому.

Гасне день, злітає вечір,
Вечір озеро цілує,
Кута землю в темні шати
І тумани розстила.

Срібний місяць впливає,
Місяць озеро цілує,
Хвилю променем лоскоче,
Щоб розбуркати від сну.

Хвиля очі розкриває,
Потягається, зітхає,
Млосно дивиться на місяць,
Усміхається йому.

Вечір в срібній млі розтанув,
Ніч спустилася на землю,
Розлилася понад нею
І взяла в обійми крил.

Хвиля коси розпускає,
Убирається в каміння, —
В перли, яхонти, топази,
В срібло, золото, смарагд.

Хвиля котиться по водах,
Хвиля грає, бризка ними,
Поринає в їх свавільно
І гойдається на їх.

Гнуться ясені до хвилі,
Гнуться явори і квіти,
Гнуться верби, гнуться лози,
Гнеться, хилиться комиш.

Стогне ясень: «Срібна хвиле!»
Стогне ясень: «Люба хвиле,
Глянь на мене молодого,
Як з кохання в'яну я...

Як мій лист зелений жовкне,
Темні кучері січуться.
Скільки сліз в очах у мене,
Скільки смутку на душі!»

Шепче хвиля: «Любий ясень!»
Шепче хвиля: «Пишний ясень,
Я ж давно тебе кохаю...
Ти не віриш? Бідна я...»

Ясень мліє, ясень сьє,
Ясень віти простягає,
Щоб обняти срібну хвилю
І про смуток розказать.

Хвиля ж вже втекти успіла,
Хвиля ж вже давно сміється
І у ясеня питає:
«Невже краща я від верб?»

Гнуться лози, шепчуть: «Хвиле!»
Гнуться лози, шепчуть: «Люба!
Покохай нас, срібна хвиле:
Ми вродливі і гнучкі

Як найкращую перлину
Береже глибоке море,
Так, схилившись над тобою,
Берегтимем ми тебе.

Вранці ми не пустим промінь,
Щоб тебе він не розбуркав,
Не розвіяв мрій рожевих,
Спокій твій не зворушив».

Шепче хвиля: «Любі лози!»
Шепче хвиля: «Милі лози!»
Я ж давно вже вас кохаю,
В'яну, сохну і мовчу...»

Лози мліють, лози сяють,
Лози віти простягають,
Щоб обняти срібну хвилю
І на смерть зацілувать.

Хвиля ж вже далеко летиться
І над лозами гдує:
«Гей, ви, лози кривобокі!
Хай вас люблять комиші!»

Гнутьсь квіти, шепчуть: «Хвиле!»
Гнутьсь квіти, шепчуть: «Люба!»
Вийди ти до нас на берег:
Ми кохаємо тебе...

Тут, на березі зеленім,
Ллються пахощі чудові,
Шелестять казки осоки,
Роси сиплються вночі».

Шепче хвиля: «Любі квіти!»
Шепче хвиля: «Бідні квіти!»
Ви не знаєте і досі,
Що давно люблю я вас...»

Квіти сяють і радіють,
Квіти миються росою,
Хочуть хвилю завітчати
І барвінками обвітчати.

Хвиля ж вже давно сміється
І над квітами гдує:
«Гей, квітки, кохайте трави, —
Я родилась не для вас!»

В'ється вітер, шепче: «Хвиле!»
В'ється вітер, шепче: «Люба!»
Покохай мене вродлива:
Смілий, буйний, вільний я!

Я візьму тебе на крила
З цього озера тісного,
Що деревами закрито
І закуто в береги...

Я з тобою побуваю
І на горах, і на хмарах,
Я з тобою облітаю
Цілу землю, цілий світ!»

Шепче хвиля: «Буйний вітре!»
Шепче хвиля: «Смілий вітре!»
Я була давно твоєю
І зостануся повік».

Вітер тихне, вітер мліє,
Хоче хвилю взяти в обійми,
Хвиля ж вже пурнула в воду
І сміється десь в воді.

Стогне ясен над водою,
Стогнуть лози, гублять сльози,
В'януть квіти, плаче вітер,
Хвиля ж знов жартує з кимсь.

ЗИМОЮ

Дивилося сонце на срібнії віти,
Всміхалося їм, і вони не змогли
Усмішки блискучого сонця стерпіти
І танути в млості якійсь почали...

І срібло розтало... І бачили віти,
Як капали сльози по одній із них,
Як сонце сміялось і сяло в блакиті...
О сонце! нащо ти всміхалось до їх?!

1904 р.

У тім садку, де ми колись сиділи,
Стоять вишні і журяться похилі,
Що в хмари сонечко зайшло,
Що лїстя й квіти облетіли,
Що їх снігами замело...

Стоять в журбі, шепочуться в печалі:
«Чого ми ще в той час весною ждали,
Чом повним щастям не жили?!

Чом пишний лист не ми зірвали,
А буйні вітри рознесли?!»

Хто нам казати не давав
В ту ніч весни слова признання,
Коли над нами місяць сяв,
Коли без впину щебетав
Всю ніч співець кохання?..
Хто нас мовчати заставляв?

Хіба ж тебе я не любив
Чистіш і більш, ніж люблять люди?
Хіба б сказати я не зумів,
Який вогонь в мені горів
І як палив він груди?..
Чому ж сказати я не смів?..

Мовчала ти, мовчав і я...
Не будучина нас жахала:
Нас не змогло б злякати життя, —
Мої кипучі почуття
І смерть собою б не злякала.
Чому ж мовчали — ти і я?..

О, правда, знали ми в ту мить,
Кому сміється ніч і сяє,
Про віщо листя шелестить,
Для кого спів в саду дзвенить,
Чому він іноді стихає...
Чому мовчали ми в ту мить?..

Хто нам тоді уста скував?..
Нема одмови на питання...
Коли б же час той знов настав,
Тепер би я вже не мовчав,
Усе б казав я про кохання...
Усе б казав, усе б казав...

БЕЗСМЕРТНИКИ

Вони давно вже втратили життя.
В них згасло все, що тільки малось,
Умерли всі і думи, і чуття,
І тільки форма їх такою же зосталась...

Але вони сміються, мов вві сні,
І погляд мій приковують до себе,
Нагадують розкоші весняні
І кажуть про тепло, про радощі, про тебе.

Ці квіти — спогади про світлі дні...
І хай відносин наших світ погасне,
А спогади все ж будуть жить в мені,
Нагадують про дні, про ночі теплі, ясні...

1904 в.

Погасло сонце ласки і тепла,
Побили цвіт квіток моїх морози, —
Не до пісень мені: тремтять на віях сльози,
І туга душу обняла.

Погасло сонце — мрія чарівна,
І я блукаю знов без світла...
Душа моя на мить, на мить одну розквітла
І стала знову, як труна.

1906 р.

На гори високі, на срібло снігів!
На саму далеку вершину!
З якої, раніше крилатих орлів,
Вітаючи, ранок я стріну...

За хмарами де сонце блискуче жие,
Не томлячись сяєво лити...
Де світу набрав би я в серце своє
І сам уже зміг би світити.

1906 р.

ІМПРОВІЗАЦІЯ

Я не буду самотнім ніколи стоять,
Як не був я самотнім і з вами...
Єсть у мене і друг мій, і брат,
Що братався зо мною літами, —
Смутком брата-товариша звать...

З ним піду я по білому світу блукать,
Взявши ліру журливу з собою,
Буду сльози свої розливать,
Буду в тиші пісні з них складать
І дивитись на небо з журбою...

1906 р.

З ПІСЕНЬ НЕВОЛІ

Коли б був я сокіл вільний,
Я б летів назустріч сонцю
І кричав би попід небом
Всім живим мерцям про його.

Коли б був я дубом пишним,
Простягав би я галуззя
До проміння золотого
І тягнувся б вгору, вгору.

Коли б був я вітром буйним,
Я б розгонив чорні хмари,
Щоб від хмар не слались тіні,
Щоб сміялось завжди сонце.

Коли б був я богом дужим,
Я б приніс на землю сонце,
Щоб земля не розлучалась
І не плакала по ньому.

Та, на жаль свій, я — людина,
І повинен я мовчати,
Не нагадувать про сонце
І спинять свій льот до його.

Чом же я не сокіл вільний,
Чом же я не дуб зелений,
Чом же я не вітер буйний,
Чом же я не бог великий?
1904 р.

Для всіх ти мертва і смішна,
Для всіх ти бідна і нещасна,
Моя Україно прекрасна,
Пісень і волі сторона.

Поглянь: народ твій — раб з рабів,
Чужими й рідними забутий,
Гние віки в недолі лютій
І віру в долю загубив.

О дух України! орел!
Дух вільний, смілий і високий,
Злети, стурбуй цей мертвий спокій
І влий життя з своїх джерел.

Мовчиш? заснув? ганебно спи...
Ні, певно, ти поліг в курганах,
Бо ти не зміг би бути в кайданах,
Як ці невільники-раби...

Ти, дужий в вільності своїй,
Розніс би хмари і тумани,
Розбив би всіх неволь кайдани,
Розбив би... чуєш, краю мій?..

1906 р.

Міцно і солодко, кров'ю упившись,
Сплять вороги уночі...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі.

Стогнуть брати наші в тюрмах проклятих,
Грати залізні рвучи...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі.

Мати без сина і жінка без мужа
Плачуть, життя кленучи...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі.

Мають знамена, і б'ється юнацтво,
Крові потоки ллючи...
Сміло з повіток плуги викидайте,
Куйте вселюдно мечі!

1906 р.

Як згря радісна пташок,
Легкі і сніжнобілі,
Пісні мої під небом десь
Літали і дзвеніли.

І з неба кликали вони
До братства, до любові...
Та час, проносячись, бризнув
На їхні крила крові.

1906 р.

Ти знову у мене окрилюєш мрії,
Ти знову життя убираєш в квітки, —
І сльози у мене нависли на вії,
І з темних могил повставали думки.

І знову летю я до світлого краю,
Борюся за волю, людину люблю,
В піснях своїх горе людське виливаю,
Пісням своїм душу усю віддаю.

І знову я вірю, що зникнуть тумани,
Розступиться темная ніч на землі,
І сонце ласкаве на обрії встане
І усміхом сльози осуше її.

1904 р.

60
Потік століття зносив гніт,
Терпів ярмо й сваволю...
І гнівно враз розбив граніт,
І — гей на бій за волю!

Летить, кричить, шумить орел,
Розбитих хвиль не ліче:
Іх безліч вилете з джерел,
Коли він їх покличе.

Народ століття зносив гніт,
Терпів ярмо й сваволю...
І грізно враз розбив граніт,
І — гей, на бій за волю!

Летить, кричить, шумить орел,
Розбитих хвиль не ліче:
Іх безліч вилете з джерел,
Коли він їх покличе.

1906 р.

61

Сонце на обрії, ранок встає, —
Браття, вставайте,
Сонце стрівайте:
Ранок встає.

Сестри, збирайте і зносьте квітки
Будем співати,
Сонце квітчати, —
Зносьте квітки.

Браття, бандури і кобзи беріть:
Будемо грати,
Ранок вітати, —
Кобзи беріть.

Сонце на обрії, ранок встає, —
Грайте ж, співайте,
Сонце стрівайте...
Ранок встає.

1906 р.

Вони — обідрані, розбуті,
Сліпі, голодні і німі,
В кайдани, в сталь міцну закуті,
В кривавих ранах і ярмі, —
Сьогодні більше не раби:
Лунають гасла боротьби!

Ще вчора йшли вони за ґрати,
Терпіли мовчки глум катів,
Ще вчора їх могли топтати
І сікти дротом батогів —
Раби — сьогодні не раби:
Шумлять знамена боротьби!

Вони — гроза, вони — герої:
Іх гнів героями зробив,
І верх за ними буде в бої —
Сам бог попереду рабів!!
Ти чуєш грім? гримлять раби:
«За нами поспіх боротьби!!»

1906 р.

ЖАЛІБНА ПІСНЯ

Хай душі, що повні і смутку і сліз,
В погребную пісню зіллються,
Хай прапори наші похиляться скрізь
І голови журно нагнуться...

На траурних марах в хмелю забуття
Лежать невмирущі герої,
Не світять ті зорі, що гріли життя,
Не сяють в нескінченім бої.

Як леви, боролись вони за народ,
За правду народного діла,
Життя їх стрівало тернами негод,
А смерть їх безсмертям зустріла...

Як тяжко, як журно без вас, дорогі,
Як пусто і сіро усюди...
Тремтять же, тікайте, кати-вороги,
Бо смуток в нас помсту розбуде.

Клянемся ми всі, що за їх помстимо,
Всі ваші злочинства згадаєм,
Яке надівали на край ви ярмо,
Як тяжко знушались над краєм.

Клянемся ми всі, що народ розкуєм
Всі здійсним святі заповіти

І волею край свій, як сонцем, заллем,
Щоб міг він і другим зоріти.

У землю спускаються труни сумні,
Зливаються звуки з сльозами...
Чи чути вам, браття, пісні жалібні,
Що вчора співали ще з нами?..

У землю спустилися труни сумні,
Злилися з сльозами пісні жалібні...

1906 р.

ЛЕБЕДИНИЙ ЗГРАЙ

Ви в ірій линете від сірого туману,
Від сірих днів, від суму і нудьги
На срібло чистее спокійного лиману,
„ На пишні береги.

Не жаль вам тих, що сміло гинуть по дорозі
Від пург і бур скажених і сліпих:
Вам ірій мріється крізь сльози,
А сонце суше їх.

І скільки вас в борні розбилось об граніти,
І скільки вас сконало серед мук, —
Але і смерть була безсила вас спинити
І вбить ваш вільний дух.

Летіть!.. Коли ж ви будете бенкет справляти.
Згадайте мертвих словом жалібним...
І наперед, ніж келих сповнений підняти,
Ударте в дзвін по ним!

1904 р.

Не слів мені, а стріл крилатих, вогняних!
Я хочу вам про рідний край казати...
Я хочу ними кидати і влучати
В серця катів і зрадників гидких.

Не слів мені, а іскр блискучих і палких!
Хай кида іскрами вогонь моїх промов,
Ах, мій народ з катами вмісті йшов,
Сам скутий раб — заковував других.

Не слів мені, о, ні! не слів, а ніжних хвиль!
Хай плещуть хвилями пісень моїх слова,
Хай кожна рима рани обмива,
Хай кожний спів уйма народний біль...

1906 р.

Я більше не плачу... Я муку свою
В кайдани навік закую:
Народ мій закутий в кайдани,
Горять його рани...
Душу свою
Я ранам його віддаю...

Я більш не співаю: в борні уночі
Співають залізні мечі...
Вночі блискавками літають.
До бою скликають, —
І меч мій в борні
Нехай заспіває мені.

Доволі мовчати! Глухі і німі
Раби закричали в ярмі, —
Народ закричав мій: «До бою!
За землю, за волю!»
В помсті сліпий
Кричу я: «За волю! на біій!»

1905 р.

КАПІТАНУ ШМІДТУ

Хай його по-звірськи вбито,
Хай його в пісок зарито, —
Він не вмер...
Кличе він і зве до бою
Битись з царською ордою
І тепер.

Хай його зопхнули в море, —
Море хвилями говоре...
І всяк час
Вонс буде в берег бити:
«Діти, здійсніть заповіти, —
Бог за вас!»

1906 р.

Довго хмарами небо покрите було,
Довго землю встилали тумани,
А сьогодні — дивлюсь — і весна, і тепло.
І блакить, і повітря весняне.

Все радіє, живе і співає навкруги,
Ніби дихають луки і ниви,
І в струмки обертаються білі сніги
І туркочуть, як голуби сиві.

Я стояв і дививсь, і здавалось мені,
Що кричать журавлі десь в блакиті,
Що несуть вони нам і любов, і пісні,
І тепло, і розкоші, і квіти.

Я дививсь і радів, що минула зима,
Що весна наближається, літо...
Коли — глядь — уже сонця ясного нема.
Небо ж хмарами сизими вкрито...

1904 р.

Нехай обдурений я сном,
Нехай осміяний без жалю,
Нехай замість весни і раю
Ридає вітер за вікном, —

О, хай розвіялися сни,
Хай ті ж і сум, і жаль, і муки,
Але я й досі чую звуки
Моеї дивної весни.

Минув бенкет... але дзвенять
Ще голоси, столи накриті,
День гасне, сміх і недопиті
Рядами келихи стоять...

1903 р.

Осінью віє... весь світ, мов тюрма...
Вколо гойдаються віти з журбою...
Більш ні привіту, ні ласки нема
В світі широкому, засланім млою.

В серці останні дов'яли квітки,
Небо захмарено, осінню віє,
Пісні якоїсь десь тануть дзвінки,
Хиляться заміри, гаснуть надії...

1905 р.

На високій скелі ранньою добою
Кулею підбитий сокіл клекотав,
І могутній клекіт розлітався луною
І орлів на волю попід хмари звав.

І орли бурхливо з криками і шалом
Кидались в повітря, прагли боротьби,
А самотній сокіл з тугою і жалем
Умирав в знесиллі ранньої доби.

І тебе під хмари кличу я з кімнати
Битись і боротись за красу мети,
І на льот орлячий руку подала ти...
Годі! я не можу й хати перейти.

1905 р.

Не дивися в душу: труни там сумні...
В них надії, мрії, заміри мої...
Там в могилах чорних радощі кохання,
Всі його утіхи, всі його бажання.

Не дивись на мене поглядом сумним, —
Знаю, ти не любиш, мариш тільки ним...
А коли кохаєш!! упати на груди,
І в грудях ні труп тих, ні мерців не буде!

1906 р.

Болить душа моя, болить...
Пекучий біль її проймає...
А день за днем пливе, біжить,
А там і смерть страшна чекає...

Я жив... а що кому зробив?
Куди я дів чуття і думи,
Коли й чие життя зігрів,
Кого на світ я вивів з стуми?..

Бажав я тільки і співав
Про ніч землі, про сяйво неба
І в люди пісню посилав
За мене здійснити, що треба

1904 р.

Нарцис, закоханий в лілею,
Дививсь на неї, в'янув, млів.
І називав її своєю,
І щастю вірити не смів.

Йому лілея усміхалась,
Вночі і вдень шепталась з ним,
А їй, нарцису мій, здавалось, —
Вона з тюльпаном чарівним.

Вмирав нарцис з журби, з кохання
Вмирав... і чув самотній він
Чийсь слова, чийсь зітхання
І поцілунків срібний дзвін...

1906 р.

Ти зовсім мене не кохала,
А я був повинен забуть...
Чого ж ти так тяжко зітхала
В той час, як збирався я в путь?
Чого твої руки тремтіли,
Чого ти тремтіла уся?
І роки уже пролетіли,
А й досі не знаю ще я.

1905 р.

Понад руїнами шумить журливо гай...
Ой не шуми, мій темний гаю!
Невтішних сліз з очей не викликай,
Ой не розбуркуй суму-жалю...

Ой не шуми журливо, темний гаю мій!
Сховай в собі всю глиб розпачу...
В душі моїй сіріють теж руїни мрій,
А я дивлюся і не плачу.

1905 р.

Поглянь у душу: там в труні
Лежить любов моя розбита,
Парчею срібною покрита,
Вбрана в квіти весняні.

В сумній пітьмі свічки горять...
Співають мрії: «пам'ять вічно!»
Ридає щастя безутішно,
Надії в траурах стоять...

Надворі вечір настає...
Ридання стали затихати...
Тільки десь гудуть лопати,
Та в серце хтось погребно б'є.

1905 р.

Вгледіти шастя, зомліти, осліпнути,
Скрикнути тільки: «Мій раю!» і стратити...
Боже всесилю! чи зміг би ти вигадать
Муку ще більшу, гіршу, тяжчу?!

1905 р.

Ні, забуття не дасть мені й сама природа...
Нехай вона і дивна й молода,
Але її краса і врода
Твою красу і вроду нагада.

До моря б я побіг, де лашуть берег хвилі,
Але мені згадаються в той час
Твої і ласки й руки білі,
Що на плечах моїх були не раз.

Я втік би в темний гай, щоб слухать, як шепоче
До листу лист і до квіток трава,
Але шептала й ти в зимові ночі
Мені колись шовкові слова.

Я б думкою спинивсь в другім небеснім світі,
Куди і сяйво зір не доліта,
Але і там же власне сонце світе
І знов воно про тебе нагада.

1905 р.

В САДУ ВОСЕНИ

Тоді, як ще листя зелене було,
Як трави стояли і квіти пахтіли,
Кудись несподівано сонце зайшло
І білі пелюстки снігів полетіли...

І казкою дійсність зробилася вмить...
Скрізь мармур... все вколо мовчить і не дише.
Ні пташка не дзвоне, ні лист не шумить:
Усе заворожено чарами тиші...

На мармурі квітнуть бездушні квітки,
Із білого мармуру лист виглядає,
Ось кинуті майстром для когось вінки,
Там пригорша перлів розсипаних сєє.

Здавалось мені, що русалки ось-ось
Вродливі, як янголи, вийдуть рядами,
І перли ясні позбирають для кос,
І мовчки себе завітчають квітками.

Здавалось, що мармур увесь оживе,
День нагло погасне, засвітяться зорі,
І кожна квітка другу обів'є,
І кожний листок до листка заговоре.

І мармур вітхнув, і ожив, і розтав...
І казки не стало... І тільки добою
Лист жовтий поволі на землю спадав,
Та ніжні стокротки схилялись з журбою.

1905 р.

Гроза пройшла... вітхнули трави.
Квітки головки підняли,
І сонце тепле і ласкаве
Спило погляд на землі.

Здаля розвіялись тумани,
Знов ясно, пахощі, тепло...
Спилилась кров, замовкли рани.
Прибите серце ожило.

Літає радість, щастя світе,
Дзвенять пташки в садах рясних,
Сміються знову трави, квіти...
А сльози ще тремтять на них.

1905 р.

Жита з волошками, і луки, і гаї,
І всі розкоші весняні,
Всю вроду, всю красу безкраю,
Як втілити її,— не знаю,
В слова, в пісні мої.

Де взяти кольорів стобарвних і живих
Для трав і квітів весняних,
Де взять мелодій, слів і звуків
Для всіх пісень гаїв і луків
І шуму хвиль річних?!

Ах, знаю, де! Я в казку дивную свою
Усю фантазію ввіллю,
Зроблю усе живим, чудовним,
Таємності, розкошів повним,—
І в казці дійсність відіб'ю.

1906 р.

Чому з тобою ми не хвилі?
Удвох за руки б ми взялись
І в край щасливий полетіли.
Де ждала нас любов колись.

Чому не птахи ми з тобою?
Ми б не нудились на землі,
А над горою сніговою
З ясними хмарами жили.

Чому ми й досі не здолаєм
Свого минулого забуть?
Ми б в щасті чистім і безкраїм
Могли б, як в морі, утонуть.

1905 р.

Тануть,
В'януть
Сніги, —
Як крізь хмари летючі
Гляне сонце блискуче,
Усміхнеться в привіті,
Розіллється в блакиті.
Тане сніг,
В'яне сніг,
Гине!

Тане,
В'яне
Мій сум, —
Як в уяві ти встанеш,
І в усмішці розтанеш,
І простягнеш через милі
Свої руки сніжнобілі.
Тане сум,
В'яне сум,
Гине!

1906 р.

Вона ішла... але здавалося мені,
Що ніжний пролісок в снігу зоріє,
Встає з-під нього і радіє
Промінню, сонцю і весні.

Вона ішла... мені ж здавалось, що газель.
Поміж кущами кроком пологливим,
Назустріч бистриням бурхливим,
Униз спускається зі скель.

Вона ішла... і їй всміхалися гаї.
Вітри несли їй пахощі майові,
Вклонялись трави їй шовкові,
І щебетали солов'ї.

Вона пройшла і зникла десь у сизій млі
І ніби з нею все пройшло навіки:
Весна, бажання і утіхи,
І вся краса життя й землі.

1905 р.

Серце мое — клітка,
А пісні — пташки,
Що об неї б'ються
І на волю рвуться
В небо, в сяйво дня.

Хочеш — нахилися
До грудей моїх, —
Скільки там літає,
Скільки там співає
Голосних пташок.

Серце мое — клітка,
А пісні — пташки, —
Кров'ю їх кормлю я,
Сльозми їх пою я —
Кожну пташку так.

Хочеш слухать пісню?!
Випускаю пташку,
Розчиняю дверця...
Чуеш сльози серця
З кров'ю пополам?!

1905 р.

Місяць, закоханий в ніч чарівну.
Сяє, щасливий, і світе;
Сонце цілує рожеву весну.
В травах кохаються квіти.

Місяць не дума про ранок страшний,
Сонця пільма не лякає,
Квіти не стогнуть у день весняний:
«Осінь нас бідних чекає...»

Чом же, скажи мені, нас по весні,
В ранок розкішного квітня,
Мучать-лякають примари страшні,
Осінь і ніч безпросвітня?..

1904 р.

Люблю її, зову своєю,
Як пташку, жалую її,
В полях, в гаях гуляю з нею,
Співаю їй пісні свої.

Вона ж, замислена, крізь сльози.
Все журно дивиться кудись,
Немов шукає по дорозі
Того, що втратила колись.

1906 р.

Твої очі — тихий вечір,
Що спускається беззвучно.
Несучи на землю спокій
На своїх сріблястих крилах.

Твої очі — сизі хмари,
Крізь які у день похмурий
Пробивається проміння
Твого серця золотого.

Твої очі — срібна річка
З таємничим царством казок...
Їх розказують нечутно
Золотим рибкам русалки.

Твої очі — ніжні квіти,
На яких спинились сльози
Після мук за світ безщасний
Як росинки після ночі.

Твої очі — тиха радість,
Що у душі людські ллється
І несе в яснім спокою
В їхні ночі усміх неба.

1905 р.

Ти в ліжку ще. На крилах золотих
Тебе ще сон ясний колише
І носе десь в просторах світових,
В країнах див, утіх і тиші.

Ти в ліжку ще... На личку, на чолі
Який щасливий усміх в тебе!
Не прокидайсь: ті ж муки на землі..
Побудь ще мент один на небі.

Ти в ліжку ще... О мила, не вставай,
Нечутно я пройду до хати
І розчиню вікно твоє потай,
Щоб ти могла весну вдихати.

Щоб спала ти і чула солов'я,
Щоб чула пісню ти і знала,
Як стогне в ній сумна любов моя.
Яка в тобі відгуку не зазнала.

Він жив один в своїй пустелі.
В краю думок і мрій своїх,
На мить одну злітав на скелі
І знов для неба кидав їх.

«Самотній він», юрба казала,
«Як жаль його...» і далі йшла,
І в повній ширості бажала
Зробить посміттюху з орла.

1906 р.

...
Раз̄ високо над̄ горами,
Уранці по весні,
Дві хмароньки пливли кудись,
Як янголи ясні.

Удосвіта дві хмароньки
Зустрілися вгорі
І мовчки зупинилися,
Як божих дві зорі.

Дві хмароньки зустрілися
Удосвіта колись,
Зустрілися, спинилися,
За рученьки взялись.

Хотілось їм зостатися,
Удвох прожити вік,
А вітер злий сміявся вже
Деся збоку біля їх.

І стали тихо плакати
Дві хмароньки ясні,
І сльози їхні падали,
Сріблясті і ясні.

А трави в свої рученьки
Ловили радо їх
І гралась, ніби в крем'яхи,
Сльозами хмарок тих.

1906 р.

Зрадила та, що любила..
Зрадила мила мені, —
Пусто у серці без неї,
Сумно, як в темній труні.

Падає листя з берези,
Капають роси з гілля..
Сам би я плакав, та сльози
Всі уже виплакав я.

Падає листя з берези..
Все навкруги умира,
Ніби і в серці у мене
Вогник життя догора.

Впасти б на землю і спати
Сотні і тисячі зим..
Думать про милу зрадливу,
Марить минулим усім...

1906 р.

Полилась по срібній ночі
Срібна пісня солов'я...
Зашеміла, заболіла
Вся душа моя.

Ой нащо ти, пісне, ллешся
В звуках чарівних,
Нащо мрії викликаєш
Із могил сумних?..

Як квітки, вони пов'януть...
Швидко рік мине,
Як моя невірна мила
Кинула мене.

Пісня ж ллється і чарує,
Дзвоне: «В щастя вір.
Бо розлите щастя море —
Од землі до зір...

Кинь по милій сумувати,
Плакати в журбі:
Прийде та, що вік вже буде
Вірною тобі...»

1904 р.

Порвалися струни на арфі...
І арфа сумує німа,
В других виклика вона сльози
І плаче сама.

Сміюсь я, жартую, співаю,
Не скаржусь на долю зовсім
І б'ю по розірваних струнах
На серці моїм.

1906 р.

З КРИМСЬКИХ ОБРАЗІВ

На сірій скелі мак цвіте,
І вітер злий його гойдає,
І пил на цвіт його мете,
І лист без жалю обриває.

Бліда, і ніжна, і сумна,
Серед людей ти, як в пустелі.
І ти на цілий світ одна,
І ти, як мак на сірій скелі.

1906 р.

В обіймах хмар мовчали скелі...
І хмари так казали їм:
«О любі сестри, полетім
В краї щасливі і веселі...»
В обіймах хмар мовчали скелі...

І хмари тихо полетіли...
І сльози сріблились на них...
І ніби сльози, з скель німих
Каміння, котячись, сірили...
І хмари тихо полетіли...

1906 р.

Літній вечір... Гори в млі,
В золоті вершини...
А під ними летється десь
Пісня України.

Гасне вечір... Сон обняв
Гори і долини...
А між горами літа
Пісня України.

Ніч давно... Заснуло все...
Тільки море плине,
Та щебече понад ним
Пісня України.

1906 р.

В сріблястім морі сад втонув, —
Скрізь сяєво зелене,
Навколо трави і квітки,
І мила біля мене.

В сріблястім морі мліє сад;
Захоплений красою,
Круг мене квіти, — і в мені.
І ти, моя, зо мною.

1906 р.

Вічне море вічно летється,
Не спиняється й на мить:
То об скелі сірі б'ється,
То пісні свої шумить...

Чом же я не вільне море,
Чом мовчу я цілі дні?
Чом так тяжко люте горе
Груди стискує мені?..

1906 р.

Я на камені над морем,
Легко, весело мені...
Я співаю пісню морю,
І воно мені співа..

Вечеріє... В хмарах гори,
Обнімає землю сон,
А мій дужий спів лунає
І гуде над шумом хвиль.

Проспівав я пісню морю,
Ліг на камінь і лежу...
Ніби пісня, ллється море,
Ніби рими, хвилі б'ють.

1906 р.

Вийди, о вийди! я жду тебе, жду!
Тихо, і ясно, і пусто в саду.
Сплять кипариси, дрімають гранати.
Ніч розкидає сріблясті шати...

Кедр до мімози схилюся і спить,
Ніжно мімоза щось кедру шумить.
Море купається в місячній світлі.
Дихають важко троянди розквітлі.

Вийди, о вийди! я жду тебе, жду!
Тихо, і ясно, і пусто в саду...
Сплять кипариси, дрімають гранати.
Ніч над землею розкинула шати.

1906 р.

Коли на крилах хмари злотні
На землю вечір принесуть,
Вони летять на верхогір'я
І там солодкий спокій п'ють.

Вони летять на верхогір'я
Прощатись з сонцем золотим,
Йому добраніч посилати,
Мінятись усміхами з ним.

Вони летять на верхогір'я,
Щоб сонце вдосвіта зустріть,
Щоб знов покинуть вранці землю
І знов по вечір полетіть...

1906 р.

Осріблені місяцем гори блищать,
Ім кедрі і сосни казки шелестять.
І дивні пісні їм співають вітри,
Що нишком підслухали в моря з гори

Осяяні місяцем гори блищать,
Осріблені місяцем сосни шумлять.
А море і сердиться й лає вітри,
Що нишком його підслухають з гори

1906 р.

Біг я далеко від смутку і горя...
Біг — і прибіг я до вільного моря,
«Море! о море, море розкішне,
Втіш мое серце, серце невтішне!»

... Звуків утіхи шукаючи в шумі,
Камінь обняв я і слухав в задумі...
Море про власне могутньо співало,
Море нічого мені не сказало.

«Кедри, чинари, гранати, мімози,
Втіште мене ви і висушіть сльози,
Ніж в моїм серці, в крові мої груди...
Гляньте, як зранили їх мені люди...»
Дерево міцно обняв я в задумі,
Звуків утіхи шукаючи в шумі...
Тихо про власне шуміли гранати,
Кров мого серця не вміли уйняти...

Я серед степу: вертаюсь додому...
Краю немає степу голубому...
Краю і смутку моему немає,
Пале він душу мою, розриває...
...Чув я, — іде боротьба в моїм краю...
Втіху собі я в борні відшукаю,
Славою я свої рани загою...
Дайте, борці, мені кращую зброю!

1906 р.

Затремтіли струни у душі моїй...
Ніжна, ніжна пісня задзвеніла в ній...
Що ж до їх торкнулось? Чи проміння дня.
Чи журба і радість, і любов моя?

Задзвеніли струни ще ніжніш-ніжніш...
Мабуть ти до мене думкою летиш,
Мабуть ти це в'єшся у душі моїй
І крилом черкаєш срібні струни в ній.

1906 р.

Прийди, прийди... Нудьгую по тобі,
Нема кінця моїй журбі...
І так журба моя невтішна,
А ніч така ясна і ніжна,

Як ти.

Як ти!?

О, ні, бо ти ніжніша без кінця,
Ніж вся ласкава ніч оця,
І ніч ясна мене не втіше,
І ти її в стократ миліше —
То ж ти!

1906 р.

КАЗКА НОЧІ

Ти заснула, мила? встань!
Ніч навколо — срібне море!
Мила, вийди, виплинь в море...
Ти заснула, мила? встань!

Вдень ходив я по землі,
А ходжу по дну морському...
Що це? сон? по дну морському!
Вдень ходив я по землі.

Що за диво?! десь на дні...
Як то може? в'ється річка!..
Під водою в'ється річка!..
Що за диво десь на дні.

Білі яблуні цвітуть...
Їхня пахоц — хвилі моря...
Десь на дні ясного моря
Білі яблуні цвітуть!

Будь русалкою в цю ніч!
Сядь, схились і слухай пісню...
Я зложу шалену пісню...
Будь русалкою в цю ніч!

Чуєш — кличуть солов'ї
З хати — в казку, з ліжка — в море...
Мила, вийди, виплинь в море, —
Чуєш? кличуть солов'ї!

1905 р.

Ходім відсіль, біжим з цієї пустелі,
Тут тільки камені одні,
А там луги, поля веселі,
Ясні озера і гаї!

1905 р.

Ходім відсіль, де радощів немає,
Де все конає в щемках зла...
Ходім туди, де хвилями гуляє
Зеленосрібна ковила.

Ходім туди, де явори високі
Над воду гнуться з берегів,
Де комишам сичать осоки
Серед завітчаних лугів.

Ходім туди, де пишний дуб з вербою
Не розлучаються й на мить...
Де ясен з ніжною журбою
Стрункій березі щось шумить.

Ходім туди, де роси, як перлинки,
Для хмар легких збира туман,
Де в'ються й стелються барвінки
І обгортають рути стан.

Ходім туди, де співи солов'ї
Літають в сяєві ночей,
Де в'януть трави смарагдові,
З квіток не зводячи очей.

Ходім туди, де ніч ясна і ніжна
Назустріч вечору іде,
Де вся земля, як рай, розкішна
Пахтить, кохає і цвіте.

Глянь, мій милий, скільки вроди.
Скільки сонця навкруги!
Глянь, як сяють срібні води,
Як хвилюються луги!..
«Я сліпий... тебе ось... бачу...»

Ось послухай: десь за гаєм
Соловей заплакав враз...
Побіжім його питаєм,
Чи любив він більше нас?!
«Я глухий... тебе ось... чую...»

1905 р.

Хай шебечуть поцілунки,
Як пташки в весняний час...
Не лякайся, моя кохана, —
Не почувють нас.

Не дізнатись їм ніколи,
Чом зимою пишно так
Розцвітає мак рожевий
В тебе на щоках.

Хай дивуються і кажуть:
«Мов... дзвінки гудуть в степах...
Мабуть хтось з дороги збився
І блука в снігах».

1905 р.

Срібні акорди, що з серця знялись,
Як я в поспів'я їх втілю?!
Райдужні мрії, що з ними злились,
Як їх вловити зумію?!

Ніжні квіти, що в серці пахнуть,
Як їх відтіль позриваю?
Жемчуги сліз, що на квітах тремтять,
Як їх тобі позбираю?!

Втілить чуття мої в звуки, в слова
Світ увесь навіть не в волі...
Як же душа моя їх проспівала,
Частка душі світової?!

1906 р.

Цілий день ти нудилась в кімнаті своїй..
Цілий день і країна нудилась:
З чорних хмар розливалися струмні по ній,
З чорних вій моїх сльози котились.

А ти вийшла — і сталося чудо якесь:
Вся земля затремтіла, засяла,
Солов'ї засміялись-заплакали десь,
І душа моя арфою стала.

1904 р.

НА КОНЦЕРТІ

Нудьга, журба і сум в роялі,
Ридають звуки жалібні,
Немов шукають когось в залі,
Немов кричать: «Нема її!»

...Ось чайка вибухла стрілою
І стала витись в вишині,
І стала плакати над водою:
«Киги! киги! нема її...»

Два фавни вибігли з узлісся...
Один другому щось сказав
І знову з сміхом подалися,
І сміх їх лісом залунав.

Щось плаче ніби... чуеш?.. хто се?
То, певно, жінка... так і є!
Що сталося з нею? як голосе,
Як бідна в груди себе б'є...

Схопився вихор по дорозі
І полохливо втік у яр,
Заколихались трави, лози,
І нагло вдарив грім із хмар.

Гроза пройшла, і сліз безкрає
На листях, травах, на квітках.
Ласкаво, ясно сонце сяє
І відбивається в сльозах.

1905 р.

Стало знов темніше... хмари позвисали,
Вилетіли сови, вибігли шакали,
І ревуть, і виють, і шукають тіла...
Полилися сльози, кров зачервоніла...

В хмарах світлі зорі, в тюрмах вільні духом...
Ой нависла стума над народним рухом.
Вибігли шакали, вилетіли сови...
Скрізь гарячі трупи, скрізь потоки крові...

І здається, ночі і кінця не буде...
Але стійте міцно і боріться, люди...
Розганяйте стуму, сміло рвіть кайдани,
Бо рожевий ранок незабаром встане,
Засміється сонце в небі золотому,
І його проміння не спинить нікому!

1906 р.

ТРИ МЕНТИ

Тихше, тихше: ходять звірі,
П'ють народну кров вампіри...
Нахиляйтесь,
Пригинайтесь:
Може мимо пройдуть звірі...
Тихше, тихше —
Хто це дише?..
Тихше... тихше...

Тихше, тихше: сплять вампіри,
Упилися кров'ю звірі...
Нахиляйтесь,
Підкрадайтесь:
Як убиті сплять вампіри...
Тихше, тихше —
Хто це дише?..
Тихше... тихше...

Гей, до зброї! бийте в дзвони!
Будьте смілі, як дракони!
Всіх гукайте,
Всіх скликайте —
Хай гудуть, як громи, дзвони...
Хто там ззаду? —
Кулю гаду!
Хто там ззаду?..

1906 р.

Ми не кинемо зброї своєї:
Наше військо сміється, б'ючись,
Наше військо в боях бенкетує,
Наше військо вмира, сміючись.

Ми не зложим червоного стягу...
Кров червона із нас пролилась...
Власну кров ми ворожою змиєм...
Гострі коси залізні у нас!

Ми не підем з кривавого бою!
Наші друзі по тюрмах гниють,
Наші друзі в Сибіру конають, —
Ми назад їм проложимо путь.

Ми не кинем боротись за волю:
Наші браття упали в борні,
Їхня кров ще гаряча на ранах,
Їхні рани горять ще в огні.

Ми не зложимо зброї своєї...
Дужі в нас і бажання і гнів,
Ми здобудемо землю і волю
І загоїмо рани віків.

Ми не підем з кривавого бою:
Наше військо сміється, б'ючись,
Наше військо в боях бенкетує
І в боях умира, сміючись!..

1906 р.

З військом за волю боролися ми:
Гинули сили народні,
В світі б'єз волі жили, як в тюрмі,
Пухли і мерли голодні.

Рівність, братерство і воля усім —
Наші були ідеали,
Теплою кров'ю на стягу своїм
Ми їх в борні написали.

Бігли під прапор наш бідні раби,
Руки до нас простягали,
Наші дзвеніли мечі в боротьбі,
Їхні кайдани бряжчали...

Ворог... подужав нас... в полоні ми...
...Нищаться сили народні,
В світі без волі живуть, як в тюрмі,
Пухнуть і гинуть голодні...

1906 р.

НАД ТРУПАМИ

Ви мужа убили... лежить він в крові...
Я тайни не знаю, за що ви убили...
За що в його чорний гвіздок в голові...
...Він лікар був добрий... його ви любили...
Я тайни не знаю, за що ви убили...
Хаїме! ти, може... що зле їм зробив?..
Скажи мені, любий, за що тебе вбили?
Весь вік ти боровся за волю рабів,
За їх не боявся ні мук, ні могили...
Хаїме! мій милий!! за що тебе вбили?..
За гріх не говоре нічого...

Ви сина убили... лежить він в крові..
Я тайни не знаю, за що ви убили...
За що в його чорний гвіздок в голові...
Він втішний був хлопчик... його ви любили...
Я тайни не знаю, за що ви убили...
Нухіме! ти, може, що зле їм зробив?..
Скажи мені, милий! ти ж маму кохав...
Ти ж так її дуже і завжди любив...
Скажи мені, пташко!.. ах, слів ти не знаєш,
Ах, ти тільки «мама» одно вимовляєш...
...Хто ж скаже мені, немовлятко?..
Холодний, як крига, твій батько...

1906 р.

Ах, минали б бенкети криваві...
Брязкіт зброї скоріш би утих...
Досить бою, і крові, і слави,
І дочасних могил дорогих.

Дужі! волю прекрасну віддайте...
Ситі! землю господню верніть...
Хижі! чулими, добрими станьте
І в покуті гріхи замоліть...

1906 р.

В ГОДИНИ РОЗПАЧУ

Візьміть мене, хмари, на крила свої:
Ті ж тюрми, і ярма, і гніт на землі...
В сльозах мої сестри і браття в кайданах, —
Півкраю в курганах.

Ми бились шалено, як гірські орли,
Але вороги нас в полон узяли,
І кинули бранців за мури, за грати
Кати і пілати.

І знову народ наш у владі катів,
І знову народ наш в сітках павуків,
Що кров його теплу віки випивають,
Тіла розпинають.

Візьміть мене, хмари, в безкраю блакить —
Я з скаргами хочу до бога летіть...
Коли ж він не вислуха скарги народні,
Я кинусь в безодні...

1906 р.

Ха-ха! ха-ха! краса яка!
Усюди трупи... ха-ха-ха!
І хтось дурний розсипав скрізь
Рубіни крові, перли сліз.

Ха-ха! ха-ха! дивись: кати
Несуть драбини і хрести...
Ха-ха! ха-ха! голгофи скрізь,
Рубіни крові, перли сліз.

Ха-ха! ха-ха! коли б мій брат, —
Пішли б рубіни ми збирати,
Та брата в мене відняли
І на голгофі розп'яли.

Ха-ха! ха-ха! заплакав хтось...
Ти хто такий? ах, сам Христос!
Дивись... ха-ха... висить мара,
І кров тече з його ребра.

Ха-ха! ха-ха! не плач, мовчи...
Сміються сови і сичі,
Вовки, чорти плигають скрізь
В рубінах крові, в перлах сліз.

Не плач! Ха-ха... добру не вчи:
Кругом гієни і сичі...
Нащо їм твій прекрасний рай?
Ім трупів дай, їм крові дай...

Ха-ха! ха-ха! ти зрозумів
Бажання сов, гіен, сичів...
Ха-ха! ха-ха! смієшся ти?
Сміються трупи і хрести...

Ха-ха! ха-ха! у тебе ніж?!
Христос, Христос, себе не ріж...
Зарізав?!.. Кров ясна яка...
Ха-ха, ха-ха! ха-ха, ха-ха!

1906 р.

В провалля розпачу, де плив я без весла,
Знов та прийшла, що вже не раз мене дурила.
І знов взяла мене на крила,
І в синє небо понесла...

Повірів я і знов понісся в царство див,
Хоч падав я не раз з блакитної пустелі,
І груди розбивав об скелі,
І роки з ранами ходив...

Надіє, зраднице! Окрасо днів моїх,
Ти чуєш в поклику моїм палке благання?!
Не одури мене востаннє,
Не дай мене другим на сміх!

А схочеш знов мене віддати на глум людський,
То підніми мене в краї ясні й таємні,
І звідти кинь в безодні темні,
І об граніти їх розбий.

МОЇЙ МАТЕРІ

Мати, мати! не журися,
Не сумуй, не проклинай...
Я і сам ходжу, як смуток,
З серцем, змученим украй...

Ой нащо ж малу дитину
Доручала ти степам?...
Над степами сяє сонце,
І вітри літають там.

Сонце звало мене в небо,
В море неба від землі,
І про край якийсь розкішний
Клекотали журавлі.

Темні вихори крутились.
Бились з горами вітри, —
Сам я бачив, як гриміли
Сірі камені в яри.

А квітки в траві пахтіли,
Степ, як море, хвилювавсь.
І до мене цілий всесвіт, —
Мати, — всесвіт усміхавсь!

І зробившись рідним братом
Вітру, простору і трав,
Кидав я нудну роботу
І в зелений степ тікав...

Не клени, о рідна мати, —
Я і сам себе клену...
Вмер би радо, так сама ти,
Знаю, ляжеш у труну.

Плачеш?.. в груди б'єш, конаєш...
Я конаю, мати, й сам...
Ой... нащо ж... малу дитину
Доручала... ти... степам...

1908 р.

З яких ясних країн чайки ці налетіли,
Що вміють ніжно так і плакати, і жаліть?..

Чайки, чайки! тоді не треба плачу,
Коли іде боротьба за волю, за життя,
Коли на хмарах я вже дивний відблиск бачу
І сонця жданого блискуче вороття.

1908 р.

Яка краса: відродження країни!
Ще рік, ще день назад тут чувся плач рабів,
Мовчали десь святі під попелом руїни,
І журно дзвін старий по мертвому гудів.

Коли відкільсь взялася міць шалена,
Як буря, все живе схопила, пройняла, —
І ось, — дивись, в руках замаяли знамена,
І гімн побід співа невільна сторона.

Так спить орел, — і враз, розкривши очі,
Угледе світ, красу і простір голубий,
І легко з скель спорхне, і в небі заклекоче
Про вільний льот орлів, про ранок золотий.

Так море іноді всю ніч дрімає,
І нагло хвилями, як крилами, заб'є,
І дивним жемчугом, і барвами заграє,
І очі всесвіту до себе прикує.

Летить воно, хвилюється і летиться,
В обіймах сонячних і сяє, і тремтить,
І щастям все життя йому в той мент здається,
І все в путі йому і годе, і щастить.

.....
І де взялись ці хвили сніжнобілі,
Хто дивно так навчив їх грати і шуміть.

Небо блакитне, зелена земля,
Груші і яблуні білі...
Квітоньки милі! зірвіться з гілля...
Вітряно! квітоньки милі.

Вітер на північ летить крізь садок,
Північ, ще вкриту снігами...
Квітоньки білі, зірвіться з гілок, —
Журиться мила за вами.

Ой полетіть, до вікна припадіть,
Мов голубки білокрилі...
Візьме на груди вас мила зігрить...
Вітряно, квітоньки милі!..

1907 р.

І нелюба свого теплом я обливаю,
І з ним живу життям одним...
Нема його — журюсь за ним,
Ходжу і спати не лягаю...

А як би я тебе, далекий мій, любила
І скільки б ласки я лила,
Яка б щаслива я була...
О мамо, мамо! ненько мила...

1906 р.

О слово рідне! орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх!
Співочий грім батьків моїх,
Дітьми безпам'ятно забутий.

О слово рідне! Шум дерев!
Музика зір блакитнооких,
Шовковий спів степів широких,
Дніпра між ними левій рев...

О слово! будь мечем моїм!
Ні, сонцем стань! вгорі спинися,
Осяй мій край і розлетися
Дошами судними над ним.

1907 р.

ТІНІ

Куди піти,
Куди втекти
Від голосу страшного?
Тікаю я
В ліси, в поля, —
І не втечу від нього.
Біжу, а він
Гуде, як дзвін,
На смерть немов,
Все — бев та бов...
Коли ж стомлюсь,
Спочить спирюсь,
Бринять слова,
І хтось співає:
«Ой не стій,
Сину мій,
Не топчи хоругов...
Тут лилась моя кров.
Тут я ранений впав,
Як про тебе я дбав...
Ти забув...
Ти не був...
Ти ховався по житах,
По хлівах, по хатах.
Ти, як злодій, ховався,
Ти хотів і боявся...»

І я з місця знімусь
І вперед понесусь,
А зі мною врівні
Щось летить і співає мені:

«Ой синочку, поради́чку,
Ой де ж ти був, мій зради́чку,
Як в бік мене улучено,
Як в'язано і мучено,
І топтано, і палено,
І глиною привалено.
Чому не йшов хоч віченьки
Закри́ть мені для ніченьки.

І я кричу
І знов лечу, —
Де люди, де огні...
І легшає мені.
...На досві́тках прядуть,
Скрипки ведуть,
Баси гудуть,
Нічого їм не чуть...
«Нічого вам не чуть?»
Питаюся у їх.
В одмову крик і сміх.
Я згодом обійдусь
І з ними сам сміюсь...
І в шумі чую знов:

«Ой не смійсь, сину мій,
Ще сміяться рано,
Ще димить моя кров,
Ще ятряться рани.
Ой постій,
Сину мій!..»

І я криком кричу
І із хати лечу,
А зі мною врівні
Щось біжить і співає мені...

1908 р.

Ллється море, плеше в берег,
Б'ється в'сірі скелі,
Мов з кайданів хоче вийти
На степи веселі.

Ой і ми на волю рвались,
В сірі скелі били...
Море, море! глянь, — усюди
Наших хвиль могили.

1908 р.

І ВИ ПОКИНУЛИ...

І ви покинули... і ви пішли...
І в найми душі віддали,
І клад, що вам діди сховали,
На скибку хліба проміняли...
Цигани ви,
Цигани ви!..

А там, в землі, який там скарб лежав
І скільки струн в собі ховав...
Які б то звуки розітнулись,
Коли б ви дивних струн торкнулись!..
Не варті ви,
Не варті ви...

І часом чує ліс в тиші нічній,
Як десь на кобзі золотій
Струна застогне і порветься,
І стогін скаргою поллеться...
«О, де ж ви єсть?
О, де ж ви єсть?..»

1908 р.

Колись здавався ти мені орлом підтятим
І в полі кинутим в агонії сконать...
Очима стежиш ти за ворогом проклятим,
Що хтів тебе ногою розтоптать.

Ти гнівом дишеш і гориш, а не конаеш...
Щоб впитись, шарпаєш кігтями по землі,
Одним крилом граків ти відбиваєш
І сам лежиш на зламаним крилі...

Колись здавався мені ти лицарем прекрасним
Що ліг в степу на камені спочить...
Ти важко спиш і мариш боем щасним,
А ворог твій вже травами сичить...

Тебе взяли... Кати твої ламають руки,
Зривають твій мушкет з могучого плеча...
Дарма, дарма впливаєтьс, гадюки, —
Його рука не випусте меча.

Народе мій! і ти — орел, вночі підтятий,
І чом не лицар ти, захоплений в полон?!
О орле мій, мій велетню крилатий,
О лицар мій, покараний за сон!..

Чому ж ти, орле мій, з орлами не літаєш.
А крила веслами волочиш по землі?!

Чому ж ти, лицар мій, на герць не виступаєш,
А вітром жалібно голосиш на ріллі?!..

І що орел, коли його орлина згряє
Не рве з землі в блакить ясного дня.
І що за лицар ти з усмішкою льокая.
Без гордих дум, без честі і ім'я?!..

1906 р.

Розквітлу папороть шукаєш ти в лісах,
І вся ідеш в крові, і вся ідеш в сльозах..
А я, пригнічений журбою,
Іду поодаль за тобою.

О бідна ластівко! з залізом скутих крил...
Я знаю, — ти впадеш без віри і без сил.
А я в розпуці серед гаю
Тебе в могилі поховаю.

1909 п

Світає... ніч поволі тоне,
Чорніє ліс, сіріє поле,
І скоро красне сонце встане!..
Мое ж не встане більш ніколи...

В душі останній промінь гасне,
Як чорний ворон, ніч літає,
А сонце чисте і прекрасне
Крізь сльози усміх посилає.

1908 р.

Не беріть із зеленого лугу верби
Ні на жовті піски, ні на скелі,
Бо зів'яне вона від жаги і журби
По зеленому лузі в пустелі...

І сосни не несіть на зелені луги,
Бо вона засумує в долині
І засохне в воді від палкої жаги
І нудьги по далекій вершині.

1907 р.

Не зашумлять столітні верби,
Не зашумлять...
Не зацвітуть пожовклі луки,
Не зацвітуть.
Не вернем ми літа дитячі
Повік, повік...
Не підем ми волошки рвати
Ніколи вже.
На призьбі ти сидиш совою
І серце рвеш,
А я іду в крові і ранах,
Сліпий іду...
Дурна надія мене тернами
Кудись веде

1908 р.

В країні мертвій і безплідній,
В країні зради і пільми,
Забутий богом і людьми
Сумує жертвеник народний.

Травою слід заріс до нього,
Віки вогонь вже не горить,
І ладан вгору не курить,
І перед ним нема нікого.

Де ж ви в цей час страшний вмирання?
Чому молитись не йдете,
І жертв богам не кладете,
І не шепочете благання?

Чи в вас в пільмі посліпли очі,
І ви не бачите мети,
Чи сил немає в вас іти,
Чи жити з вас ніхто не хоче?

Вам чути хід кінця страшного?
Ось він іде, біжить, біжить...
Востанне, — жертвеник дрижить...
Впаде! впаде! Скоріш до нього!

1908 р.

НА ЧУЖИНІ

(Пісня)

Ой чого ти, тополенько,
Не цвітеш,
Чом пожовклу головоньку
Хилиш-гнеш?
Чом з вітрами-парубками
Не шумиш?
А засмучена-засмучена,
Мов з нелюбим заручена,
Все мовчиш?
Тільки часом до хмароньки
Скажеш ти:
«Ой хмаронько, ой чаронько,
Не лети.
Зірви з мене це листячко,
Це листячко-намистечко
Без краси.
У рідную родиноньку,
На милую Вкраїноньку
Віднеси».

1908 р.

В міщанській одіжі і в рідному вінку,
Занесена сюди бозна-відкіль вітрами,
Дивується вона чужинному танку
І слухає «кек-вок», сховавшись між служками..

О Україно-мати! Зглянься, захисти,
Прости свою дочку безтямну і зрадливу,
Пошли ти янгола любовно одвести
Від круч дитя твоє сліпе на рідну ниву.

Мовчиш?.. не йдеш спасти свою дочку?..
Ах, ти сама стоїш від рана і до рана,
В міщанській одіжі і в рідному вінку,
І слухаєш «кек-вок», розхристана і п'яна.

1908 р.

Ідіть! ніхто вас не спиня,
Ідіть із ночі в сяйво дня.
Ідіть із мертвої пустелі
В краї зелені і веселі.
Ідіть, — ніхто вас не спиня.

Але ви тихо, тихо йдіть,
Сліпого лева не будіть.
На його навіть не дивіться, —
Йому страшне щось зараз сниться
Ви тихо, тихо з ночі йдіть.

Он в сні він голову підвів
І ніби божий світ уздрів...
Погляньте! плачуть мертві очі,
І струмись сліз граніти точе...
О, що він в сні своїм уздрів?

І знову ліг... і важко спить...
Ще раз зітхнув... постійте мить...
Заснув, заснув... ідіть, не бійтесь.
Пройшли?! тепер кричіть і смійтесь.
Далеко він і важко спить.

1908 р.

РАНО-ВРАНЦІ

(В Криму)

Зайнялися гори! В золоті каміння,
В полум'ї граніти і в диму гаї,
А на хмарах грає сонячне проміння,
Грає і дарує усміхи свої.

І проснулись хмари, і всміхнулись світу,
І всміхнулись небу, морю і землі...
І знялися легко, з усміхом привіту,
І поволі зникли, і розтали в млі...

Виплигло і сонце! — все — любов і ласка!
Обняло всю землю сяйвом і теплом...
І, здавалось, шастя, чарівне, як казка,
Має над землею райдужним крилом.

1906 р.

Лився спів колись у мене,
А тепер я сльози ллю...
Про журбу мою співати
Доручив я солов'ю.

Все втонуло в пісні-морі,
Маре все в якомусь сні...
Тільки ти, далека зоре,
Рівно сяєш в вишині.

1908 р.

Єсть дивні лілеї, що, вранці родившись,
Надвечір уже умирають...
Я бачив їх трупи... Стоять, як зомлілі,
І руки кудись простягають.

Родився я ранком, та нагло погас він,
І стало і сумно, і темно...
І ось, — уже роки в пітьмі я блукаю
І смерті чекаю даремно.

1905 р.

Народ, як мертвий, спить без снів,
А я на лірі граю
І вас, нудьгуючих панів,
Піснями розважаю.

Ганьба мені, ганьба мені!
Замовкніть, срібні струни,
Бо цілий край кона в багні
І скрізь мерці і труни.

Ні! хочу ліру я розбити,
Узяти сурму мідну
І нею з гір мерців будить
І Україну бідну.

Лишу я співи про красу,
Забуду власні жалі
І з гір високих понесу
Народові скрижалі

1908 р.

В проваллі темнім, десь на дні
Сосна чорніє на граніті...
Ніхто з живих не зна її,
Не зна й вона нікого в світі...

Над нею десь весна цвіте,
Квітки цілуються з квітками.
Сміється сонце золоте,
Річки зливаються з річками

Вона ж, самотня і смутна,
В яру чорніє на граніті, —
Ніхто з живих її не зна,
Не зна й вона нікого в світі...

І тільки іноді вітри
На скелі спиняться юрбою,
І гоготать почнуть з гори,
І насміхатись над сосною..

1906 р.

Небо з морем обнялося,
Море в небі розлилося...
Цілий світ вони забули
І в туманах потонули.

Марив я з тобою бути,
Наші рідні душі скути, —
Та, як небо, ти синіла
І в думках кудись летіла

1908 р.

О сарнонько, приходь
Вечірньою добою
Над скло прозорих вод,
Уквітчаних весною.

О пташко, прилітай,
Як ніч на землю гляне,
Туди, де темний гай
Шумить пісні весняні..

Ми будемо удвох
На цілий гай чудовий
Блукать серед квіток
По казці смарагдовій.

І будеш в сяйві ти,
Як фея, як царівна,
Кудись у казку йти,
Чудовій казці рівна.

І будуть жемчуг рос
Скидати на тебе віти,
І в пишні хвилі кос
Самі вплетуться квіти.

І скажем ми в той час
Квіткам, струмкам і гаю:
«Вінчайте, друзі, нас, —
Ми любимось без краю...»

І гай нам зашумить.
Озветься солов'ями
І стане нам кадить
Пахучі фіміями.

1907 р.

НАД МОРЕМ

— Шуміть, шуміть, морські безодні
Сміліше, море, в бій лети!
Душа моя така ж сьогодні
Крилата й вільна, як і ти.

Стою над кручею страшною,
Каскади злотні сонце ле,
А там, внизу десь, підо мною,
В гранітні бубни море б'є.

— Руйнуй, руйнуй холодні скелі.
З піснями труни розбивай, —
І з мене теж пісні веселі
Летять, як хвилі, в рідний край.

А в тім краю, у тій пустелі,
В краю прокляття і ганьби
Одні — глухі, байдужі скелі.
Другі — осліплені раби.

І скарги зойк несеться з мене.
І гніву дим за ним летить.
А море вільне і шалене
Танцює, грає і шумить.

— Танцюй, танцюй, мій коню сивий
Весь в піні гриву розпускай,
Летім у край мій нещасливий,
Летім..у мій невільний край!..

...На човні я... вітри співають,
Кричать чайки, кудись звучи...
В очах моїх знамена мають,
В ушах моїх бряжчать мечі!

1908 р.

Хто сміється в той час, як повинно ридати,
Той навів збожеволів давно...
Ми в той час сміємось!.. Нас вітають гармати
І регочуться з нами водно.

Глянь, — ховаються в грудях стилети
Глянь, — свистять і літають мечі,
А у наших руках кастаньети, —
Ми танцюєм, в танок зовучи.

Водевіль і трагедія нагло зійшлися
І заграли шалений танок,
І як вихор ми враз понеслися.
Всі в вінках із червоних квіток...

Глянь, — як жалібно скрипки виводять
Глянь, — як весело бубни гудуть,
А з землі танцюристів підводять
І на мари навіщося кладуть...

Ой, на гору несуть!.. не дамо! о, прокляті!
Побіжім!.. там цвинтар на горі...
Ні... спинись... он, як сови окаті,
На могилах сидять матері...

1907 р.

Зустрітись, щоб зразу розлучитись,
Щоб бідне серце отруїть,
Щоб більш ніколи не зустрітись
І вічно втратою болить.

Зустрітись, щоб скрізь тебе шукати,
Для чогось жить, не маючи мети...
Складать пісні тобі і знати,
Що їх повік не вчуєш ти...

1908 р.

Коли тебе розлюбе мила,
Для тебе сонце погаса,
Чорніе небо смарагдове
І в'яне всесвіту краса.

Мене невірна розлюбила,
І я блукаю сам не свій,
Немов я кинутий остався
Один в пустелі світовій.

1908 р.

Не жди докорів і погірз,
Ні зайвих слів, ні зайвих сліз,
Бо я їх всі в собі спалю,
Бо я люблю тебе, люблю.

Літа плывуть, і в мряці літ
Дочасно гасне серця цвіт...
Цвісти б... горіть... — я цвіт гублю,
Бо я тебе люблю, люблю.

Ні, слів докірливих не жди..
Постій... не плач! постій, — не йди.
Замовкну я... уста стулю...
Люблю... люблю... люблю.. люблю!..

1908 р.

Синіла ніч, дивились зорі,
Дрімало стомлене село, —
Коли це враз вогняне море
Його схопило й залило.

...Крізь дим прорвався дзвін крилатий
Махнув осмаленим крилом,
І наче птах, стрільцем підтятий,
Забивсь, заплакав над селом.

«Води! води!» лунає всюди.
«Ламай, неси, топчи, туши!»
«Куди пропали звідси люди?!»
«Чом там немає ні душі?»

«Подай драбину, кинь лопату,
«Біжи за ломом, бий вікно!..
«Куди? куди, — не лізь в кімнату, —
«Там все горить уже давно».

«Води! води!» лунає всюди.
«Давай що-небудь дах накрить!»
«Сюди! рятуйте, добрі люди!»
«Горить! ох, лишенько, — горить!»

А там, в пітьмі десь, на дорозі,
Жінки голосять в сорочках,
Холонуть діти на морозі
І немовлята на руках.

В огні палає Україна

Але на крик несамовитий
Ніхто з синів її не йде,
І дзвін, каміннями розбитий
В повітрі більше не гуде.

1907 р.

Я ріс в болоті, мов бур'ян.
В воді було мое коріння.
А листя блідло без проміння,
І ржею їв його туман.

Тепер даремне сонце ждане,
Даремна ласка днів ясних, —
Нехай мій ніжний цвіт без них,
На жаль, — хто знав його, — дов'яне.

1907 р.

Коли на крилах ночі
На землю сон злетить,
Ти в темний сад виходиш
З квітками говорить.

Ти знаєш, що заснув я
І сплю уже давно,
Замкнуті в мене двері,
Зачинено вікно.

Даремно ти гадаєш,
Тебе я одурив:
Всю ніч я за тобою
Нечутно проходив.

Тобі сказала рожа:
«Я бачила його:
Сьогодні вранці рвав він
Квітки з куша мого».

Шепнув тобі барвінок:
«І я його стрівав,
Засмучений ходив він
І лист мій потоптав».

Акація зітхнула:
«О травонько моя,
Навіщо там кохання,
Де треба забуття...

Іди собі у хату,
До нелюба іди
І милого ночами
Ніколи вже не жди».

Колишуться троянди.
Акація зітха:
«Забудь його навіки, —
Тебе він не коха».

І здалеку я бачив,
Як стала ти ридать
І, впавши на коліна,
Барвінок цілувать.

1906 р.

В пісні муки, в м'уці шастя
В'яне все в гаю...
О, не слухай, усміхнися
І скажи — люблю.

Поцілуеш, — і від чару
Змовкнуть солов'ї,
І до ранку будуть слухать
Тільки нас гаї.

1907 р.

Кожний атом, атом серця
Оберну я в слово, в звук...
О, яка велика вийде
Повість радощів і мук!

Кожний ніжний рух сердечний
В пісню срібну переллю,
Окрилю її любов'ю
І стражданням запалю.

Полетять пісні крилаті,
Краплі крові полетять...
Понесуть усе з собою —
Тільки біль мені лишать.

«Вклонися ж йому ти низенько... низенько...»
Сказала ти вчора мені...
А в мене забилося, забилося серденько,
І щось увірвалось в його глибині...

Вклонивсь я від тебе... зрадів козаченько,
Веселий як сонечко став...
Я глянув і ще раз «Низенько, низенько...»
Крізь сльози йому проказав.

1904 р.

У долині, поміж горами,
Де розсипались хатки,
На городі під чинарами
Я угледів нагідки...

І згадав свою бабусеньку...
Ось іде вона в садок,
Щоб нашоє нарвати на зиму
В'язку жовтих нагідок.

О, коли б ти зараз вгледіла,
На які нам гори йти,
Затремтіли б твої рученьки
І кричати стала б ти:

«Ти завів мене в кумедію?!
Стій же, шибенику, стій!
Розкажу я все до крихтоньки
Завтра матері твоїй...»

Що ж! ти звідси вийти думаєш?
Ач! стоїть собі, як пень!
Ох, просидиш ти в погребіщі
Вкупі з жабами весь день».

І даремно запевняв би я,
Що це справжні скелі гір
Обнімаються з туманами
І приковують наш зір. —

Не повірила б, а сердилась:
«Сто я років прожила,
Сотні верст за вік проїздила,
В сотні селах побула...

На які я гори сходила,
Тільки бог єдиний зна,
А із нашою «Могилою»
Не рівнялась ні одна».

1908 р.

Дай руку, мій вітре крилатий,
І вірного друга забудь, —
Брати мої б'ються за волю
І в військо до себе зовуть.

Прощай, мое море бентежне,
Що помсту збудило в мені, —
Брати мої з скелями б'ються
І падають мертві в борні.

Прощайте, чайки легкокрилі,
Літайте і плачте без слів, —
Чайками кричать мої сестри
Над трупами рідних братів.

Прощай, моя мати-природо,
Навіки прощай і прости
І сина свого без прокляття
Упасти побідно пусти.

1906 р.

Усе жило,
Усе цвіло
І в щасті раювало.

Сади пахтіли,
Річки шуміли,
І сонце всіх вітало.

І цвів весь край
Як божий рай,
Де душі не страждали.

І тільки лози
Губили сльози,
За всіх одні ридали.

1908 р.

Дурю себе, в думках другу малюю,
Другу пещу, другу цілую...
...Відбувся шлюб... музика... сміх...
І я всміхаюся до всіх,
І я їй ніжним голубом воркую.

Коли ж я келих повний піднімаю
За щастя випити до краю, —
В той самий мент здаля, з руїн
Розітнеться погребний дзвін, —
І я в знесиллі руку опускаю...

1905 р.

ПІСНЯ СЛІПИХ

(Етюд)

Дайте сліпим, дайте незрячим,
Дайте.
Дайте покараним праведним господом,
Дайте.

Світ нам застелено чорною хмарою,
Сонечко яснее ще нам не сходило...
Ой, до труни ж ми його не побачим...
Дайте сліпим, дайте незрячим.

Риплять вози, і ржуть коні,
Шумлять люди, як ті ріки.
То-то дива на ярмарку,
То-то дива буде!
Шумлять люди,
Як ті ріки

Ми тільки плачем —
Бідні каліки...
Плачем, не бачим...
Дайте сліпим,
Дайте незрячим.

1908 р.

Поставте келихи і оргії спиніть,
Вінки з голів своїх завітчаних зірвіть
І тихо в траурах спустіться на коліна:
Вона в труні лежить, прекрасна Україна,
Лежить, немов жива, ще тепла на столі,
З стражданням на устах і кров'ю на чолі.

Поставте келихи і голови схиліть,
І журно з співами за марами ідіть,
Бо диких оргій вам простить вона не схоче...
І ледве ви вночі розкрили б очі, —
Як в білім савані уgliedили б її,
З стражданням на устах і кров'ю на чолі...

1908 р.

Єсть квіти такі, що ніколи не квітнуть,
Що завжди сумують з слізьми на очах.
Гойдаються журно, і плачуть по сонцю,
І дивляться в небо з докором німим.

А вигляне сонце, засяє над світом,
Вони усміхнуться крізь смуток йому.
І важко зітхають, і тихо шепочуть:
«Ах, сонце! чому ти раніш не зійшло?»

І ти, моя квітко, тим квітам подібна...
Глянь, — прапори мають в народних руках.
І дзвони сміються, і волю вітають,
А ти, мов черниця, ідеш на цвинтар

1907 р.

ТАЙНИ НОЧІ

Тихше, тихше! не диши!
Нас почують комиші...
Розлетяться, зникнуть чари,
І потонуть ненюфари.

Глянь сюди, — стрункий комиш
Осоку стиска міцніш
І, облесливий, шепоче
Про її літа дівочі.

Притулися! вглядять нас...
Чуєш? — пісня полилась...
Ти не бачиш, хто виведе?
Не вставай: примітять води...

Зашуміла десь трава...
Ах! русалка вплива...
Вся в каміннях, в сріблї, в росах,
І лілеї білі в косах.

Тихше, тихше! не диши!..
Щоб не чули комиші,
Не розвіялися чари
Не втонули ненюфари.

Краще стань лозсю ти
І на березі рости.
Я ж в комиш перероблюся
І до берега схилюся...

Ти — лоза, а я — комиш,
Будем дихати вільніш
І нікого не злякаєм
Більше в цім раю безкраім.

1907"р.

Ой була на світі та удівонька,
Трьох синів мала,
Ночі не спала,
Їх доглядала,
В чистім любистку синів своїх милих купала.

Що один з трьох синів звався Івашечко...
Бога не боявся,
Хати відцурався,
До панів найнявся,
Килимом під чоботи панські послався.

А що другий син звався Василечко...
Він потиху встав,
Скриню розрубав,
Скарби всі забрав,
Матір свою рідну, неньку свою бідну обікрав.

Що найменший з трьох синів був Незнаїчко...
Стріли його люди,
Розкололи груди,
На очі наклали полуди...
Ніколи ж він світу божого бачить не буде.

Прийшла мати до Івашечка,
Голодная стала,
До вікна припала,
Плакала, ридала,
Руки свої схудлі простягала.

Вибіг синок, кричить, сердиться:
«Моя хата скраю,
Я тебе не знаю,
Іншу матір маю,
Її пою, її кормлю, її доглядаю».

Прийшла мати до Василечка,
Голодная стала,
До дверей припала,
Плакала-ридала,
Василечком ріднесеньким сина узивала.

Вибіг синок, кричить, сердиться:
«Моя хата скраю,
Василя не знаю,
Інше ім'я маю,
Себе кормлю, себе пою, про себе я дбаю».
.....

Ой додому вдова повернулася,
На землю упала,
Коси собі рвала,
Життя проклинала.
До сина свого до найменшого промовляла:

«Ходім, сину мій, ходім, синочку,
Зігнімось, як лози,
Станем на дорозі,
На лютім морозі,
Може хто з прохожих зглянеться на наші сльози».

Ідуть вони, тужать, степом, селами..
На їх голосіння
Дають їм каміння,
Лушпиння з насіння.
Велике ж твоє, праведний, терпіння.

1908 р.

Долини сплять, а я на горах
Один на цілу ніч стою,
Шукаю в небі, в добрих зорях,
Зрю недобрую свою.

Шукаю я, щоб їй віддати
Назад усі дари її,
І туг на горах заридати,
І сльози виплакати свої.

1908 р.

Продавай чужинцю хату,
І вітряк, і двір...
Сам іди кудись на страту
В проклятий Сибір...

Хай прощаються і плачуть
Дітоньки малі,
Бо вони вже не побачать
Рідної землі.

Як сховаєш ти в могилу
Жінку і діток,
Сам ти прийдеш через силу
В рідний свій куток.

Станеш ти, на кий схилившись,
Глянеш на свій двір
І, невітшими залившись,
Проклянеш Сибір.

1906 р.

80
Ти не дивуйсь, що в'януть квіти,
Як сонце дивиться на них, —
У кого ж стане сил стерпіти
Вогонь очей його палких?..

Ти не дивуйсь, що гаснуть зорі,
Як зійде ранок золотий,
Що хвилі ніжні і прозорі
Змивають берег кам'яний.

Ти не дивуйсь, що ніч п'яніє
І день тріпоче по весні,
Що бідне серце в грудях мліє,
Як вгледє щастя уві сні.

Ти не дивуйсь, що я тобою
Став марить ночі й цілі дні, —
Була ти сонцем, і весною,
І сном, і хвилику мені.

1906 р.

Невже твої уста-коралі
У морі щастя я знайду?..
Невже твої гадюки-руки
Мене, як лози, обив'ють?..

Невже мене чекають знову
Зітхання, зустрічі, пісні,
Квітки надій в тернах розпуки
І ніжних уст твоїх: «Люблю..»

1907 р.

ВОСЕНИ

Плаче день, гуляє вітер,
Листя боязко тремтить,
Хоче втриматись на вітах
І, не втримавшись, летить.

Плаче день, і серце плаче,
Ніе в грудях, мов в тюрмі,
А сусідка незнайома
Стогне, квиле за дверми.

«О прийди, прийди, мій милий,
Я розвію смуток твій,
Поцілунками зігрію,
Сон ясний тобі навію,
Повний тиші, повний мрій.

На руках моїх гарячих
Ти заснеш під голос мій,
А я буду колисати,
Пісню втішную співати,
Вартувати спокій твій.

О прийди, прийди, самотній,
Як самотня я сама, —
В мене теж, як і у тебе,
Друга вірного нема.

Страшно, страшно дні минають
Без проміння і тепла,

І страшна, як смерть, самотність
Тут гніздо своє звила.

... О, прийди, прийди, мій любий, —
В'яне молодість моя,
В'януть думи, в'януть мрії,
В'януть... в'яну, сохну я».

.....

Плаче день, і серце плаче,
Ніє в грудях, як в тюрмі,
А сусідка незнайома
Не втихає за дверми.

1904 р.

Даремно все... і голос єсть, і кобзу маю,
Рука ж моя не хилиться до струн...
Про що тобі, мій краю, заспіваю,
Про що тобі заграю серед трун?..

В які слова вложу свою журбу безкраю,
І як підкажуть їх могили і хрести?..
О мертвий мій, о мій цвинтарю-краю! —
Коли ж труну свою розіб'єш ти?..

І як би голосно про тебе заспівав я,
Коли б єдиний рух рукою ти зробив...
Коли б прокляв віки свого безслав'я,
Зневажив би недолюдків, рабів.

І ледве ти орлом в блакитне небо глянеш, —
В моїх піснях заграє дзвін мечів...
І ледве ти ім'я своє згадаєш, —
В побідний гімн обернеться мій спів...

.....

Сиджу один... журюся самотньо на руїні,
Співаю щось помалу і без слів...
Нудні мої пісні, як нудно на Україні
Серед могил і зламаних хрестів...

1908 р.

Щоденно ворони летять,
Щоденно ворони кричать:
«Там спалили,
Там убили,
Там піймали,
Там забрали,
Посадили,
Осліпили
І згноїли...
Кра-кра-кра!
В хаті холод,
В шлунку голод...
А з попом у хату з хати
Ходє смерть дари збирати:
Піп з кишенею пустою,
Смерть вмирає під вагою,
Чорт на скрипці ззаду гра,
Топче трупи... кра-кра-кра!
Що ж ви дивитеся? — плачте!»

«Чорні ворони, — не крячте...
Ми оглухли, — ми глухі...»

«Як же стали ви такі?»

«Нас дурманом обпоїли,
В наші вуха цвяшки вбили,
Наші голови скрутили
І такими жить пустили...»

День ми днюєм, ніч нчуєм,
Все ми бачим, а не чуєм
І ніяк ми не згадаєм,
Що зробилось з нашим краєм,
І не знаєм, — божевільні, —
Чи в неволі ми, чи вільні...

Раз ми вільні, — нащо військо?
«Що в кишені?» «Як назвисько?»
А не вільні, — чом до січі...
Нас ніхто уже не кличе?»

Нагло ворони знялися,
Буйним сміхом залилися...

«Кра-кра — вільні! кра-кра — вільні!
Божевільні, божевільні!..»

1908 р.

Ти смієшся!.. Годі, брате,
Слід недужому ридати...

Глянь, — тебе хтось розколов,
Скрізь на грудях в тебе кров...

Ти смієшся, дзвінко граєш
І, що хворий ти — не знаєш...

А на скрипці — ні струни...
І вона — зразок труни...

Погасають сірі очі,
А рука водити хоче...

Почорніло навкруги...
Позбирались вороги...

І в труну тебе, як друзі,
Положили в справжній тузі...

Вдарив дзвін... твоя рука
Знов відшукує смика.

1907 р.

Везли їх, зраних в борні з солдатами,
Везли їх, стомлених в тюрмі за ґратами.
Везли, щоб там, в краях холодних,
Згноїти велетнів народних,
Крилаті іскри потушить
І знов дурити і душить.

В сльозах затриманих, з палкими муками,
Вони прощалися з полями, з луками,
Навік прощались з краєм рідним,
З своїм сліпцем — народом бідним,
Несли в чужинну сторону
І мов лягали у труну.

І ось вони на мить одну спинилися
І на селян крізь ґрати задивилися.
А ті стояли, як каміння, —
І хтось, лузаючи насіння,
Дививсь на вікна і сміявся:
«А що, голубчику, попавсь?»

1907 р.

Як вінки плела ти з квітів,
Розлучили люди нас...
Ми зітхнули, розійшлися
І не стрілись по цей час.

Ти давно вже вийшла заміж,
Одруживсь уже і я...
Ти щаслива, — я не знаю, —
Й ти не знай, любов моя.

Я торік, минулим літом,
Заїздив в своє село...
Завалилась рідна хата,
Рідну греблю рознесло...

Я не знаю, — мабуть греблі
Жаль зробилося мені:
Там, де ми танки водили,
Склав я пісні жалібні.

Кажуть люди, що недавно
Й ти приходила чогось...
Що в ту ніч чиєсь ридання
З-понад озера неслось.

1906 р.

Я не зазнав тих ніжних ласк і слів,
Що марились мені колись весною,
Що чув я в співах солов'їв,
Що гай мені ласкаво шелестів
Давно колись, далекою весною...

Другому ти всі ласки віддала,
Другому ти усі слова сказала...
Мене любить ти не змогла,
Для мене любих слів ти не знайшла,
Бо всі давно їх іншому сказала.

Але в житті моїм ще втрачено не все.
І часом в снах лежу я серед поля, —
Колосся ніжно б'ють мене в лице,
І безліч ласк і слів їх шум несе,
І ти мене шукаєш серед поля.

1906 р.

Не забуду я... о, ні!
І тепер, коли згадаю,
Бачу ночі весняні,
Чую шум далекий гаю.

На траві, в шовку густім,
Слід твої лишають ніжки,
А на личеньку твоїм
Золоті горять усмішки.

Ми йдемо... Шумлять гаї,
Ллються пахощі розкішні,
Щось кричать нам солов'ї,
Щось шепочуть трави пишні...

А тепер... Далеко я...
Заросли в гаю доріжки,
Змовкла пісня солов'я,
І другим цвітуть усмішки.

1908 р.

О, ще не всі умерли жалі,
Не всі проспівані пісні,
Не всі захмарилися далі, —
Ще кров кипить, клекоче в шалі,
І серце б'є, як дзвін, в мені,
І вся душа в огні.

Життю і вам я не скорюся,
Вогню сльозами не заллю,
Я буйним степом розгорнуся,
Я морем співів розіллюся,
І в кожну пісню увіллю
Весь жар, всю кров мою.

1907 р.

Я сонця жду, і сонце зійде
І ранок прийде —
Вір, моя мила, жди і радій!
В ранку надій,
В райдузі мрій
Сонця чекай
І розцвітай.

В долі людській є шось таємне..
Ми недаремне
Роки страждали, тернами йдучи,
Руки рвучи,
Все уночі...
Ні! недарма:
Рідша пільма.

Рідшають терни, зникають тумани,
Гояться рани,
Вір мені, люба дружино моя...
Бачу вже я
В квітах поля;
Все, що вві сні
Снилось мені

1906 р.

З ЛИСТА

Перший пролісок блакитний,
Першу квітку весняну
Шлю тобі, моя голубко,
У далеку сторону.

Хай тебе він привітає
З сонцем, з ласкою, з теплом
І розкаже, що він слухав,
Нахилившись над струмком.

Хай розкаже, що вчуває,
Пробиваючись, трава,
У якому дивуванні
Кожна бростка ожива.

Хай розкаже, як курличуть
Десь під небом журавлі,
Як всміхається ласкаво
Красне сонце до землі.

Хай твій смуток він розвіє,
Прожене його навік,
Щоб із уст твоїх полився,
Як дзвінок, веселий сміх.

Хай же він тебе вітає
З сонцем, з ласкою, з теплом
І розкаже ті дива,
Що почув він над струмком

1904 р.

Нехай, як грім, гудуть гармати,
Нехай п'яніє все в чаду, —
Я в полі буду сам стояти,
Шаблі ворожі відбивати
І, може, ранений впаду, —
А в стан ваш мертвий не піду.

О, не лякайте! В мене крила,
В крові — огонь, в душі — любов,
Нащо я вам? Вас в стані сила,
Не зв'яж мене! Ваш стан — могила
І в ваших жилах біла кров.

1907 р.

ТРОЯНДИ

Довго їх сонце без жалю пекло,
Довго! І нагло за хмари зайшло...
Вихор схопився, і грім заgrimів,
Дуб передчуттям грози зашумів,
Вдарила блискавка в груди кудись...
Свіжі дощі полились, полились...

Шепчуть троянди: «О, лийтесь рясніш
Дайте нам дихати грудьми вільніш...
Наші гарячі уста остудіть,
Нас напоїть, напоїть, напоїть...»

.....

В вазі в кімнаті троянди стоять,
Дивляться ясно, цвітуть і пахнуть,
Усміхом грають пелюстки бліді,
Радо хлюпочеться листя в волі.

1908 р.

Доки ви будете ждять, кам'яні,
Доки отруєні будете спати?!
Встаньте! давно проспівали півні,
Небо вбирається в ранішні шати,
Схід червоніє в кривавім огні.

Кличте калік і дітей понесіть,
Станьте вгорі на зруйнованих мурах
Землю святую сльозами зросіть...
Тихо заграйте на рідних бандурах,
Небу свої каяття принесіть.

1908 р.

НАД КОЛИСКОЮ
(Пісня матері)

Спи, мій малесенький, спи, мій синок...
Я розкажу тобі безліч казок!

Нащо ж ти віченьки знову розкрив?!
Спи, моя пташко, то вітер завив.

Стогне і виє уже він давно,
Б'ється і стука у наше вікно...

Геть, розбишако, в далекі степи!..
Спи, моя ластівко, солодко спи!

Ось уже й вітер зовсім занімів...
Мабуть заснуть під намет полетів...

Холодно зараз в лісах і лугах, —
Все потонуло в глибоких снігах.

Бігають зайчики, мерзнуть, тремтять,
Затишок хочуть собі відшукать.

Ось вони вгледіли, о — кущик стоїть, —
Годі! давно вже лисичка там спить.

Кинулись знову кудись на грядки, —
Ой, там ночують сьогодні вовки.

Краще ви в поле біжіть за лісок...
Знайдете там ви соломки стіжок, —

Глибше забийтесь, зарийтесь в снопки.
Щоб не знайшли вас голодні вовки...

Спи ж, мій малесенький, годі гулять...
Зайчики білі давно уже сплять

1908 р.

Прокляття, розпач і ганьба!
Усю пройшов я Україну,
І сам не знаю, де спочину
І де не стріну я раба.

Зректись себе, забудь ім'я,
Всесвітнім соромом покритись
І, не соромлячись, дивитись, —
Це дійсність, сон? — не знаю я...

О краю рабський, скільки сліз
Було в мені... і ласк, і втіхи...
Які чудові трави-ліки
Для ран твоїх в собі я ніс...

Ти п'яний спав... А я горів,
Душа ставала крем'яною,
І не слова тепер спокою,
А іскри креше з неї гнів.

І їх, як зерна, кину я
В твоїх полях, степах і луках,
І, може, ти в пекельних муках
Згадаєш згублене ім'я.

1908 р

Нашо, нашо тобі питати.
Чи я люблю тебе, чи ні...
О, легше серце розірвати,
Ніж знати відповідь мені.

Чи я люблю тебе, — не знаю, —
Спитай вночі у срібних зір,
Весною вслухайсь в шелест гаю,
Вдивися в даль з зелених гір.

Спитай у чайки, що голосе,
Спитай у хмар, що сльози ллють,
Піди на спалені покоси,
Що в раз останній роси п'ють, —

Спитай, бо я сказати безсила...
Я знаю, знаю тільки те,
Що підеш ти, — і вирита могила,
І згасло сонце золоте.

1908 р.

60
Душа моя не зна вже більше гріз.
І грім замовк, і хмара розплилася.
І там, де кров колись лилася,
Тепер дзюрчить струмок із сліз.
Мовчать руїни, сонце сяє,
І білий стяг примир'я має.

О, ніл о, ніл Розбитий храм
Встає живий в моїй уяві
І кличе знов в бої криваві
Помстити лютим ворогам,
Зове мене з труни гнилої
Блиснуть мечем і впасти в бої.

І я з землі підводжусь знов,
І знов в мені вогонь палає,
Одна рука меча тримає,
Друга спина червону кров;
Як сокіл, б'ється серце хворе,
І сил в мені буяє море.

1907 р.

Хто ви? хто ви? з нагаями
І з брязкучими шаблями?
Люди, кажеш? ми не вірим:
Нащо дивишся ти звіром?

Ух! який страшний ти, вовче, —
Не дивись на мене довше!
Весь в крові... Скажи: тварину
З'їв ти зараз чи дитину?

Як? — і сам дітей ти маєш?
Їх годуєш? їх кохаєш?
І для тебе це можливо?
Справді?.. диво, диво, диво!..

Ну, а зараз ви скакали
І трьох діток розтоптали...
Вам не жалко? Хто з вас батько?
Хто з вас має немовлятко?

Як то?! сліз у вас немає?
Сліз ніхто із вас не знає?
І не бачили ніколи?
Принести вам повні поли?

Ах! за що ж мене ти вдарив?...
Я ж одужувати марив...
Ще удариш? годі, круку,
Бо зламав ти зовсім руку...

Як же я вернусь додому?
Що тепер скажу малому?..
Ось він вибіже за хату
І почне кричати: «Тату!

Що ж? приніс сопілку з гаю?
Ну, танцюй, а я заграю».

Як же я вернусь додому...
Що тепер скажу малому...

1908 р.

Гори дикі і суворі,
Вічно гордомовчазні
Зверху дивляться в простори,
Де синіє сине море
І зникає в долині.

Ніби вгледівши в безкраї
Військо ворога свого,
Стежать, — як він скелі крає,
Як він мури розмиває, —
І зневажають його.

Крим

Минуло два роки, — і нудно їм стало,
І кожне нового собі забажало...
І рвуть води зразу залізні кайдани,
І щастя шукати ідуть у тумани.

І роки шукають, і роки блукають,
А спогади ржею серця роз'їдають,
А вколо пустеля, пісок та каміння,
Без місяця ночі і дні без проміння.

І ось вони стрілись... В обійми б упасти,
Помилку і роки розлуки проклясти,
Та щось поміж ними стіною стояло
І голови журно обом їм схиляло.

Вечір... Навколо зима і зима...
Стомлене серце болить і дріма...
Сняться йому голубії простори,
Сині степи, і озера, і гори...
— Мила! ми підемо в поле, в гаї?
Тісно, і важко, і душно мені.

— Підемо, любий... Розтануть сніги,
Все оживе, заспіва навкруги...
В цвіт уберуться і ниви, і луки,
Тихо замовкнуть, забудуться муки.
Знову у тебе пісні полетять...
Хворий ти... як твої груди горять...

1907 р.

Жалко і весело! сльози і сміх!
Зелено, любо, і сітьоя сніг...

Зимно становиться... трави й квітки
Хутко вбираються в білі свитки.

В хустках всміхаються личка жоржин.
В смушки сховались коралі шипшин.

В ряднах нап'ятих стоять нагідки,
Всі чорнобривці наділи шапки.

Ніби всі вбрались на свято якесь,
Ніби зійшлися на весілля чиєсь...

Тільки з горόδуби барвінок один
Дивиться журно в садочок крізь тин.

1908 р.

Хай наші вчинки божевільні,
Хай дикий шал в самій меті,
Але ми гордим духом вільні,
І наші душі золоті.

Як дзвони в горах серед тиші,
Густимуть наші імена...
Іх хвиля місто розколише,
Іх грім на селах залуна.

Що смерть! брати мої, — могила
За нас казатиме всяк час,
І вільний льот народні крила
Направлять весело до нас.

1908 р.

Скоро сонце за́сміється,
Зацвіте уся земля,
Та у парі із тобою
Не піду вже більше я.

А один, як привид темний,
Я блукатиму весь день,
Не любуючись квітками
І не чуючи пісень.

Я проходилиму луки,
Я минатиму красу...
І одну розпуку в серці.
На край світу понесу.

1907 р.

Ти в ту ніч другим зоріла,
Ти другим вінки плела,
Надо мною ж насміхалась
І знущалась, як могла.

Чом же ти, коли дізналась,
Що давно жонатий я,
Вже півроку не смієшся
І заплакана щодня.

1907 р.

О моя Русалко з срібними речами,
Чом ти не воркуєш темними ночами?
О моя Русалко з русяю косою,
Чом ти не щебечеш пташкою дзвінкою?
Чом ти не колишеш мого серця стиха,
Чом не розвіваєш мого суму-лиха?..

Згадую я ночі, теплі і розкішні,
Співи соловйові на розквітлій вишні,
І сади зелені, і жита шовкові,
І сумну музику нашої розмови...
Згадую тебе я... Згадую і гину
І туди думками, як на крилах, лину.

О моя Русалко з кров'ю льодяною,
О моя Русалко з божою душею,
Все візьми у мене, все, що серце схоче,
Тільки знов верни ти незабутні ночі,
Знову сядь ти поруч янголом зо мною,
Ніжня Русалко з русою косою.

Стануть тихо віять пахощі майові,
Стануть знову литись співи соловйові...
Ти почнеш казати, як на струнах грати,
А у мене серце буде замирати...
І коли зомліє від твоєї ласки,
Смерть для його буде кращою від казки.

1904 р.

Одну я любив за веселість,
Другу я за вроду кохав,
А третій за сонячний усміх
Квітками дорогу встилав.

Ти зовсім була не вродлива
І завжди, як вечір, смутна...
Чого ж ти з усіх моїх милих
У серці осталась одна?!

1906 р.

В квітках була душа моя,
І ось, дивись,— палаю я,
Я запалив квітки мої:
Нехай горять у сизій млі.

Нехай горять, нехай горять...
Літа летять, літа летять.

В огні горить душа моя,
Згорю і сам я,— знаю я,
Бо весь палаю я в огні,—
Не жаль себе, не жаль мені.

Дивись, любуйся, не туши,
Не жаль мені, не жаль душі.

1908 р.

Не цвітуть квітки зимою,
І дерева не шумлять...
А обгорнені імлюю
Як мерці вони стоять...

Як же ти, мій краю-квіте,
В час морозів вікових,
Міг би квітнуть і шуміти
З-під наметів снігових?

Не кричать чайки зимою,
Не співають солов'ї...
Скуті кригою страшною,
Сплять озера і гаї.

Краю — чайко — соловію,
Як же міг би ти співать.
І вперед іти в завію,
І других в дорогу звать?

Час мина... зима минає...
Все прокинеться від сну
І піснями привітає
Сонце, ласку і весну.

Як же ти, мій соловію,
Зможеш сонця не вітать?
Як я можу, як я смію
В тебе, чулого, питать?

1909 р.

О, правда! Мій народ смішний безкрає...
Сліпий, горбатий і чудний,
Він старцем з лірою блукає
І навіть, — хто він, — він не знає —
Такий... безпам'ятний такий!..

Але я всім всеяюдно признаюся, —
Я — син його, я — старців син...
За руку, гляньте, з ним беруся
І завжди з ним іти клянуся
Кудись на гори із долин.

Брати! Ваш глум і дикий сміх лунає!..
Людці!.. Ні, той навек ганебний син.
Хто п'є і їсть і в злоті сяє, —
А батько руку простягає
І на ніч спати йде під тин.

1907 р.

На цвинтар сумно не ідїть,
В жалобі не ридайте...
Погляньте вгору на блакить
І в нїй весну познайте.

Весна летить,
Весна шумить...
Розвійте чорні думи.
Ловіть весняні шуми.

Народ не вмер, народ живе
Хвилює по Руїні,
І мова плеще і пливе
Річками по Вкраїні.

Вона жива,
Вона співа,—
Чого ж ви всі в задумі?
Кохайтесь в ріднім шумі.

Кохайтесь в шумі чарівнім,
Душею розцвітайте,
Несіть квітки й любистки в дім
І лави застеляйте.

Розвійте сум
І пийте шум
І ждїть ясної долі,
Що рве колосся в полі.

1909 р.

Як прекрасна царівна у казці старій,
Заворожена відьмою злою,
Спить нетлінная роки в могилі сирій
І нетлінною сяє красою,—

Так і ти, Україно, лежиш у труні,
І заклята навек, і забута,
І без жалю за щось у кайдани страшні
Закула тебе мачуха люта.

Але явиться лицар колись молодий,
Вирве з рук тебе в мачухи злої
І тебе поведе він у день золотий,
Як царівну, для долі ясної

1908 р.

З ЦИКЛУ «ЩОРОКУ»

I

Снігу, ой снігу якого!..
 В білих снігах потонули
 Гори, степи і долини...
 Наче чекаючи любого гостя якогось.
 Радий господар
 Свитку свою розіслав по дорозі,
 Свитку свою з найбільшої вовни.
 Свитку свою не надівану й разу.
 Наче тут паслися гуси уранці,
 Скублись, кричали
 І пух свій розкидали білий.
 Наче тут віяли тихо вітри,
 Віяли тихо й несли
 Хвилі вишневого цвіту.
 Наче якась багатирка, свавільна і горда.
 Всюди розкидала рядна й полотна:
 — Гей, мов, дивуйтесь
 І заздріть, сусіди!
 В кого з вас скриня повніша в коморі?
 Хто тут посміє з вас вийти і крикнеть:
 «В мене добро-мое
 Виткано тонше!
 В мене добро мое
 Випрано краще й біліше!»
 Я ж не боялась
 Зимового ранку
 Вийти на річку
 І прати до самої ночі.
 Я не лякалась морозу жижкого:

Хіба не бачите, що небо голубіє,
 Що сонце ранками всміхається ніжніш,
 Що вся земля в якімсь чеканні дивнім мліє
 І легше дихає, і дивиться ясніш.

Хіба не чуєте, про що вітри шепочуть,
 І як з зітханнями зливається їх сміх...
 Хіба не чуєте, як голуби туркочуть,
 Як краплі котяться і падають із стріх.

Хіба не вірите, що скоро день засвіте,
 Що сонце наше вже з-за обрію встає,
 Що хід його спинить ніщо не зможе в світі.
 І цвіту нашого ніщо вже не уб'є!

1908 р.

Хай він обгортає стан мій дівочий,
Хай він як парубок в'ється круг мене,
Стискає руки
І в щоки цілує.
Боже мій! Скільки ж то лиха від сього!
Що як в той час
Від його поцілунків
Мак на щоках моїх палко розквітне?!
Може краса моя бідна зів'яне!?

Снігу, ой снігу якого!

II

Спала природа під ковдрою білою.
Снилось їй море
Наскрізь прозоре,
Дно його
Яснозелене.
Хвилі чи хмари над ним.
Снились їй ночі в серпанках сріблястих,
Зір тихосайні лампади,
Крики пташечі, зітхання вітрів...
Шелест шовковий степів неоглядних...
Ось вони стелються, стелються, стелються...
...Спала природа, а з неба мірошник,
Руки простягши над нею,
Сіяв крізь хмари муку.

VIII

В небі жайворонки в'ються,
Заливаються-сміються,
Грають, дзвонять цілий день,
І щебечуть, і співають,
І з весною світ вітають.
Дзвоном радісним пісень.

Ось вони на землю впали.
Щось шепнули їй, сказали.
І розтали знов у млі...
І щоб глянути на диво,
Виглядають полохливо
Перші проліски з землі.

IX

Вітер віє, віє, мліє,
Навіває срібні сні,
Навіває злотні мрії,
Чеше кучері Весни.
То загляне в чорні прірви,
То злетить в блакить ясну,
То пелюстки білі зірве
І посипе на Весну.
То замовкне, то заграє,
То всміхнеться, то зітхне...
З кожним з нас таке буває,
Як кохання спалахне.

XV

Підкрадались, гнулись, слались
Чорні звірі-вороги,
Чорні хмари насувались,
Слали тіні навкруги.
І зустрілись чорні хмари
І накиннулись, вп'ялись,
І прокльони і удари
Загуділи, полились.
Сунуть хмари, стогнуть, б'ються.
Всю ніч бій на смерть іде;
З зброєю блискучих іскри ллються,
В сурму мідну грім гуде.

Наче.. гетьман з козаками
Понад хмарами гуля
І із лука блискавками
В ворогів своїх стріля.
Наче бою сили рівні
Не скінчили в ранній час,
І ворожі порохівні
Вибухають раз у раз.
Час пройшов і ясно стало,
Ранок слізьми заблищав,
Все зітхнуло, заспівало,—
Тільки вітер не співав.

XXIV

Що холод, як сонце
Огнем розлилось,
Що розум, як серце
Полюбе когось?
Снігами-думками
Кохання туши,
А іскри крилаті
Несуться з душі.
Що розум холодний,
Як займеться кров,
Як світу потрібна
Єдина любов.

XXV

Тихо у полі.. ні співу, ні шуму,
Думає поле глибокою думу,
Спокоєм душу свою напуває,
Колос зелений зерном наливає.

Тихо.. ні співу, ні шуму.
Думає думу.

Тайна серпанки-убрання пошила,
Кожну істоту до шлюбу зводила,
Потім пахучі квітки познімала,
Білі серпанки у скрині сховала,

Тайна убрання пошила,
В скрині зложила.

Як перед нею усім не коритись,
Як перед нею життю не молитись?!
Тільки не молитесь Вітер недужий,
Він до всього, що за серцем, байдужий,

Вітер не може коритись,
Долі коритись.

XXVI

Хто долі кориться, хто далі не йде,
Хто прапор і зброю в безсиллі кладе,
Хто світло міняє на темряву ночі
І крила орлячі спокійно волоче,

Хто, вранці родившись, удень одцвіта,
Хто ворога злого уклоном віта, —
Той краще не бачив би світу ясного,
Не тьмарив би дня і не ганьбив нікого.

XXVII

Але я забуду і жаль і ганьбу.
Спочину — і іншу згадаю боротьбу.

XXVIII

Тигр, що людям давсь піймати,
Рве, гризе залізні грати,
Перегриз би, в степ утік,
Став би вільним — кров'ю стік.

Скелі, гори в'яжуть море,
Море ж звуть ясні простори...
Роки линули, віки —
З гір посипались піски.

Серце зранене вулкану
Ждало, тисло біль і рану,
Більше ждати не змогло
Кров'ю-лавою зійшло.

Вчись у тигра рвати грати,
В моря гори розмивати,
У вулкану вірять, ждять
І, зневірившись, вмирать.

XXIX

Вітер хворий віє стиха,
Ледве ходє, ледве диха,
То щось здумає неначе
І без голосу заплаче.

То в гаю зламає гілку,
Стане, виструже сопілку,
І на дудці тихо грає,
І проходим серце крає.

То біжить над море сине,
То на гори тихо лине
І над кручею в задумі
Передумє всі думи.

Часом гнів його ужале,
Він забуде болі, жалі, —
Він як вихор вже несеться
І шаліє і сміється.

XXX

Хто із нас не ніс на гори
Люту муку, люте горе,
Щоб його під небом збутись
І назад за ним вернутись?

XXXI

Біг і я колись в простори,
Вибігав на сизі гори
І сміявся над любов'ю
Часом слізьми, часом кров'ю.
Більше думав я не в'януть, —
Із-за хмар на все поглянуть, —
Остудить журбу пекучу...
Ледве я не кинувсь в кручу.

XXXV

Вишиває осінь на канві зеленій
Золоті квітки.
Квітки оживають і з дерев спадають
Жовті нагідки.
Яблука і груші падають на землю,
Боки, спини б'ють.
Люди їх збирають, у мішки ховають,
Кури їх клюють.
Жито і пшеницю вже почастували
Ціпом на токах.
І для добрих шлунків винувате зерно
Мелеться в млинах.
Бавляться дітками, бавляться квітками,
Моляться батьки.
Вишиває осінь на канві зеленій
Золоті квітки.

В'ються тумани, пливуть над землею,
Линуть в простори на білих човнах,
Хиляться трави, прибиті дощами,
Листя на землю поволі спадає...
Нудно... однаково — жити чи вмерти.
Всі «неминучістю» скуті давно.
Деякі навіть покарані тяжко, —
Як вони сміли родитись і жити?!
Бідні злочинці божились, благали,
Слухали журно своїх речників,
Громом гриміли слова прокурора, —
В'язні злякались і згодились вмерти.

Сум. Безнадійність. Руїни.

Наче з далеких країв налетіли
Гунни на конях скажених своїх,
Вихором-бурею скрізь пронеслися,
Все зруйнували і знищили вкрай.
Тільки тремтіли дерева зелені,
Ласки у неба просили в сльозах...
Небо почуло, подумало трошки
І запросило на їх сарану...

Наче колись тут в садах серед гаю
Хутір багатий стояв козака.
Ждали, чорніли скирти-ожереди,
Тріскались стіни комор від добра.
...Темної ночі, глибокої ночі
Месник ярами хиливсь до сідла...
Став і послухав і вийняв кресало
І між кущами поліз по землі.
...Ніби розбурканий вистрілом сокіл,
Вилетів з скирти крилатий огонь,
Крикнув, і з шумом на крилах вогняних
Злякана згряя знялася над ним.

...Степом широким, припавши до гриви,
Месник летів на пекельнім коні,
Іскри і дим з-під копит виривались,
Хмари осяяні квітли в огні.
...Тижні у полум'ї корчився хутір...
Стіли в пожежі комори, скирти...
Тільки сумують на сірих руїнах
Чорні дерева зелених садів.
Тижні тушили пекельну пожежу,
Тижні лилися невпинні дощі,
Та не змогла і небесна «пожарня»
Полум'я судної помсти залить.

Вітер носить, літає,
Топче луки і поля,
Жовті трави пригинає,
Лист зриває із гілля.
То скирти, стоги розносе,
То у сурми загуде,
То в безсиллі заголосе
І до лану припаде.
То в уяві намалює
Другу дівчину ясну,
І в уста її цілує,
І не дума про Весну.
Нашо, Вітре, ти голубиш
В серці мрію золоту:
Як ти другу не полюбиш
А забудь не зможеш ту.

XLV

Плаче Вітер, туже бідний
Та ховає мрії,
А навколо степ самотній
Наче крук чорніє.

Десять пливуть під небом гуси
Темними ключами...

Плаче Вітер, туже бідний
Б'ється над степами.

А на гілці лист пожовклий
Затремтить в конанні,
І впаде і тихо ляже,
І засне востаннє.

Розплітається уранці
Срібних снів мережка, —
До невірної літами
Заростає стежка.

А у Вітру й досі в грудях
І любов і муки
І потоптані навколо
Всі поля і луки.

XLVI

І думає Вітер: «Я хочу знайти
І мушу її відшукати,
Ганебно для мене на крок від мети
В пустелі жалю повертати.
Я з півночі хмари холодні зжену,
Ветелю усю землю снігами,
І певно де-небудь в гаю, на лану
Ти стежку протопчеш ногами.
І тільки я слід на снігу нападу,
Твій слід чарівний і знайомий,
Як сокіл я з неба в ту мить упаду
І стану в красі нерухомий.
Не думай сховатись в людей на селі;
Зумію проходом я стати,

Постукати в двері і тихо з землі
«Пустіть, замерзаю», сказати». —
Так думає він і на північ летить,
Щоб скликати хмари холодні,
А стомиться, — ляже заснуть і спочить
Де-небудь на скелі в безодні.

XLVII

В полі хуга. День — не день,
Хтось згори снігами сипле
І проходим очі сліпле,
Мов пелюстками вишень.

Пройде сніг... затихне все,
Вітер зніметься — полине,
Скирту вдаре, і підкине,
І по полю рознесе.

Ось він вгледів коней-змій
І підставив зміям груди:
Подивився, що за люди,
Свиснув жінці молодій...

Запримітив очерет,
Розчесав його, розвіяв.
Мов крізь сито пересіяв
Снігу білого замет.

XLVIII

А увечері він лине
З поля, з лісу на село,
Біля хат селянських гине,
Б'ється пташкою об скло.
Плаче, скаржиться, голосе,
Стихне й знову зариде.

Співчуття в каміння просе
І до призьби припада.
Та ніхто не одгукнеться
І ніде душі не чуть...
Тихо з вікон світло ллється,
Ще рясніш сніги метуть...
...Наче зграї лебедині
Із незнаної країни
Налетіли
Білі, білі;
Наче в'ються і кружляють
І на озеро сідають...

1910 р.

ВЕСНЯНКА

(З драматичної поеми «Над Дніпром»)

А вже красне сонечко
Припекло, припекло,
Ясношире золото
Розлило, розлило.
На вулиці струмені
Воркотять, воркотять.
Журавлі курликають,
Та летять, та летять.
Засиніли проліски
У ліску, у ліску...
Швидко буде землянка
Вся в вінку, вся в вінку.
Ой сонечку-батечку,
Догоди, догоди,
А ти, земле-матінко,
Уроди, уроди.

З ЯСАМАНІ

Квітнуть, дихають троянди,
Дивні без кінця...
Ти ж смутна, у тебе сльози
І тремтиш ти вся.

О, не бійся: ти миліша,
Ти ніжніша їх...
І, скажи — тобі я кину
Всі квітки до ніг.

Косять коси,
Луг голосе,
Косять, косять косарі;
А в моїй душі співають,
Срібло струн перебирають,
Грають, грають кобзарі.

В оксамитах,
В сріблі, в злоті
Виступають козаки...
Косять коси,
Ноги босі
І діряві сорочки.

Підійшов я,
Привітався
І звертаюсь до юрби:
Ось ви в злиднях, босі й голі,
А чи прагнете ви долі,
Чи готові до боротьби?!

В оксамитах,
В сріблі, в злоті
Виступають козаки...
Косять коси,
Ноги босі
І діряві сорочки.

Хтось всміхнувся,
Обернувся
І промовив мені враз:
«Ми, паничу, луки косим —
І...вже вас ласкаво просим:
Потурбуйтеся за нас».

Косять коси,
Луг голосе,
Гнуться низько косарі,
Гнуться низько...
Тане військо...
Замирають кобзарі...

* * *

Хто зберіг любов до краю
І не зрікся роду,
Той ім'ям не вмере ніколи
В спогадах народу.

Хто поїв, як струмінь, край свій
І не згинув в морі,
Ой не раз того згадають
Влітку квіти-зорі.

Хто уglied в час безщастя
Сонце крізь тумани,
Той для люду рідним батьком
І пророком стане.

Хто зберіг любов до краю
І не зрікся роду, ...
Тільки той віддав всю душу,
Все, що зміг, народу.

ІЗ ЗБІРКИ

„ПОЕЗІЇ“

Кн. V

ДЕСЯТЬ ЛІТ

Десять літ минуло, як пісні крилаті
Вирвалися з серця на широкий світ,
Побули в хоромях і в селянській хаті
І вернулись знову через десять літ.

І одна сказала: «Я літала всюди,
Восени співала людям про весну,
Падала промінням на холодні груди,
Проганяла думу чорну, навісну.

Я співала людям — як живуть русалки,
Як у лісі темнім папороть цвіте,
Як ловили щастя неводом рибалки,
Як на небо впало сонце золоте.

І мене любила дівчина школярка,
І жила я часом в серці юнака...
І пливла я вільно, як по небу хмарка,
Тиха і безжурна, ніжна і легка».

І сказала друга: «Теж була я всюди,
Кликала, боролась, бурею ревла,
Кидала камінням у порожні груди,
Гнівом, як залізом вогняним, пекла.

О, коли б я знала — краще б не родилась,
Поламала крила, зогнила в багні...
Десять літ змагалась! Скаржилась! Молилась!
Билася об скелі мертві, кам'яні.

Крику ран смертельних не почують вуха
Вільних в рабстві власнім і в ганьбі рабів,
Очі їх не вглядять крил святого духа,
Що над ними віяв і ридав без слів.

З міст я бігла в села, на лани, на луки,
Кров'ю говорила, — кров'ю і зійшла.
Досить мужикові і своєї муки, —
Куркою б прожити з крилами... орла...»

...І замовкла пісня і зложила крила...
І нічим не міг я втішити її...
А глибока північ всі шляхи укрила...
О розбите серце, о пісні мої!

13.1.1917 р.

Живу в якимсь чаду-тумані...
Лечу на дикому коні
В краї таємні і неznані,
А там, у рідній стороні,
Сумують образи кохані.

О, як давно я всіх їх кинув!
Утік і слова не сказав, —
Коня, як злодій, осідлав
І вітром в темну ніч полинув...
Чому не впав, чому не згинув?

Вернутися б, упасти в ноги,
Але затримати тепер
Уже коня немає змоги,
І вкрила курява химер
Усі стежки, усі дороги.

Лечу в якимсь диму-тумані,
Навколо привиди страшні,
Краї пустельні і неznані...
А там, у рідній стороні,
Сумують образи кохані.

1913 р.

Лебеді плавають! Лебеді плавають
В місячній сріблї, в срібній сади...
Жду я на березі, жду лебединої,
Дивної пісні я жду.

О проспівайте нечувано солодко,
Я ж проспіваю свою
Слізьми неvtішними, кров'ю гарячою
В рідній, далекій краї.

Відень. 1912 р.

Люблю, люблю, а що — не знаю:
Повітря, може, сонце, день,
Траву шовкову, цвіт вишень, —
Комусь я руки простягаю,
Але кому — кого спитаю?!

Мовчать квітки і день квітневий,
Дерева моляться без слів,
І спів пташиний занімів,
А вітер теплий, полудневий
Шепоче щось крізь сон рожевий

Забудусь! в тиші раювання
Нехай мовчать уста мої!
Аж стрепенулись солов'ї!
І враз на всі мої питання
Озвались піснею кохання.

1915 р.

Тепер в маю, тепер весною,
Коли цвіте весь божий світ,
Зацвів небесною красою
Очей твоїх небесний цвіт.

І це весною, це в маю
Обсипав душу він мою!

Шумлять-співають ниви, луки...
Як пісня — вся душа моя,
А де її слова і звуки?!
Мовчу, мовчу, о боже, я.

Ні, ні! Тепер, тепер, в маю,
Скажу, признаюсь, що люблю!

1912 р.

Щодня ми стрівались з тобою
І мовчки сідали за стіл...
Дививсь я на тебе й не бачив,
Ні книг, ні рахунків, ні діл.

А май розцвітав... Зеленіли
Сади і поля і гаї,
І часом ми чули з тобою,
Як кликали нас солов'ї.

І крикнуть хотілося: «Люба!
Утіхо і щастя мое,
Дай руку свою і полинем
Туди, де зозуля кує».

І крикнуть хотілося: «Люба!
Покинь рахівниці, книжки, —
У поле злетілись співати
На нашім весіллі пташки».

Наче море в краях полудневих.
Зеленіють зелені сади.
Білий цвіт на деревах вишневих —
Наче шум весняної води

Наче в морі русалки, ридають
І сміються в садах солов'ї,
Наче хвилі, мене заливають
Недоспівані співи мої.

1915 р

Не нам, не нам осміяним сміятись,
Не нам скаліченим іти,
Німим — піснями заливатись,
Сліпим — відшукувать світи.
Не нам ловить в небеснім морі
Зорі.

Не нам, —
Орлам!

А ми давно свої згубили крила,
Та чи й були вони у нас?!
Нудьга нам байку утворила,
Непевні фарби кинув час,
І ми повірили правдиво
В диво...

Мана
Одна!

Родились ми холодними мерцями
І уявили з себе щось,
І нам з порожніми серцями
Комусь кричати довелося:
Вперед! Вперед! Самоофіра!
Віра

В мету
Святу!

Кричали ми на площі і в пустелі,
Жили віки в короткий час,
І чули нас, здається, скелі,
Але ніхто не слухав нас,
Бо не носили прапори шовкові —
Крові.

А кров —
Любов.

А де нема любові і страждання,
Там не живе, не б'ється і життя...
І доведеться нам під людське глузування
Спинить свій галас без пуття.
А замість нас великий встане раб в кайданах,
В ранах.

Огнем,
Мечем!

1913 р.

Італійська ніч підкралась,
Розлила солодкий чад;
Десь здаля луна озвалась
Флорентійських серенад.

Марить море Середземне,
Ледве лащить береги...
Щось жагуче, щось таємне
Палко диха навкруги.

...Не заснула, сни не снились,
Одчинила двері в сад:
В тіло, в душу покотились
Срібні хвилі серенад.

Ніч проміння позбирала
І змотала у клубок...
Наче тінь жива упала
Біля ганку у куток.

Наче тінь ламає руки,
І страждає, як жива,
І розказує про муки,
І пригадує слова.

Тихо море щось воркує,
Ледве лащить береги...
Хтось милує, хтось цілує...
Ніч вартує навкруги.

Італія. 1913 р.

ТИ НЕ ПРИЙШЛА

Ти не прийшла в вечірній час...
Без тебе день вмирав сьогодні,
Без тебе захід смутно гас,
І сонце сходило в безодні...
Ти не прийшла в вечірній час.

Тебе, здавалось, ждало море,
І все не гасли скелі гір,
І все дивилися в простори...
І довго їх останній зір
Шукав тебе і гас на морі.

Ти не прийшла в вечірній час...
Самотньо сонце попрощалось,
І сумно, сумно день погас...
Когось, мов, серце не дождалось,
Хтось не прийшов в вечірній час.

Італія. 1913 р.

Вахляром проміння впало,
Сріблом хвилі облило.
Дужче море заспівало,
На скрипках, басах заграло.
Густо в бубни загуло.

В шумі білому біліє,
Мов вишневий сад цвіте,
А над морем вітер віє,
Хвилі крилами леліє
І на берег цвіт мете.

Італія 1913 р.

ЗАХОДИТЬ СОНЦЕ

Праворуч — сонце і пожежі!
Палають гір високі вежі,
Палають хвилі вогняні,
І хмари в димі і огні.

Ліворуч — сиза казка ночі,
Чиїсь ласкаві ніжні очі,
Чиїсь зітхання, шелест, шум,
І тихий стогін, тихий сум.

Ліворуч — місяць лле проміння,
І на воді горить каміння...
Ліворуч — місяць іскри лле,
Мов в небі золото кує.

Ліворуч — місяць сплів мережку
І застигає нею стежку,
Мов зараз буде в млі ясній
Цариня ночі йти по ній.

...Погасли хвилі, гори, хмари, —
І над землею в'ються чари,
І над землею в'ються сни...
Забудся, серце, і засни...

Італія. 1913 р.

I
Коли твоє убрання біле
Зіллється з білим шумом моря
І тільки хустка червоніє, —
Мені здається. — квітне квітка
На березі пустельнім моря

Мені здається — наче бризнув
Хтось кров'ю... Наче вирвав
Хтось серце друга. Взяв і кинув!
Воно ж спинилося в повітрі
І ще' ясніш цвіте любов'ю.

II

Коли струнка, граційна, боса,
В своїм рожевому убранні,
Ти ходиш в день палкий над морем
Мої думки летять на Нігер,
На берег Нігеру далекий.
Де, може, в цей же час, фламінго
Дрімає-журиться самотній
І в снах тебе над морем бачить.

Італія. 1913 р.

І де ми сиди беремо,
Тягти віки своє ярмо,
Ворожі сльози утирати
І посміхатися крізь ґрати.

Свистять над нами батоги,
Списи залізні навкруги,
А ми в думках вітаєм волю
І тільки кривимось від болю.

Літа плывуть, а ми йдемо
І ярем дерево тремо,
Хоч до кісток ми шиї стерли
І кращі спільники умерли.

Свистить батіг. Рипить ярмо,
А ми убогу оремо...
Ні сліз, ні стогону, ні слова, —
В кривавих ранах вся розмова.

А очі наші, як огні,
А зорі тонуть вдалині
І ждуть з-за обрію ясного
Якогось дива неземного.

Зима... І пролісок блакитний!
Навколо ще лежать сніги,
А він всміхається привітний,
А він вже скинув ланцюги!

Така і ти! Ще ніч навколо,
Весь край в руїнах і хрестах,
А в тебе сміх, безжурне чоло
І пісня ранку на устах.

31.III.1915 р.

Лечу в думках над море Середземне,
Шумить воно і в берег б'є,
А італійська ніч таємне
З очей небесних сяйво лле.

Ще мент — і я, як море, б'юся гнівно,
Стогну і плачу і люблю
А ти, як ніч, спокійно, рівно
На душу дивишся мою.

1915 п

Я знаю, — тяжко вам... І чую я докори:
«Ти наче зрадник кинув нас
І щастя власного пішов шукать в простори
В такий страшний, проклятий час...»

Схиляю голову, становлюсь на коліна...
Простіть мені, брати мої...
Нехай простить мене і мати-Україна,
О, не забув, не зрадив я її.

Я справді кинув вас, мої степи і луки,
Та де б не був я, завжди, скрізь
В моїх піснях стогнали ваші муки,
Тремтіли роси ваших сліз.

Чому ж вагаюсь я розкрити свої змагання,
Усю пожежу дум моїх...
Але як соромно в часи свого конання
В знесиллі згадувати їх...

О, як я тяжко вас любив колись в дитинстві.
Мої степи, мої лани!
І кинув вас... Але в своїм злочинстві,
Сліпий, не бачив я вини.

Я марив лицарем з'явитись перед вами
Гінцем і вісником життя!
І ось стою з порожніми руками
В сльозах ганьби і каяття.

Хай громом присуд ваш мене ударе,
Хай серце проймуть блискавки...
О рідний гrome, рідні хмари,
О смерть від рідної руки!..

Надо мною в'ються хмари,
Як над чайкою орли,
І зарані хрест і мари
Мені друзі принесли

Чорні хмари відбивають
В блискавках гарячу кров,
З рук у мене одбирають
Вірні друзі хоругв.

Як із каменю, із криці,
Непохитно я стою...
Чорні хмари, як орлиці,
В'ються — чують кров мою...

Вірні друзі хрест і мари
Мені чорно принесли...
Надо мною в'ються хмари,
Як над чайкою орли.

1916 р.

Знов лечу. я над степами,
Над смарагдом нив...
Дух, що з муки народився,
Тіло окрилив...

Не цвіте уже усмішка
В мене на устах,
Не зриваються привіти...
В золотих словах.

І не тішить мене ранок,
Як сльоза, ясний.
Я лечу спокійно, просто,
Тихий, мовчазний.

Я несу в душі зміцнілій
Вечір, захід свій,
Дорогий безцінний попіл
Спалених надій.

Я лечу назустріч ночі
В тихому краю,
Щоб на груди їй схилити
Голову свою.

Зірку з іскрою малою
Залишаю я...
Збережи маленький вогник,
Зірньо моя!

1916 р.

На крила, на крила! До сонця, брати!
Покиньмо сумне кладовище.
Хай стануть нам крилами наші хрести,
І з ними все далі, все вище.

До райської брами! щоб вглядів нас бог,
Бо він нас не баче із раю.
Як блудимо ми по лісах без дорог,
Як змучились тяжко, без краю.

На кобзах розбитих заграємо ми
Про скарги і сльози народні,
Про наші блукання в країні пітьми,
Про наші змагання безплідні.

І струни-проміння на кобзи сумні
Повісить нам бог в нагороду. —
І росами радості бризнуть пісні
В серця безнадійні народу.

1916 р.

Так, як Данте любив Беатріче,
Як Петрарка Лауру любив,
Так люблю я тебе, моя пташко,
Хоч тобі я і серце розбив.

Так вже дивно буває на світі:
Друг найближчий — і ворог же твій...
Від руки найніжнішої рани
Заживають в могилі одній

Про мене ти забула,
Давно я знаю все...
Щодня про тебе вітер
Чутки мені несе.

Сьогодні прилетів він,
Засмучений украй,
І в відповідь заплакав:
«О, краще не питай!»

Учора, як смеркалось,
Прийшов він до вікна, —
Віконце розчинилось,
І скрикнула вона.

І руки простяглися,
Дві рученьки її...
«О друже, не розпитуй.
Вони вже не твої!»

Ні, душу мучити свою
Я більше вже не можу...
Тепер я іншу вже люблю,
На тебе... схожу.

О, легко як мені іти
З своєю молодістю!
Вернулась молодість і ти...
Стоїш живою.

Від слів її шасливий я,
А серце, як шалене!..
Немов рука... рука твоя
На серці в мене.

Ні, душу мучити свою
Я більше вже не можу, —
Тепер я іншу вже люблю,
На тебе схожу

Нагадала ти сонце моє,
Що мені вже проміння не лле,
Що зайшло, закотилось за гори
В голубі, неоглядні простори.

О зайшло, закотилось! І зійде мені
Тільки в-мрії моїй, вдалині, вдалині...
І полле на скривавлені рани
Свої сльози докори, догани...

1916 р.

Нехай сніги лежать, як килим,
Нехай хоч цілий вік метуть!
Дарма: мені над снігом білим
Квітки' очей твоїх цвітуть.

Нехай мороз всю ніч шаліє
І тоне в темряві земля, —
Мене здаля, як сонце, гріє
Усмішка сонячна твоя.

Нехай зима мій волос вкрила, —
У серці квітень розцвіта!
І знов назад, рознявши крила,
Мої вертаються літа.

Не ніч-страховище лякає,
А чим зустрінем світлий день...
В порожніх душах в нас немає
Ні слів, ні квітів, ні пісень.

Ах, нащо співи, привітання,
Коли б було в нас каяття,
І гнів, і сором, і бажання
Ясного, вільного життя.

Коли б ми обрії широкі
Життя нового обняли
І з пущ, з ярів людські потоки
На гори, вгору повели!

1916 р.

Хай літають вітри, хай сміються громи, —
Ми не звернем з своєї дороги,
Ми розіб'єм вітри молодими грудьми,
Грім заглушать пісні перемоги.

Тільки той досягає мети, хто іде,
Тільки той, хто горить, не згорає,
Стеле килим для нього життя молоде,
Смерть вінок йому вічний сплітає

Вище ж прапор ясний! Більше віри в борні,
Глибше сумніви, стогони, сльози:
Пролітає життя на крилатім коні,
Розкидає квітки по дорозі.

Із панських прихвоснів-рабів
Ми людьми з прізвищами стали
І вголос прізвища сказали
Під зле сичання ворогів.

З своїх подертих сорочок
Ми прапор в темну ніч пошили
І кров'ю власною скропили
При тихім сяєві свічок.

Ми йдем до кращого життя,
Нам мрія шлях квітками вслала,
Однаково: потала, так потала!
Але назад немає вороття...

І ч.

Я таким лишився, як колись і був,
Наших днів дитинства я ще не забув...
Не забув я сонця, сонячних привітів,
Снів і мрій юнацьких, вільних заповітів,
А мужицькі сльози, а мужицький гнів
Бережу я в серці до останніх днів.

Правда, я зігнувся в бурі життьовій,
І тремтить останнє листя моїх мрій,
Але в серці й досі ще огонь палає,
І рука то кобзу, то меча тримає,
І коли я плачу, то шумлять ліси,
І в лісах пташечі мовкнуть голоси.

Гриміть потоки, летіть по горах,
Несіть долинам пісні весняні,
Будіть тривогу в німих просторах,
П'яніть тверезих, потоки п'яні!
Щоб зашуміли ліси зелені,
Щоб налетіли вітри шалені,
Щоб завернули волю зрадливу
На наше поле, на нашу ниву.

1916 р.

Чому я барвінком в гаю не стелюсь,
Де ніжки твої ластівками літають...
Де руки-лілеї назустріч комусь
Квітки лісові простягають?

Чому не літаю я вітром в гаю,
Де ввечері сяєш ти, зоре? —
Схопив би на крила я пташку свою,
Одніс би за гори, за море.

Чом ти між нами, чом не на ниві,
Де твої сестри-волошки цвітуть,
Там, де воркують колосся шасливі,
Там, де чмелі над квітками гудуть.

Вернешся ти — і тебе не пізнають:
Личко зів'яло... на віях роса...
«Де ти, о сестро, блукала, — питають, —
Де твоя, сестро, змарніла краса?»

В відповідь ти тільки глянеш з журбою,
Схилиш головку свою до землі...
Стануть волошки в сльозах над тобою,
З жахом одскочуть од тебе чмелі.

1916 р.

Ти все любиш його безнадійно.
Мое щастя і сестро моя...
О, для мене ти рідна подвійно.
Бо люблю безнадійно і я.

Будем разом ридати по мрії,
Ти по ньому, а я по тобі,
Доки серце в огні спопеліє,
Доки очі погаснуть в журбі.

Скільки слів-казок казалось
І усмішок розсипалось
Над ставком, в гаю!
Ледве, ледве не зірвалось:
«Раю мій! люблю!»

Так, «люблю» ми не сказали.
Ми все ждали, odkладали,
Розтягали час, —
Ми все думали-гадали, —
Скаже хтось за нас.

І справдилися гадання:
Хтось прийшов і без вагання
Взяв тебе й повів...
Ти вклонилась на прощання,
Я й сього не вмів.

Чи згадуєш?.. Хоч згадуєш?.. Хоч снюсь?
Чи в думоньках літа вертаєш...
Степи і ниви розстеляєш
І в небо молишся комусь?..

Чи йдеш за коворот ві сні
В житах волошки сині рвати...
Мене увечері стрівати
В степу на змиленім коні.

Пригадую... слова мої...
Тебе то сонцем обливали,
То душу сумом розривали,
То чарували солов'ї.

...А потім... муки і кайдани,
Змагання, сльози, скарги, гнів,
Руїни мрій... безодні-рани
І чорні ночі серед днів.

І потяглись літа без ліку...
Літа без тебе, без мети...
Знемігся я від сліз, від крику, —
Але була далеко ти...

І ось, неначе із могили,
Тебе питаю: чуєш ти?
Чи пам'ятаєш образ милий,
Що рвавсь в простори, у світи?!

Чи згадуєш? Озвись, приснився...
Ві сні хоч руку поклади...
Давно вже сльози не ліпилися...
Поплачем... разом... вдвох... прийди.

1916 р.

Не треба струн! Меча мені гостри,
Заграй на кремені і криці,
Завий кайданами в'язниці,
Піснями волі одури.

Не треба струн! Хай струни сплять
І ждуть ясного дня обнови,
Коли святі пісні любові.
В серця криваві полетять.

Але тепер, коли один вночі
Нахабний, лютий кат панує
І матір і дочку гвалтує,
Хай струни сплять, живуть мечі!

1916 р.

Замовкніть всі: великий час прийшов,
Мовчать в цю мить громи-гармати,
Схилилась наша хоругов,
І на коліна стала мати.

На терезах життя і смерті ми,
І хтось один з них переважає...
Коли життя — гриміть громи!
За волю кожний з нас поляже!

1916 р.

Грім і буря — смерть для нас,
Але зараз смерті час, —
Хто не вмере, і не воскресне!
І ім'я загубить чесне.

В руки зброю! В душу гнів!
В серце сміливість батьків!
Щоб вродила наша нива,
Хай іде червона злива!

1915 р.

Воля!? Воля!? Сниться може?
Друже! Брате! Говори!
Що? народ? солдати?! Боже!
Бій... червоні прапори!..

З тюрем в'язнів випускають?
Прилучаються міста!..
Далі, далі! Хай співають
Золоті твої уста.

Марсельезу! Швидше б ранок!
Чом так тихо на селі?!
На дзвіницю! вже світанок!
Люди! Воля на землі!

1917 р.

Схід сонця зустріти я вийшов у поле
І став на коліна до сходу.
Привіт тобі, сонце! Привіт тобі, воле,
Від серця мого і народу!

Привіт тобі мій, злотокрила орлице,
І тисячі криків до неба!
Як цілі ще мури твоєї темниці,
Візьми мою кров, коли треба.

Яка ж ти, о воле, прекрасна, пречиста!
Ти нам і не снилась такою...
Спинися ж над нами і сяй, промениста,
Довіку своєю красою.

1917 р.

Ранок, ранок! Час світання...
О, який прекрасний час!
Криком щастя і страждання
Україна кличе нас.

Голос страдниці лунає!
Голос матері, сини,
Під корогви вас скликає
Стати в грізні буруни.

Тіні прадідів блукають,
Тіні ходять по землі,
Нам корогви розгортають,
Нам дають свої шаблі.

Швидко дзвони в Україні
Залунають, загудуть...
Швидко нас великі тіні
Під стягами поведуть...

Час горіння... Час світання.
О, який прекрасний час!
Криком щастя і страждання
Україна кличе нас.

1917 р.

1 МАЯ

Червоні прапори, куди не кинеш оком,
Цвітуть на вулицях, як макові квітки,
Під ними хвилями, нестриманим потоком
Ідуть і йдуть робітники.

В щасливий край розрівняна дорога
З віків неправд усіх веде трудівника;
В очах його і в рухах перемога,
В ході — удари молотка.

О марсельезо, бий в серця черстві, холодні,
Глухих, сліпих під прапори скликай,
Зови народ на свято всенародне,
Веди народ в обітний край.

19.IV.1917 р.

Співають, сміються, а я не сміюсь,
А я ще примар і страховищ боюсь...
Мій мозок і тіло ще душать кайдани,
І палять огнем незагоєні рани.

Я тільки підвівся, я тільки встаю...
Ще сонце не впало в безодню мою,
Хоч десь надо мною життя вже бує
І пісня широка, як воля, лунає.

Я — наче невольник, що нагло вночі.
Прокинувся і чує десь близько... мечі!
І ледве схопився, щоб стати на ноги,
Як вже загриміли пісні перемоги.

30.II.1917 р.

ЛЕБІДЬ

На болоті спала зграя лебедина.
Вічна ніч чорніла, і стояв туман...
Спало все навколо, тільки білий лебідь
Тихо-тихо сходив кров'ю своїх ран.

І співав він пісню, пісню лебедину,
Про озера сині, про красу степів.
Про велике сонце, про вітри і хмари,
І далеко нісся лебединий спів.

Кликав він проснутись, розгорнути крила,
Полетіти небом в золоті краї...
Тихо-мирно спала зграя лебедина,
І даремно лебідь звав, будив її.

І коли він вгледів, що брати не чують,
Що навік до себе прикував їх став, —
Закричав від муки, вдарився об камінь.
Зранив собі груди, крила поламав.

Чорна ніч чорніла, не світало вранці,
Ввечері далекий захід не палав...
Тихо зграя спала, тихо плавав лебідь,
Тихо кров'ю сходив, тихо умирив.

Аж коли уранці зашуміли хвилі,
І громи заграли в сурми голосні,
Вирвалося сонце, осліпило очі,
Роздало навколо обрії ясні.

Стрепенулась зграя, закричала біла:
«Тут гниле повітря, тут вода гнила!..
А над нами сонце, небо, простір, воля!»
І ганебно спати більше не змогла.

Зашуміла зграя піною на хвилях,
Зашуміла вітром... ще раз! І — прощай!..
І летіла легко, наче біла хмара,
І кричала з неба про щасливий край.

Тихо, тихо сходив білий лебідь кров'ю,
То, здавивши рани, крила рознімав...
І в знесиллі бився... Зграє лебедина!
Чи хто-небудь в небі лебедя згадав?

2.IV.1917 р.

ІЗ ЗБІРКИ
„ПЕРЕЗВА“

Вчора справили весілля,
А сьогодні на похмілля
Ми справляєм перезву.

Що там буде — не питаю,
А сьогодні погуляю,
Поживу.

Той на спину взяв Горпину,
Той натяг стару ряднину,
Той кожух...

Гей од шлюбу аж до шлюбу
Погуляєм на всю губу,
На весь дух.

І пішло... Омелько в боки,
А Данило скоки, скоки, —
Аж гуде!

Стогнуть бубни, закаблуки,
А Микита став на руки
Та й іде!

Клим бряжчить в тарілку мідну,
Гриць циганам матір рідну
Продає.

Той схопив за полу тата
І до рук старого ката
Віддає.

А дитина пробігає:
«Люди, хатонька палає,
Рік чи два!»

А музики! чики, чики,
Тупу, тупу черевики,
Перезва!

І Європа лупить очі:
І відкіль ці поторочі
Тут взялись.

Викидають різні штуки,
Показилися з розпуки,
Запились.

По «Esels-Platz» напідпитку
Іде козак в кобеняку...
Навколо справжній переляк:
З'явивсь у Відні кобеняк.

А вуса, вуса! — дві змії
Висять до самої землі;
Гадюки-вуса, кобеняк, —
Козак напевно з Кобиляк.

Весь Відень вуликом гуде,
А кобеняк вперед іде...
«Іде, іде! пильнуй! тікай!»
Кричить щосили поліцай.

Один говорить: «Це — зулус!»
Хтось другий крикнув: «Це — хунхуз!»
А третій каже: «Білий мавр!»
Рішили всі: — їхтіозавр.

«В Tier-Garten!.. в клітку!..»
знявся крик.
Загинув бідний чоловік:
Сидить у клітці наш козак
За те, що вдягся в кобеняк.

1919 р.

Державні місії,
Контроль, комісії,
Пілати, дипломати.
Вся Україна тут.

Вся сіль кооперації,
Торгівлі, спекуляції,
Шакали, зубоскали, —
Європа аж тріщить.

Клопочуться, збираються,
Прощаються, вітаються,
Стрівають, виряджають,
А ввечері — вино...

Нічого не закуплено:
Козу півбока луплену,
Для сміху, на потіху.
Додому привезуть.

А там десь на позиції,
Без зброї, без муніції,
У полі босі й голі
Вмирають козаки...

1919 р.

«Голубчику, голубчику,
Вам борщику чи супчику.
Щоб я та йшов з Петлюрою,
В'язався з авантюрою
І брав тепер поличники,
Та наші залізничники...»
і т. д.

Такий плохий, малесенький,
Такий гнучкий, тонесенький,
Все бігає, всміхається,
Запрошує, вклоняється:
«Голубчику, голубчику,
Вам борщику чи супчику,
Вам курочку чи качечку,
З підливою, на маслечку!»

Одвертиться, одбрешеться;
«Вам тисяча належиться!
Хіба ще не заплачено?!
Ось глянемо, побачимо.
Казав ще в тому місяці:
Пошліть, пошліть же тисячу!
Мошенники! ну, вернетесь,
У тлін, у прах обернетесь!»

З англійцями, з гишпанцями,
З японцями, китайцями
Торгується, змагається,
То лащиться, то лається:
«Три дні мене морочите!
Концесій добрих хочете:
Доларчиків попереду,
Спішіть, бо їду в середу!»

А в середу лишається,
Запрошує, вклоняється:

Чарівна, як сонце, і легка, як хмарка,
З пасом дипломата їде куховарка...
Мабуть менше неї я зробив для краю,
Бо я пішки лісом за кордон тікаю.

У салон-вагоні їде куховарка,
Візаві посол наш «Ковбаса та Чарка».
Глянеш на обох їх: чом тобі не пара?!
Чим тобі посол наш гірше куховара?!

Я дипломат... уже два роки
Сиджу я тихо, не кричу..
Нехай собаки і сороки
На мене брешуть... я мовчу.

Народних грошей і майна
Не витрачав я на прийняття,
Про смак французького вина
Не маю жодного поняття.

На оселедцях я сидів,
Пив двічі на день чай в прикуску.
І тільки часом серед снів
Я бачив качку або гуску.

Англійці, німці і жиди
Мене прохали на розмови..
А я у відповідь: «Куди?
Шампани, квіти та промови?!»

Ані копійки без пуття!
Не марнотрат я, не пияка,
Зате навік своє життя
Я забезпечив, богу дяка.

І я все жду, коли мене
Комуністична хуртовина,
Тоді не вдерже тут мене
Ніяка ваша Україна.

На місце міністра фінансів колись
Осла-дивака посадили,
Корови ногами за боки взялись,
Сміялись бики до знесли.

А в нас, подивіться, цілком навпаки:
Пожовкла зелена діброва,
Голосять телята, сумують бики,
І диха на ладан корова.

Хоч мав він голову не хитру,
А умудрився якось сам
В дитинстві впасти на макітру,
Страшний дістати шрам
І стати рицарем у дам!

Колишній мій каліка-сват
Попав при гетьмані в сенат,
І в той же мент він став на ноги,
І в його виріс хвіст і роги.

Зробивсь він лютий, наче вовк,
Ногами посуд перетовк,
Траву хвостом він потолочив
І, сам з рогами, в гречку вскочив.

Весь вік прожив я в «Петрограді».
Коли ж додому ти вернувсь,
Були ми дуже, дуже раді,
А ти в міністра обернувсь.

Ти вірний, чесний по натурі,
І я це широкую говорю!
Служив ти правдою царю,
Був вірним гетьману, Петлюрі
І будеш вірним взагалі
Усім владикам на землі.

Колись блискучий ад'ютант,
Далекий від журби і суму,
Тепер — голодний емігрант
Сидів в кафе і думав думу:

Минуло все і все мине,
Живий не знайдеш порятунку,
Але у мертвого мене
Робак опиниться у шлунку.

Ти купив собі віллу без крику
(Той не дурень, хто добре мовчить),
Але чуєш навколо музику:
Навіть мертве каміння кричить.

«Я приїхав інкогніто і нікого не буду
приймати».

(З промови міністра до журналістів).

Ніхто не знав, ніхто не чув,
І нагло в місті дзвін загув,
Міністр інкогніто прибув.

«Біжіть, стривайте на двірці»,
Зашебетали горобці,
Зашелестіли папірці.

Всі поспішають на парад,
І фрак узяти напрокат
Біжить щодуху дипломат.

І «слава» хвилиною пішла,
Лилась, гриміла, і гула
І нагло Відень залила.

Як струсь у полі серед трав,
Міністр серед юрби стояв
І нагло голову сховав.

Три дні народ на площі був,
Три дні кричав: «Міністр-прибув»,
А він не бачив і не чув.

Народ нарешті утомивсь,
Розтав, розвіявся, розпливсь, —
Міністр інкогніто лишивсь.

Хто з нас в міністрах не бував,
Осли, телята, поросята
І жовтодзьобі гороб'ята.
Тепер же інший час настав.

Тепер призначують на жах
І на загибель всього люду
Іскаріотського Іуду,
Що ввів дурних дітей в облуду
І обезславив по світах.

Борітеся — поборете,
Додому зовете,
Додому ви говорите,
А в Відні сидите.

Борітеся — поборете,
Боротись зовете,
А з Копами говорите,
У Бронських сидите.

І пишеться й говориться
Те саме вже стократ...
Два роки уже бореться
Страшний чемпіонат.

Один в Карлсбаді бореться,
Той в Бадені чи де,
Ні один не умориться,
Ні один не впаде...

Що ж, хай собі змагаються,
Хіба це не добро,
Як ребра не ламаються,
Хіба лише перо.

.....

Борітеся — поборете...

.....

Слон голодав... Був піст.
Журилася "страшенно муха,
Спустила вуха
І навіть хвіст.

І враз журбу перемогла:
Зняла панчохи, черевики,
Схопила крихту хліба й ліки
І все слонові віддала.

Про правих есерів короткий мій спів:
З підробленим пасом прожити зумів...

«Та ти ж червоний, наче рак,
Та ми ж це діти...»
Тоді сказав дивак:
«Я перестав вже червоніти».

Повірили... і хто б вгадав? —
В есери праві він попав.

Він справжнім був паном у ложці води:
Купавсь і сушився на сонці...
Коли ж в океан обернулись льоди,
Сміттям закрутивсь в ополонці.

«НАЦІОНАЛЬНИЙ РАДІ»

Ой коли зібралась народитись «Рада»,
Била себе в груди, плакала громада:
«Ой ізвідки ж лихо, ой і що ж то буде!
Будуть із нас кпити і сміятись люди».

Ой як народилась у хатині вбогій,
Затремтіли руки, затрусилась ноги,
Голова схилилась до землі, додолу.
Очі не дивились на дитину кволу.

Щоб дитина людське око не жахала,
Узяли до неї в няньки генерала,
Та не замінив він дійної корови,
Й не було в дитини ні краплини крові.

І понесла нянька ту дитину в Польщу.
Щоб зробити з неї бадьорішу й товщу.
Але по дорозі гратись з нею стала,
Високо дитину вгору підкидала

І впустила якось на каміння бідну,
А дитина мала голову не мідну, —
Не пройшло й години, не пройшло й хвилини
І не стало в світі бідної дитини.

Ой як умирала на камінні «Рада»,
Плакала, сміялась вся наша громада,
А якомусь блазню дика думка впала —
Однести під ліжко няньку-генерала

Вони зітнулися, небораки,
В ім'я найвищої мети,
Щоб всім єдиним фронтом йти,
І перегризлись, як собаки,
Пересварились, як коти,
І розповзлись знов, як раки.

БАЛАДА

Иду по вулиці — дивлюся:
Український прапор! Стій!
Тут? у Відні? (аж хрещуся)
Рідний прапор! Боже мій!

Входжу в хату... ні людини!
Тільки де-не-де шури
Догризають, наче свині,
Українські прапори.

У кімнаті повно диму,
Чадом, нафтою смердить,
І єдину, неділим у
Хтось будує, аж сопить.

У кутку червона книга,
А на ній сидить поет...
В його серце — наче крига
І в руках його стилет.

На хрестах борці розп'яті,
І малі якісь люди
В колчаківському захваті
В них шпурляють камінці.

Геростратик обнімає
Генерала-москаля.
Кров'ю теплою стікає
Під ногами їх земля.

Хтось стоїть, очей не зводить,
Наче з бога, з Клеманса.
А на сході сонце сходить,
Воля, правда і краса

1919 р

МОЯ ОРІЄНТАЦІЯ

Орієнтуймося! Спасибі!
Але на кого? — докажіть!
Чи легко це зробити рибі,
Коли на березі лежить?

Орієнтація шість років
Була у мене на царя,
Страшний для мене був Набоків,
Вже не кажу про Носаря.

Пізніш папашу Мілюкова
Я, наче батька, полюбив,
Хоча до нього від Гучкова
Я колосальний крок зробив.

Аж — революція! Керенський,
І чорт, і д'явол-більшовик,
І все, чого язик рутенський
Казати голосно не звик.

А далі, знаєте. — Антанта...
І німці... врешті хто кого?!
Назвіть ви лицаря-гіганта...
Тепер би й я назвав його!

Від німців... став в Париж писати
І до Денкіна пішов.
Поніс йому кріси, гармати,
Віддав народну честь і кров

Тепер Денікіна немає,
Юденіч впав, Колчак в петлі, —
Орієнтація зникає
І берег рідної землі.

Сиджу-то тут, то в Бухаресті.
Виношу тисячі негод...
Орієнтуюся нарешті,
Востанне вже, на свій народ!

1919 р.

Чи не мати для нас і для всіх УНР?
Монархіст ти чи лівий есер,
Друг чи ворог ти — міра одна...
І стоїть УНР, як корова дурна.

Пішла в письменники блоха,
Шотижня плигає, кусає,
Така уїдлива, лиха,
Що й рідну матір не минає.

Чому ж, скажіть мені, скажіть,
Дехто назустріч їй біжить,
Здалека шапочку здіймає,
І про здоров'ячко питає?!

Це ти, свинопасе Панасе,
З Шекспіром сидиш на Парнасі?!
Дивіться, їй-богу, Панас
Попав на Парнас!

Куди ти заліз, емігранте?!
Там Шіллер, там Гете і Данте.
Чи сором ти втратив уже?!
Тікай! Беранже!

А він, як глухий, і не чує,
З Шекспіром, з Байроном жартує
І кожного кличе на ти —
Мов куми-свати...

А збоку, де паслися коні,
Кричала свиня на припоні.
Її і давило й пекло
На спині сідло.

Шевченко питає Панаса:
Так ти, дорогий, без Пегаса?!
Так ти, дорогий, на свині?!
Їй-богу! та ні!..

Сміялися всі до знесили,
Крик, галас, гармидер зчинили.
Почув і прийшов поліцай:
Зирк! «фендрик»! Г...

Прапорщик

Я ніколи не був шантажистом,
Паразитом, хвальком, брехуном,
Ні старим, ні малим журналістом,
Що роздовбує смітник пером.

Я з потворами тільки змагався.
І лишався самотнім в борні.
І за плац, де я кров'ю вмивався,
Доведеться платити мені.

ЕМІГРАНТСЬКЕ

Чи принесеш ти сто корон?
І заплачу я за вечерю,
Чи нагло я втечу в печеру
І зникну вранці за кордон...
Чи принесеш ти сто корон?

Аж лист... «Прости мені, прости...
Повір! не можу! їй же богу!
Збираюсь (це секрет!) в дорогу...
Біжу від Шульца у світи.
Будь ласка, Зульцу заплати».

Я
І!
Я ні швець,
Ні кравець...
Я професор чи вже й ректор.
Я найбільший з трьох директор,
Україна вся моя,
Ось хто я!

Я держава, я закон,
Я приїхав за кордон,
Щоб з царями, з королями,
З президентами, князями
Поділитися думками.
Та якими? Блискавками.

І без мов
Я знайшов
Аж до Австрії дорогу
І живу тут, слава богу,
Наче риба у воді:
Ні в багатстві, ні в біді.
А в готелі кожний знає,
Хто з високих пробуває.

Як на трон колись я злазив,
Миром бог мене помазав
І сказав:
Прав!
І я влади не зречусь
І на небо вознесусь,
Як святий пророк Ілля.
Ось хто я.

Сяду в бога одесную
(А Христос посуньсь ошую!)
І над світом запаную:
Це професія моя.
Ось хто я.

СКОРОХОД

Ледве чутка донеслася,
Що Америка знайшлася
Без стежок і без дорог,
Що Колумб там цар і бог,
Разом вирішив народ —
Хай біжить наш скороход.

Хай біжить, часу не гає,
Хай Колумба привітає,
Хай розстелиться, як дим,
Заведе торгівлю з ним,
Привезе людей, майна
(Бо в той час була війна).

Скороход часу не гає
І в Америку тікає.
Не пройшло і триста літ,
А він з Відня шле привіт,
Пише він, що жив, здоров,
Що в дружині рай знайшов.

Наче стрельнула гармата —
Ця записка дипломата;
Цілий край заметушивсь,
Наче в дурні він пошивсь.
І рішив увесь народ...
Що кумедний скороход.

Так такий ти?І вража мати,
Став народець лютувати,
Так такий ти скороход?І
Уже сердився народ.
Ну, повернешся назад,
Довго чухатимеш зад.

Вже згнили кістки Колумба,
А посол сидить, як тумба:
Ні сюди ані туди.
Мов жахається води:
Сядь, мовляв, на корабель
І крутись серед скель.

І в одну ясну годину
Пише він листа з Берліна,
Пише він, що жив, здоров,
Що в дружині рай знайшов,
Що долари і фунти
Тануть, господи прости.

Та народ мав кров гарячу...
Гей! Кричить, в Литву призначу,
Ступиш крок і станеш там,
Що тоді ти скажеш нам.
Прехитрющий був народ,
І побіг наш скороход.

Невідомо, скільки кроків
Він ступив за двісті років.
Аж як є, колись, в обід,
Із Стокгольма шле привіт,
Пише він, що жив, здоров,
Що в дружині рай знайшов.

ІЗ ЗБІРКИ
„ЧУЖИНОЮ“

Кн. VII

В вигнанні дні течуть, як сльози,
Думки в вигнанні сплять, як мертві.
Солодкі спогади сичать, як змії,
Душа ридає, як дитина.

Душа розірвана, як рана...
Бальзам далеко так, як сонце,
А сонце, сонце, як і щастя,
Там, там, лише в краю коханім.

13.5.1919 р.

Зелений ліс, і май, і сонце,
І солов'ї в кущах,
А в нас, в нас сльози на очах...
О сонце!..

Чи висушиш ти сльози наші, сонце,
На сліпнучих очах?
Як сушиш роси на квітках,
О сонце!?

Чи вгледім ми і ліс, і май, і сонце
В коханому краю,
Де душу кинули своєю...
О сонце!

29.5.1919 р.

Жита! пригадую...
Як сон... дитячий, золотий...
Схиляюся і ладаю на землю
І серце біля них кладу...

О дорогі мої!

Шуміть мені забуту казку,
П'яніть мене своїм диханням,
Щоб я упився і не знав,
Де зараз я,— чи на чужині,
Чи там, ах, там, в краю коханім.

Баден, 21.6.1919 р.

Як жити хочеться! Несказанно, безмірно...
Не надивився я ні на зелену землю,
Ні на далекі сині небеса.

Я не наслухався ні шуму рік широких,
Ні шелесту лісів дрімучих, темних,
Ні голосу пташок, що вихваляють світ.

Я все життя горів на огнищі людському.
Я все життя неначе був розп'ятий
За злочин чийсь на вічному хресті,

Я все життя збирався тільки жити,
Дивитись, слухати і пити
Нектар із келиха краси...

14.5.1919 р.

Росій, росій, дощику, ярину,
Рости, рости, житечко, на лану,
На крилечках, вітрику, полети,
Колосочки золотом обмети.

Як досягне житечко на лану,
Прийдуть люди жатоньки ярину,
Блискавками косоньки заблищать,
Золотими кобзами забряжчать.

Хай лише посунеться в поле цап,
Хай лише наважиться він на хан.
Руду йому бороду одсічем,
Облупимо півбока сікачем.

Росій, росій, дощику, ярину,
Рости, рости, житечко, на лану,
На крилечках, вітрику, полети,
Колосочки золотом обмети.

5.5.1919 р.

Вона приходе завжди в певний час,
І в певній ложі п'є поволі каву...
Ах пані, скільки сонця в вас!
Таку усмішку сонячноласкаву
Я бачу перший раз!

І хто вона? чого така смутна,
Чого так журиться невтішно?
Ах пані, пані чарівна,
Як я люблю, люблю вас ніжно,
Прозоро, радісно, безгрішно!

Але уста, уста її!
На мармур кинуті коралі...
Ах пані, в мене думи злі...
Коли б на мармурі... в цій залі...
Коралі б ці були мої!

Вона всміхнулася мені,
Сама смутна — мені всміхнулася!
Ах пані, це було вві сні,
Але до мене молодість вернулася,
Безхмарні думи і пісні.

26.4.1919 р.

Сьогодні стрінемося... Ми станемо знайомі...
Для вас це зайвий епізод,—
Для мене ж день думок, турбот,
Яких не спишеш в цілім томі.

Сьогодні тепле «ти», яким любив я звати
Тебе в думках, на зимне «ви» зміню,
Сьогодні будем ми в кафе дрімати,
А далі їстимем меню.

Сьогодні я довідаюсь, напевно,
Що маєш мужа ти сім літ,
І все, все те, що так було таємно,
Осипить свій первісний цвіт.

І може завтра я прийду, але до книжки,
Щоб в ній співать тобі, вже не звернусь
І від твоєї дивної усмішки,
Скривившись, мовчки одвернусь.

28.4.1919 р

Урбанікелер, Урбанікелер,
Ах, не один я лишив там гелер
І не один я там випив трунок
Під «Dich ich liebe», під поцілунок.

О Гумберт Мольгейм! Хто ще знайшов би
Без тебе, майстре, ці катакомби,
Хто обернув би сумну пустелю
В корчму привітну, в ясну оселю.

Вечірня сутінь серпанком в'ється;
Вино злотисте промінням ллється,
Пташки-віденки щебечуть, грають,
І, наче крила, їх руки мають.

Летять пташками в голодні шлунки,
Як жар, гарячі їх поцілунки...
Уста шепочуть: «Люблю, кохаю,
Тебе чи іншу — хіба я знаю».

Урбанікелер, Урбанікелер,
Ах, не один я лишив там гелер,
Коли б не келер, коли б не злидні
І досі б жив я в веселім Відні!

3.3.1919 р.

Весна, Шенбрун і липові алеї...
Повітря чисте, як кришталь...
Цвітуть лілеї,
Цвіте мигдаль.

Іду і дихаю, і образи кохані
Устами голосно зову...
Пізнав в тумані —
І знов живу.

І чую рев звірячий тужнолютий...
Дивлюсь — і бачу з-за дерев:
Стоїть закутий
У клітку лев.

А поруч з ним кондор розправив крила
І гріє їх на сонці веснянім...
«О воле мила!»
Не крикнуть їм.

Фламінго з Нігеру цвітуть квітками;
Сидять, схилившись, кенгуру.
І журавлі кричать сльозами:
«Умру, умру».

Бізони, зебри, антилопи
Ось-ось надірвуть голоси:
«З'їдять! з'їдять! Мерщій з Європи
В старі ліси!»

Стояли довго ми, дивились і мовчали...
Навколо цвів мигдаль і буз...
Десь журно лебеді кричали...
Свистів француз.

11.4.1919 р.

Сьогодні на рингу, в вітрині, зустрів я
Багато чудесних пташок...
Все з мармуру, фарфору... Чом їх не баче
Мій майстер маленький, синок.

О, він навчив би і з глини ліпити
В стократ чарівніші пташки...
Хіба ж не вони це у серці у мене
Щебечуть пісні і казки.

2.3.1919 р.

Тільки далеко від тебе
Я твою близькість відчув.
Тільки в журбі за тобою
Я своє щастя знайшов.

Чом не родився я вітром,
Я б біля тебе вже був,
Шелестом-стогоном лісу
Я б тобі все розказав.

Воля в житті найдорожча,
Але мені ти миліш:
Сам я приборкав би крила,
Тінню твоєю б я став.

Тільки б на тебе дивитись,
Тільки б молитись тобі,
Тільки б іти пілігримом
В небо, де світишся ти.

Люблю! як в перший раз люблю,
Хоч це любов моя остання...
Але вона, як день в маю,
Як пташки перше щебетання.
Люблю!

Люблю для сліз, для мук, жалю...
Але коли б, коли б ти знала,
Як квітне серце, як люблю,
Ти б на устах моїх сказала:
«Люблю!»

22.4.1919 р.

З тобою жити на одній землі,—
Яке велике щастя!

Тебе щодня, щодня стрівати,—
Яке велике щастя!

І мати очі, очі мати!
Яке велике щастя...

І чути, чути голос твій,—
Яке велике щастя!

І дихати одним повітрям,—
Яке велике щастя!

Твого ім'я не знати, тільки — «ти»!
Яке велике щастя...

Стрівать твій погляд на собі,—
Яке велике щастя!

Осяяним усмішкою твоєю бути,—
Яке велике щастя!

І не сказати тобі ні слова,—
Яке велике щастя!..

І плакати вночі невітішно,—
Скажи, скажи мені — це також щастя?!

Ти біля моря... Хотів би стати
Південним вітром, щоб там літати,
Схиляти трави тобі під ноги,
Встеляти цвітом твої дороги.

Коли ти підеш вранці купатись
І, як русалка, будеш гойдатись
На синіх хвилях,— моє кохання,
Я стерегиму твоє убрання.

Над ним я стану темною тінню,
Не дам торкнутись навіть промінню.
А пил з убрання крилами здую
І все обвію, все обцілую.

...Хотів би вітром південним стати,
Щоб під вікном твоїм вічно ридати.

В кафе, наповненім юрбою,
Де ллються вина золоті,
Як я люблю лишатися з тобою
О смутку мій, на самоті.

В кутку десь, в сутіні вечірній,
Ми сидимо удвох, одні,
І тихо слухаєм в журбі безмірній,
Як плачуть струни жалібні.

І серцю солодко... Музика грає,
Огні, веселий сміх, вино...
Як хороше, коли страждає
На світі серце хоч одно.

10.7.1919 р.

Пратер! Пратер! сон дитячий,
Казка дивна, чарівна:
Раз угледь, але вже вічно
Буде снитися вона.

Всі на Пратері веселі!
Скрізь музика, галас, сміх...
Тири, бари, каруселі...
Каруселі! Скільки їх!

Тут одні лише дракони,—
Линь на крилах чарівних!
Цілий день за півкорони
Можеш їздити на них.

Там лише човни, карети,—
Немовлятко не впаде!..
Каруселі! де ти? де ти?
О дитинство золоте!

Хочеш птахом в небо знятись?..
Що ж? на колесо ставай:
Будеш соколом зніматись,
Щастям сповнений украй.

І цього для тебе мало?!
Сядь в возочка на горі,—
Тільки б духу в тебе стало
В цій шаленодікій грі.

З криком будеш ти літати
То на гору, то з гори, —
Хай поспробують догнати
Тебе вихори й вітри!

Як захочеш змірять силу,
Бий щосили молотком,
Як дзвінок задзвонить, сину,
Можеш зватись козаком!

А коли надійде втома,
Сон в обійми забере,
Чи не ляжеш спати вдома,
Як не був ти в кабаре.

Кабаре! які там дива!
Знову казка чарівна...
І за повним кухлем пива
Чарівніша ще вона.

Пратер! Пратер! Скільки щасних
Ти хвилин народу дав!
Скільки ти думок прекрасних
Каруселями приспав!

Хочу я троянди, що цвіте в саду...
Скільки я для неї дивних слів знайду!

Хочу я купави. Йй я розкажу,
Чом я над сагою цілу ніч ходжу.

А фіалці тихій в сутіні лісів
Вже давно мережку із пісень я сплів.

І волошкам синім, в полі, серед трав
Я казки чудесні і легенди склав.

Тільки ти, билінко, вечора смутніш,
На холодній скелі в самоті стоїш.

Але ти для мене сонце і тепло
І пісень з казками вічне джерело.

Така буває ніч в маю,
Як ти.
По небу сизому пливуть
Хвилясті хмари:
Це — коси.
Огнем ласкавим, лагідним
Горять далекі, вічні зорі:
Це — очі.
Дві срібні полоси від місяця упали
І в сутіні тремтять:
Це — руки.
Десь збоку розцвіла
І палко дихає троянда:
Це — уста.
Тремтять на озері злотисті блиски,
Горять і гаснуть в берегах:
Це — твій слід.
Ти вся, як ніч таємна, чарівна
В маю.

22.4.1919 р

Така глибока втома...
Хотілося б у лісі десь
Забратися в пожовклий лист
І звіром до весни проспати.
Не чути ні пташок, ні вітру...
Нехай метуть сніги всю зиму
І ковдрою мене вкривають...
Хотілося б, щоб навіть сни не снилось...
Така глибока втома...

Хотілося б прокинутись тоді,
Коли вже струмні потечуть
І серця промені торкнуться,
І збудять разом дерево і звіра...

Заснути б в лісі десь, у листях до зими...
Така глибока втома...

27.4.1919 р

Мені було так дивно тепло з вами,
Я вам про це ніколи не казав...
Хіба б я висловив словами
Все те, що серцем відчував.

В ті дні я мав смертельну рану,
І сам від себе я тікав,
В п'ятні нічній серед туману —
Як звір шукав я ліків-трав.

І, не знайшовши, біг із ночі,
З звірячим криком біг туди,
Де розливали ваші очі
Струмки цілющої води.

Душа неначе оживала,
І я дививсь і прислухавсь —
Як знову в серці арфа грала,
Як дух на крилах піднімався.

Мені було так дивно тепло з вами.
Я вам про це ніколи не казав:
Хіба б я висловив словами
Все те, що серцем відчував.

13.3.1919 р

Цілую вас в прекрасну вашу руку...
І може вже в останній раз:
Цей день приносить нам розлуку...
Ах пані, що на віях в вас...

На віях сльози... годі, годі, пані,—
Мені так радісно в цю мить...
Туди, де образи кохані,
Душа окрилена летить.

Летить окрилена! Покиньте, пані!..
Цей смуток ваш і сльози ці —
Як чайки дві на океані,
Як перстень шлюбний на руці.

Як шлюбний перстень ваш, що море
Приніс мені і сліз і мук...
Я переміг нарешті горе...
Ах пані, не ламайте рук.

Ах, не ламайте рук... згадайте:
Як мучивсь я... і як терпів.
Цілую в руку вас... прощайте...
Умерло все... любов і гнів.

15.6.1919 р.

Забуду все. Лишу твої уста...
Вони, як перший цвіт кохання,
Як хмарка ніжнозолота
В журливий час смеркання.

Усмішка їх миліше снів,
Що сняться раз єдиний,
Про них, про них мій буде спів
Останній, лебединий.

25.4.1919 р.

День золотий, золотий та хороший,
Тепло, як в нас у маю.
Спогади милі, кохані
Сповнюють душу мою.

Радісно! лісом зеленим
Ми в холодку ідемо...
Слухаєм пісню зозулі,
Щастя в серцях куємо.

Ось на траву ти упала,
Книжку читаєш мою...
В мене ж у серці музика,—
Слухаю, звуки ловлю.

Звуки ловлю, розбираю,
Звуки влітаю в вінок...
На, дорога! і тобі я
Кинув намиста разок.

День золотий та хороший,
Тепло, як в нас у маю,
Спогади в'ються роями,
Падають в душу мою.

20.8.1919 р

ІЗ ЗБІРКИ
„КНЯЖІ ЧАСИ“
(Минуле України в піснях)
Кн. VIII

ПЕЧЕНІЗЬКА ОБЛОГА КИЄВА

Раз дізнались печеніги,
Що для бою час настав,
Що в Болгарії далекій
Забарився Святослав.

Наче хмари, бідний Київ
Печеніги облягли,
Загрімилі всюди сурми,
Таборами загули.

А у місті плач і стогін:
Ані вийти, ні ввійти,
Став людей косити голод,
Став в могили їх нести.

А в той час гуляє Претич
З дужим військом за Дніпром...
Та не станеш буйним вітром
І не зробишся орлом.

Полетіли б і сказали:
«Ви на волі, соколи,
А наш Київ сірим муром
Печеніги облягли».

Стали думати кияни,
Де їм лицаря знайти,
Щоб із міста на той берег
Сміло зважився пройти.

— Я! піду! — хлоп'я говорить.
— Ти ж мале ще, молоде...
— Я піду, — хлоп'я говорить
І з вуздечкою іде.

Вийшов з міста, в яр спустився,
Полям швидко перебіг,
Став, постояв, вийшов з гаю,
Йде неначе печеніг.

Ось і табір. Глянув — війська,
Як тієї сарани!
Коні ржуть, реве худоба,
На триногах казани.

А на сонці сяє зброя,
Сяють, блискають списи...
Як пробитися крізь хмару,
Як пройти через ліси?!

«Де ти, Претич-воевода,
Де ти, князю Святослав?!»
Так собі подумав хлопець
І у когось запитав:

— Чи не бачили ви, дядьку,
Тут буланого коня?
Я пустив його на пашу
Та й заснув на хвилюку я...

— Ні, не бачив... ач, роззява!
Так колись ти і в бою
Задрімаєш і за хвилюку...
Стратиш голову свою.

— Треба йти питати інших...
Де ж він, лишенько моє?!
Гей, ти, коню мій буланій,
Гей, озвися: де ти є?!

Вдалині Дніпро синіє...
Хлопчик плаче, як ягня:
— Чи не бачили ви, дядьку,
Тут буланого коня?

Ось уже і любий берег,
Хвилі весело шумлять...
Він оглянувся — далеко
Вороги його стоять.

І схопився він за груди,
На собі одежу рве,
Через мить уже по хвилях
На той берег він пливе.

І нарешті бачать хлопця
Печенізькі вояки
І за ним біжать, женуться
Як за сарною вовки.

Туго луки натягають,
Стріли кидають вперед,
То пірне хлоп'я у воду,
То заб'ється в очерет.

Стріли падають у воду,
Наче чорні блискавки...
Попливти б, — але бояться
Печенізькі вояки.

А мале хлоп'я давно вже
Степом котиться-летить...
Сяють вогниками очі,
Серце пташкою тремтить.

Ось уже і рідний табір,
Ось і Претич, вояки...
Ах, здається, по степу він
Розгубив свої думки.

Прибігає, важко диха,
Ледве встоїть на ногах...
Закричав — і гнів палає
В вогняних його словах.

— Воеводо і вояцтво!
Ви гуляєте, орли,
А наш Київ, наче хмари,
Печеніги облягли.

Ви гуляєте, а люди
Швидко з голоду помруть,
Швидко з голоду наш Київ
Печенігам віддадуть.

Пильно слухає вояцтво,
Що розказує хлоп'я...
Меч стискає воевода
І сідає на коня.

— Вояки! Вперед! На поміч! —
Вірний Претич закричав, —
Хай живе наш славний Київ,
Хай живе наш Святослав.

Обернувся в вулик табір...
Крики, ржання, метушня...
Кожний бравсь за спис, за зброю
І за огиря-коня.

І злякались печеніги...
Крик пішов і залунав,
Що вертається з походу
Переможець Святослав.

Безліч літ уже минуло,
Вже давно в землі хлоп'я,
І давно вже в серці нашім
Вмерло лицаря ім'я.

ПОХІД ІГОРЯ СВЯТОСЛАВИЧА
І БІЙ З ПОЛОВЦЯМИ

Славний Ігор Святославич
Покидає Новгород
І з своїм хоробрим військом
Вирушає у поход.

Йде вояк, закутий в зброю,
Щит черлений на руці.
Над списками, шоломами
Мають, в'ються прапорці.

Військо йде, улад ступає,
Коли сонце враз зайшло,
Наче враз на землю впало
Ночі чорної крило.

«Це недобрий знак для війська,
Не повернетесь з війни,
Чорні думи вас обсядуть...»
Віщували віщуни.

Але Ігор Святославич
Твердо крикнув воякам:
«Вояки! Брати і друзі!
Чи ж назад вертатись нам?!

Так мерщій на борзі коні
І летім, де Дон шумить,
Де об землю половецьку
Я волію спис зломити!»

Крикнув Ігор Святославич,
І на конях вояки
Вже летять широким степом,
Тільки куряться шляхи.

Брат його буй-тур в Путивлі
Теж збирається в поход,
І стриваються два війська,
І говорить Всеволод:

«Брате Ігорю єдиний,
Ти єдиний світ мені:
Святославичі оба ми
Вдвох і ляжем на війні.

А моє хоробре військо,
Мої славні вояки
По степу летять вітрами,
В полі скачуть, як вовки,

Всі дороги їм відкриті
Через гори і ліси,
Гостро вигострені стріли
І шаблюки і списи.

Тобі, Ігорю, мій брате,
Мое військо б'є чолом
І воно в боях здобуде
Слави-честі нам обом».

Він сказав, заграли сурми,
Захитались прапори,
І летить степами військо,
Обганяючи вітри.

Розбігаються, тікають
Перелякані вовки,
Клекотять орли над військом,
В'ються хмарами круки.

На озерах, на болотах
Крила птахів лопотять:
Сірі гуси ізнялися,
Білі лебеді ячать.

Все віщує щось недобре.
Щось голосить уночі,
Хтось в степу кричить: «Рятуйте!»
Десь вигукують сичі.

Дух пустині степової.
Дух степів великий Див
Ворогів ховав пільмою,
Криком вдосвіта будив.

І почув, нарешті, ворог
Шум непевний, тупіт, гук,
І у ріг заграв тривожно.
І схопивсь за меч і лук.

І порубаний, побитий,
Переможений в бою,
Віддає він цілий табір
І лишає честь свою.

З жахом половці тікають
В різні боки, як вовки.
Опанчею, кожухами
Стелять багна вояки.

Обтирає славний Ігор
На мечі ворожу кров
І в руках тримає здобич —
Білу ханську хоругв.

День погас, зайнявся місяць,
Загорілися зірки,
Тихо в шатрах половецьких
Спочивають вояки.

ІЗ ЗБІРКИ
„ПОЕЗІЇ“

Кн. X

Фіалки сліпий продає:
«Візьміть хоч за хліба кавалок!..»
Ах, серце розбите мое —
Теж повне пахучих фіалок.

Вони не почули благань,
Не кинули хліба сліпому...
О серце розквітле, зів'янь:
Фіалок не треба нікому!..

Згадую: так я в дитинстві любив
Вибігти вранці із хати:
Тільки послухати шелести нив,
З вітром пісні поспівати.

Що говорив мені в лісі струмок,
Що мені поле шуміло —
Мозок не міг зрозуміть їх думок,
Серце ж мое розуміло.

Дивною казкою був мені світ, —
Так, наче він мені снівся.
Безліч пройшло з того часу вже літ, —
Світ же, як сон, і лишився.

19.II.1928 р.

Який шалений вітер!
Лягли, як килим, трави.
І лози впали і тремтять.
Берези — як дівчата...
Хустки зелені їх
Гойдаються і в'ються.
Здається, зірвуться з голів,
І затанцюють свій танок в повітрі,
І зникнуть десь або впадуть
На озеро, на луки.

Який шалений вітер!
І він мене схопив на крила,
Поніс, поніс і закрутив в танку,
І кинув в цій країні.

Лежав я, наче непритомний,
Так довго, довго...
Нарешті очі розкриваю
Так широко, здивовано, неначе
Я спав уже віки,
Прокинувся і не знаю,
Чи дійсність це,
Чи все ще сон глибокий сниться,
Страшний і разом дивно-дивний...

Який шалений вітер!

16.IV.1925 р.

Весна ішла й мене минула...
Я крикнув їй,— вона не чула
Дзвіночок кинула струмку,
Віконце бростці одімкнула,
Дала росиночку листку,
Лише мене, мене минула.

Набік відкинута лежала
Моя сопілка, що колись
Мені весна подарувала...
Колись мої пісні лились,
Колись душа весну стрівала
І ждала все чогось... колись!

Весна ішла. Пташки дзвеніли,
Квітки цвіли, річки шуміли...
А я задуманий сидів:
Мої думки, як ніч, чорніли,
Пожовклий лист з душі летів...
Я засипав... пташки дзвеніли.

31.III.1924 р.

П'ять весен минуло і шоста прийшла,
Заслала лани килимами,
Ліси і сади в мережки одягла,
Прибрала всю землю квітками.

Пташки задзвеніли, як срібні дзвінки,
Про сонце, про щастя безмежне...
Чому ж весняні голоси, як гвіздки,
Вп'ялись в моє серце бентежне?!

Чому ж воно кров'ю усе облилось
І стогне і плаче і туже?
Не баче, що щастя кругом розлилось,
До цілого світу байдуже.

П'ять весен — не весен минуло уже
І шоста іде не весною,
Весна — чарівна на Вкраїні лише,
Ах, там тільки віє красою.

Там разом з пташками я сонце стрівав,
Там серце моє розуміло
І вітру зітхання, і шелести трав,
Там серце цвіло і щеміло.

Невже ж не угляжу я більше її,
Невже не побачу ніколи,
Як линуть потоки, як квітнуть гаї
І морем хвилюється поле.

Угляжу, угляжу! Все має межу —
І щастя, і горя хвилини.
Так плач, мое серце, а я понижу
Всі сльози твої, як перлини.

23.IV.1924 р.

Там десь за мурами цвітуть луги,
Щебечуть жайворонки в полі,
А на мені, мов ланцюги,
А я, мов замкнутий в неволі.

На цеглі в пустці я сиджу,
Від сліз не бачачи нічого,
І на руках шматок держу
Чогось безмежно дорогого.

4.V.1922 р.

Тривожні сни...
Душа сполохана тремтить листком берези
І притулитись все, припасти все хотіла б
До дужого і разом ніжного плеча;
Забитися хотіла б у куток
І голову в пільму сховати.
Тривожні сни... і ночі.
А день приходе, як коваль:
Бере у руки молот,
Замість ковадла серце
І гучно б'є по ньому.
Кувє нове, майбутнє.
Я падаю, благаю на колінах:
«...Убий мене! Не муч так довго!
Мій кожний атом зойком сходить!
Убий мене!» А він на те:
«О, ні! Ти мусиш жити!
І жити будеш».
Смеркає. Рука якась непевна...
Ще мить і він відкинутий
Набік недбало.
Коваль пішов, замкнувши кузню.
Лежу без тям.
Нарешті десь в кутку
Цвіркун співати починає
І приграє тоненько на сопілці.
Сюрчить сопілка, як струмок далекий.
Думки-метелики знімаються на крилах.
Ламають їх і падають безсило...

Я стомлений тону все глибше й глибше
В якесь бездонне тихе море...
Тоді злітають сни,
Страшні. Тривожні.

17.IV.1925 р.

Як пес голодний, кинутий і гнаний,
Блукаю я по вулицях чужих...
Сміється з мене жах, глузує неблаганний
З думок сполоханих моїх.

Сміється цілий світ... Мовчать спокійно
друзі.

Вмира без відгуку мій крик.
Іду кудись в сльозах, в ганьбі, в нарузі.
За роки я до всього звик.

А сни вночі, як яструби прокляті,
На частки душу рвуть... Встаю,
З кутка в куток ходжу у темряві по хаті
І втому змучений ловлю.

Впаду і ніжно тихий, дивний сон злітає:
Далеко все, — і сльози і ганьба...
Мене хтось піснею широкою стріває,
І квіти кидає захоплена юрба

24.IV.1926 р.

Стомився я вкрай в цій безмежній пустелі,
Людину живу зовучи.
Здавалось мені, що воруються скелі,
З очей своїх сльози ллючи...

Здавалось мені, що гієни й шакали
Дивились з сльозами в очах,
А люди повз мене ішли і зникали,
Як тіні на сірих пісках.

13.IV.1924 р.

Коли я вмер, — забув, не знаю...
Я в чорній прірві забуття...
О краю мій, коханий краю,
Коли ж це стратив я життя?!

І скільки вже минуло років,
Як, мертвий, я лежу в труні,
Лежу, не чуючи пророків
І не палаючи в огні?..

І сниться сон мені: неначе
Десь на холодній чужині
Якийсь вигнанець гірко плаче
І заздирить мертвому мені.

4.X.1925 р.

Ніжну-ніжну, як подих билини,
Я хотів би вам пісню сплести
Із проміння зорі, із ниток павутини,
Яких людським очам не знайти.

Я хотів би вас тихо приспати
На руці, на листочку трави,
І ві сні вам не сни, а метеликів дати,
Щоб спочили потомлені ви.

Я загоїти хочу вам рани
Не на віки чи роки — на мить...
Бо розмиють їх знов океани,
Бо ще буря і досі шумить.

3.III.1923 р.

Серед юрби веселої, гучної
Я цілі дні стою.
Стою, дивлюсь на барви, строї
І забуття ловлю.

Серед юрби я, мов на кладовищі...
Там є могила і моя...
В могилу ту все нижче, нижче
Щодня спускаюсь я.

12.IV.1921 р.

В САМІЛЕНКОВІ

Скільки пісень нам співець проспівав,
Скільки нам кинув під ноги
Маків червоних і білих купав!
Тих, що в полях і на багнах зривав,
Тільки б заслати дороги...

Вдень і вночі ми по вулиці йшли,
Весело ловлячи звуки,
Що ж ми співцєві натомість дали?
Може вінок ми за пісню сплели?
Може ми стиснули руки?!

Ні, ми занадто убогі й малі,
Щоб кобзаря зрозуміти...
Стогоном був він німої землі,
Сльози і кров він носив у полі,
Кидав же перли і квіти.

Ані робітництва, ні панства, —
Маленькі дрібні куркулі...
На смітник цього громадянства
Він викинув перли свої.

Давно їх вони позбирали
І чванились навіть разком,
Хоч би вони словом згадали
Того, хто лишивсь жебраком.

1922 р.

24 О. Олесь.

Гіркий був келих життєвий,
А ще хотів би з його пити,
Любити, мучитись, і жити,
І знать, що ти є ще живий.

В колиці простій під рядном
Хотів би я в цю мить лежати,
А надо мною б ніжна мати
Схилилась зморщеним чолом.

Струмком би лився спів її,
І сльози капали на мене,
А за вікном десь солов'ї,
І хилить буз гілля зелене.

І грає арфа, мов у сні,
Про щось солодке і болюче,
І все життя — як ліс дрімучий,
Як ліс терновий навесні.

8.IV.1925 р.

Була, як ніч, душа моя,
Як ніч, безрадісна, осіння,
І враз тебе углядив я,
І враз — очей твоїх проміння!

І враз торкнулися вони
Моїх очей... і диво сталось,
Квітки розквітли восени,
І в хмарах сонце засміялось.

Забилось серце... Мертва кров
Порвала кригу, зайнялася,
Вернулась знов стара любов
І знов круг серця обвилася.

22.IX.1920 р.

Принесла мені весна
Те, що пилом вже припало.
Знов земля мені тісна,
Знов повітря мені мало.

Знов хотілося б мені
Буйним полум'ям зайнятись,
То горіти вдалині,
То зірками розсипатись.

То по полю б я хотів
Чорним вихором летіти...
То мавок серед лісів
Я б ловив на зойк трембіти.

Знов земля мені тісна,
Знов повітря мені мало,
Знов зоря моя ясна,
Знову серце заспівало!

1920 р.

Твоїм очам цвісти б у полі в житі,
Твоїм устам ловити в морі шум,
Ходив би я і рвав волошки сині,
Із моря б я коралі діставав.

Тобі б зорею сяйво лити,
Цвісти лілеєю в раю.
В пустелю б я пішов навіки,
Щоб стать безгрішним і святим.

20.VI.1925 р.

Прийди в мій сад, як з сонцем стане
Прощатись гаснуча земля,
Коли легкі, як пух, тумани
На ніч встилатимуть поля.

Прийди в мій сад, коли творити
Молитву стане він богам,
Коли почнуть квітки курити
Густий, пахучий фіміам.

Прийди в мій сад, ти — ще незнана,
Хоч вже дзвенить твоє ім'я...
Як ніч, глибока моя рана,
Ходжу з стрілою в серці я...

Прийди в мій сад... Не буде чути
В цей вечір пісні солов'я,
Солодку, сповнену отрути
Співати пісню буду я.

І з нею я з землі полину
В налиті тайною світи...
Прийди, як пісню лебедину
Почути вперше хочеш ти.

18.II.1924 р.

Ти до мене прийдеш рано,
Коли зійде тільки сонце.
Коли тільки стане сходить,
Разом з ним і ти прийди.

Тільки жайворонок в небі
Заспіває пісню ранку,
Я й тебе почути хочу,
Разом з ним ти заспівай.

Сам прокинусь я для співу.
Я співатиму про сонце
І про жайворонка в небі.
Спів мій буде про вас трьох.

Як потопить вечір сонце,
Спине жайворонка пісню
І тебе у мене візьме,
Спів мій слізьми забринить

Але цілу ніч до ранку
Мені буде снитись сонце,
Чутись жайворонка пісня
І ввижатимешся ти.

28.I.1922 р.

І знов на горах я, овіяних вітрами,
Казками вільних полонин,
Оспіваних, ограних вівчарями,
Налитих ладаном ялин.

Далеко місто з гуком, димарями,
Не чуть ні сміху, ні плачу.
Безмежна тиша над полями
І сам я втишений мовчу.

І разом з квіткою, з травинкою малою
В моїй душі щось сходить і росте.
О хмаронько, зроби його росою,
Зогрій, о сонце золоте.

29.V.1923 р.

Золоті хвилини линуть,
Наче бджоли мед несуть.
Кожну мить нектар солодкий
Я спрагнілим серцем п'ю.

Золота суріпка, ромен,
Скільки бджіл! Як тих хвилин!
Сонце, жайворонки в небі,
Але скільки їх в мені!

Як бджілки, летять хвилини,
Всі блискучі, золоті...
Знаю я: це ти їх щедро
Випускаєш з рук своїх.

26.VII.1923 р.

Хотіла променя тепла,
Хоч іскру усміху ясного...
І дочекатись не змогла,
Й не стало віку молодого.

Тепер читаю я листи,
А в думці — вечір над Дунаєм.
Заходе сонце... я та ти
Йому «добраніч» посилаєм.

Була, як вечір, ти смутна
І все в думках кудись летіла...
Я слухав: пісня чарівна
В той час в душі моїй дзвеніла.

Я знав, що ти її дала,
Як образ вечора смутного,
А ти: хоч променя тепла,
Хоч іскру усміху ясного.

Чому тоді не чув я слів,
Не слів, а крику ран гарячих!
Я б сонцем всю тебе облив,
Поніс би на руках тремтячих!

...А вранці ти прийшла і знов
Мені нічого не сказала:
Ішла на хрест твоя любов,
Моя ж, як пташка, щебетала.

4.IV.1920 р.

Набачився ланів зелених, золотих,
Набачився, надихався, напився,
Немов побув у себе в полі,
Приліг і задрімав під житом.

І сниться сон мені чудесний:
Ходжу по полю, рву квітки
І їй плету вінок з волошок,
Все тій, якій вже сплів вінок терновий.

14.VIII.1920 р.

Нехай мене чарують квіти,
Нехай життя їм віддаю:
Ніяк я барвами досхоchu
Своїх очей не напою.

Нехай і так... але довіку
Я не лишуся в їх саду:
В останню ніч я вийду в поле
І біля травоньки впаду.

7.XI.1923 р.

В золотій смушівій шапці
Циган-вечір сходив з гір,
Ніс він ніченьці-циганці
З срібла кований набір.

А вона його вже ждала
У долині, у гаю,
Ніжним гребенем чесала
Чорну кісоньку свою.

І кохану він помітив,
Уклонився, шапку зняв
І найкращу квітку з квітів
У обійми дужі взяв.

Заспівали поцілунки,
Чи озвались солов'ї,
Чи забрязкали дарунки
На палких руках її?

Хто це скаже? Хто це знає?
Тільки той, хто ходить в гай,
Хто в огні, як я, палає,
Хто закоханий украй.

18.V.1930 р.

Щоранку, як займеться сонце
І кине пасмо золоте,
Розчиниться нагло віконце,
І личко чиєсь розцвіте.

І віченьки — сині волошки,
Всміхнуться до хмарок ясних,
І співи, як срібні струмочки,
Поллються із уст чарівних.

Сьогодні чогось мені тяжко,
Весь ранок дарма тебе жду.
І з ким ти всю ніченьку, пташко,
Співала в своєму саду?..

21.VI.1928 р.

Як сарна, ти струнка і мила,
Як сарна в лісі над струмком,
До тебе думка прудкокрила
Летить клекочучим орлом.

Цілує вітром слід твій ніжний
І плаче, стративши його,
Ти мрія, сон мій дивовижний,
Останній сон життя мого.

Як зачарований, у полі
Зриваю я тобі квітки,
Хоч знаю я, що ти ніколи
Не стиснеш боляче руки.

Хоч знаю я уже — до кого
Сміються віченьки ясні,
І що тобі ніщо без його
Мої і квіти, і пісні.

19.VI.1929 р.

Море, о море, приснись хоч мені, —
Сповнене серце отрути...
О, коли б я, хоч в короткому сні,
Зміг твоєю пісню почути.

Як я люблю твої співи, твій шум!
Як я тебе розумію!
Скільки мені ти приносило дум,
Як окриляло надію!

Перли мені ти на берег несло,
Срібним дощем обсипало,
Степом, садами, лугами цвіло,
В кобзу себе обертало.

Море, о море! Ти вернеш мені
Те, що недоля розбила.
З перлами разом у тебе на дні,
Знаю, лежать мої крила.

К. М. Г.

Що я бачу? Цвітом вишні
Ти обсипана в саду.
В срібну пряжу дні колишні
Я з сучасними спряду.

Я — юнак, ти — квітка в полі.
Я спинився на коні.
Усміх щастя, усміх долі
В душу падає мені.

Встав з коня, обняв, як зараз,
Ти тремтиш, як і тепер.
Сонце, співи, крики, галас...
Степ простори нам простер.

Перші промені кохання.
Я у тебе. Ти моя.
Хай дзвенить нам в час вінчання
Тільки пісня солов'я!

Що я бачу? Усміх жінки,
Шлюбний перстень, медальйон,
В косах срібні павутинки...
О смішний осінній сон!

Але тихше: чуєш звуки,
Скрипка плаче, плачу я.
В серці пусто... Стисні руки!
Будь, о, будь навек моя!

18.1.1922 р.

Хочеш ти, щоб пісню я для тебе склав
З запашних фіалок, з золотих купав,
Щоб її жмутами сонця переплів,
Напоїв росю, співом солов'їв.

Годі! З рук у мене випало перо...
Коломбіно, плаче твій старий П'єро.

Коломбіно! В серце ти заглянь мое...
Доля його люто вороном клює.
Як гвіздки — образи, як голки — жалі,
Як квітки зів'ялі — заміри мої.

Годі! З рук у мене випало перо...
Коломбіно, плаче твій старий П'єро.

25.IV.1924 р.

Сьогодні стрілися, спинились
І не зраділи, як колись...
Ми тільки мовчки подивились
І, не вклонившись, розійшлись.

І не цікаво... Я поему
Пишу в захопленні два дні,
А ти згубила діадему,
Яку знайшла колись в мені.

13.V.1919 р.

Шодня я без стежки блукаю
По горах, по темних лісах:
Усюди я щастя шукаю,
Що стратив в дитячих літах.

Шумлять мені пісню дерева,
Розказує казку трава.
Похилена низько додолу
Під снігом моя голова.

У всіх, кого тільки не стріну,
Питаю, де щастя мое.
Не дивиться квітка на мене,
Орел своєю здобич клює.

Ось бачу: телята пасуться
За лісом на буйній луці,
Пастушка лежить в холодочку
З газетою в ніжній руці.

Волосся жмутами проміння
Горить на зеленій землі...
З шипшини зірвались пелюстки
І впали на личко її.

«Чи щастя мого не стрівала
Де-небудь на луках, в лісах?»
Антанта, конгреси, комуни
У неї в душі і очах.

Скидає вона окуляри
І кидає декілька слів...
Що мушу я йти у лікарню —
Насилу її зрозумів.

І нагло мені пригадались
Хвилини далекі, ясні...
Сиджу я і слухаю пісню:
Пастушка співає мені.

Антанта? Хіба ми не в згоді?!
Конгреси? Все ясно без слів.
Комуна? Квітки у нас спільні,
Бо я ще вінка не доплів.

Милуємось світом широким,
Повітря і сонце п'ємо.
Ах, скільки ми змученим людям
Простору і світла дамо!

Пасуться на луках телята,
У очі нам дивиться пес,
Вбирає нас сонце парчею,
Співає пташиний конгрес.

6.XI.1923 р.

М. Г.

Ах, як ніяково мені...
В такі убрання вогняні
Вдягли мою ви Музу скромну,
Що й сам палаю я в огні
За неї безсоромну.

Не пізнаю, що це мій друг...
Чи ж личить справді їй жемчуг
І діадема й самоцвіти?
Чи їй не краще дати до рук
Звичайні наші прості квіти?

І як вона співать могла,
Ця проста дівчина з села?
Отак — як інші всі співають,
Коли вечірня зникне мла
І зорі всесвіту засяють.

І в кого б вчилася вона,
Коли митець наш степ минає?
Хіба кобзар чи лірник вбогий,
Йдучи кудись, куди бозна,
Заграє часом край дороги.

Нащо ж убрали ви її
В чужі ці шати, не свої...
Нащо її в палац позвали...
Пустіть її в поля, в гаї,
Де ми колись волошки рвали.

14.II.1930 р.

О. КОБИЛЯНСЬКИЙ

Привіт, уклін низький вам, пані.
Колись давно, колись в тумані
На скелях, де живуть орли,
Коли ще тільки розвиднялось,
Ви генціаною ніваліс
В пустелі білій розцвіли.

І сорок років з гір високих
Рої пелюсток синьооких
Ловили ми серед долин,
А мрії линули в простори,
Туди, туди на сизі гори,
До недосяжних верховин.

Спасибі ж вам, що в час розпуки
Ми вгору все ж здіймали руки
І не кляли життя й землі...
Стояла мряка над землею,
А ми очима і душею
Ловили промені у млі.

7.VI.1928 р.

Вона горить вечірньою зорею
В майову ніч в степу.
Стоїш ти й дивишся на неї
І одірвать очей не можеш.

Уже останній коник степовий затих,
І вітер ліг на луках спати,
А ти стоїш і дивишся на небо
І одірвать очей не можеш.

Уже прийшла до тебе втома
І, як пташок, думки накрила,
А ти все дивишся на небо
І одірвать очей не можеш.

3.VI.1919 р.

На ставку купались гуси,
Били крилами об воду,
То сварились, то кричали
Голосним, веселим криком.

Тільки з них один, як камінь,
Ліг на березі й дивився.
Нерухомий і спокійний,
Він білів, як мармур білий.

Все йому було байдуже:
І сварки, й веселий гомін,
І ставка зелена ряска,
І дощем налиті хмари.

Він лежав, мовчав і думав
Про озера срібноводі,
Про безмежну радість лету
Там десь, поруч з журавлями.

Але знав він, що ніколи
Ні йому, ні білій зграї
Не летіть шляхами тими,
Що їх прадіди літали.

27.IX.1927 р.

Вчора жито жала,
Пісню щебетала
Про чиєсь кохання,
І журбу, й зітхання.

Вчора усміхалась,
Локтем закривалась,
Обіцяла вийти
І питала: «Чий ти?»

Цілу ніч прождав я...
Сором і безслав'я!
Хлопця одурила,
Посміхом зробила!

Ну, діждуся днинки,
Підеш на обжинки!
Скрипка заспіває:
Гей, хто пару має?

Хто з вас тут танцює,
Що й землі не чує,
І яку він прийме
У свої обійми!

«Я, скажу, танцюю,
Аж землі не чую,
А візьму, як схочу,
Цю ось поторочу!»

Засміються люди, —
Досить з мене буде.
«Ні, не хочу!» крикну
І з господи зникну.

Злу я маю вдачу!..
Цілу ніч проплачу...
Обіцяла вийти...
Ще й питала: «Чий ти?»

19.V.1923 р.

Серед поля попід небом жито жала,
Попід небом жито жала серед поля.
Вітер віяв, сонце гріло. Дожинала.
Дожинала. Сонце гріло, вітер віяв.
В неї хустка, синя хустка, шовком шита
Шовком шита в неї синя хустка,
Серед жита золотого, як волошка.
Як волошка серед жита золотого.
Серед поля попід небом і зростала,
І зростала попід небом серед поля.
Серед поля, як волошку, її скосять,
Як волошку, її скосять серед поля.
Понад нею небо й вітер заголосять,
Заголосять небо й вітер понад нею.
На те літо прийде друга в синій хустці,
В синій хустці прийде друга на те літо.
Серед поля її пісню заспіває,
Заспіває її пісню серед поля.
І над нею буйний вітер буде плакати,
Буде плакати буйний вітер і над нею.
Серед поля ллється пісня, віє вітер,
Віє вітер, ллється пісня серед поля.

4.VIII.1923 р.

«Прийдуть ще дні для журби,
Днів же для щастя так мало...
Дихай, живи і люби!»
Так її серце співало...

Пісня майова лилась,
Радісно сонце світило,
Вся до кінця віддалась...
Так її серце любило.

«Кинув, розбив і пішов.
Сонця, як щастя, не стало.
Ллється з очей моїх кров...»
Так її серце ридало.

«О не журись через край:
Ще на життя не світало.
Другому зіркою сядь!»
Так її серце казало.

І зайнялася вона!
Полум'я душу палило.
«Пити, так пити до дна»,
Так її серце горіло.

«Кинув, пішов і забув,
Наче приснивсь і не стало,
О, коли б сльози почув!»
Так її серце стогнало,

Журно на вулиці йшла,
Двое до неї пристало,
Двох пригорнула, взяла.
Так її серце упало.

ІЗ ЗБІРКИ
„КОМУ ПОВІМ ПЕЧАЛЬ МОЮ...”

Кн. XI

МАРІІ ЗАНЬКОВЕЦЬКІЙ

Вона пішла дорогою страшною,
Коли ще ранок наш не цвів,
Вона ішла царівною-весною
З далеких радісних країв.

Де йшла вона, там сходили троянди,
Куди дивилася, — зірки.
Із сліз її займались діаманти,
З зітхань здійсмалися чайки.

Це нам вона степи й річки вквітчала.
Сади з опалами злила,
Могили рутою заслала
І в небо кинула орла.

Хто чув її, той чув наш степ зелений,
Стояв у нашому гаю.
Той розумів наш біль і гнів шалений
І плакав в нашому краю.

Вона нам стежку протоптала
В країну сонця і тепла,
І враз з мечем, як янгол, стала
І нас на гори повела!

5.II.1923 р.

О принесіть, як не надію,
То крихту рідної землі:
Я притулю до уст її
І так застигну, так зомлію...

Хоч кухоль з рідною водою!..
Я тільки очі напою,
До уст спрагнелих притулю,
Торкнуся душею вогняною.

12.IX.1921 р.

НА ЧУЖИНІ

Не вірив я в життя по смерті,
Тепер я вірю в диво з див.
Було для мене страшно вмерти,
Умер і нагло знов ожив.

Так само тут і сонце, й зорі
І в щасті, в радості — німі.
Але якісь байдужі в горі
І люди наче ті самі.

Весна, зима, і дні, і ночі,
Музика, сміх, і плач, і рух,
Та скрізь, як привид опівночі,
Блукає твій самотній дух.

4.X.1925 р.

Літо. Свято. В місті тиша —
Наче вимерло в цю ніч.
Думка втишена, ясніша,
Серце, нерви спокійніш.

З міста виїхали люди
На річки, в поля, в ліси,
Щоб надихалися груди,
Щоб набралися краси.

І враз... як ніж отруйний, гострий в груди...
Ах, це ж — могила, це — труна!
Життя десь там, де рух, де люди,
Де рідна сторона!

В землю закопаний я лежу тут роки,
Тут тліє мій мозок і серце моє,
А десь надо мною бувають потоки,
І сонце каскадами золота б'є!

Земля, вода і сонце злилися, з'єдналися
У творчих процесах життя...
Там квіти уперше світам засміялись,
Там зерна, здригнувши, встають з небуття...

Там, там лише духу вернулась би сила,
Там, там лише вгору летів би він знов,
А тут він волочить скривавлені крила,
Як ранений лицар свою хоругов...

В могилі я... знаю, вже бачу — в могилі...
Устати б, розперти, розбити труну, —
Не можу! Не хочу! О любі, о милі,
Не можу вернутись в свою сторону!

Не можу... хоч мати
Зве сина в огні
Востаннє обняти!..
Несила мені!

Ах, вечір би швидше! Він тишу цю збуде,
На вулиці, в вікнах заблиснуть огні, —
Піду я дивитись — як бавляться люди,
Холодні, чужі і далекі мені.

1929 р.

Все більш і більш зникає рідний берег
І пам'ять губить образи, як квітка пелюстки,
Все більш стихає рух і голоси тривожні...
Наш корабель спускається в могилу.

Ще пройде рік, і ми вже не почуєм
Ні зойку матерів, ні крику друзів наших
І тільки чути́мем — як в нашій тілі, мозку
Черва, як ми тепер, гризеться за вечерю.

23.II.1926 р.

О недурно в скорботах ми плачемо
На вигнанні в холодних світах,
Ми своєї землі не побачимо...
Тільки може у мріях, у снах.

Тільки в снах її подих відчуємо,
Її муки, надії, жалі,
Тільки в снах затишних ми почуємо
Рідний голос святої землі.

І чому по світах ми блукаємо
І який ми спокутуєм гріх,
Ми ніколи до суду не визнаємо
Від людей ні чужих, ні своїх!

25.I.1924 р.

Схилив я голову і йду поволі
Дрімучим лісом в самоті.
Навколо осінь. Надо мною
Кружляють квіти золоті.

Безмірна тиша. Спів веселий
Давно-давно помалу стих,
Як пісня матері моєї,
Як гомін друзів молодих.

Іду... усім чужий, далекий...
Ніхто не скаже: «Брате мій!»
Ніхто руки мені не стисне
В землі холодній і німій.

І коли я впаду безсилий,
Ніхто не спиниться йдучи,
Хіба що вітер полудневий
Крилом пригріє летючи.

30.X.1925 р.

Коли б я знав, що розлучусь з тобою,
О краю мій, о землянько свята,
Що я, отруений журбою,
В світах блукатиму літа,

Коли б я знав про муки люті,
Про сміх і глум на чужині,
Що в мене будуть руки скуті
І в мури замкнені пісні, —

Я попрошався б хоч з тобою,
До лона рідного припав,
Прислухався б до шуму трав
І зник...

Ні! не пішов би я з ганьбою
Шукать ганьби на чужині...
На хрест?! Однаково мені!

В часи утечі і вигнання,
Неволі, гіршої тюрми,
В пустелях нашого скитання
Оазу чисту стріли ми.

Голодні, стомлені, розбиті,
Пили ми воду з джерела,
Мов щастя перший раз у світі
Душа намучена пила.

Нас більше сонце не палило,
Не різав ніг сухий пісок,
І спочивало наше тіло
Під шелест пальмових казок.

А вранці вийшли на роботу.
Усі пішли, старі й малі.
І не стидались лити поту
На лоні братньої землі.

Це не було вже животіння —
Була це праця, рух, борня.
Неначе світлого проміння,
Набрали в душі ми знання.

І знов коли лягла дорога
Для нас до рідних хат, до нив —
Ми на землі благали бога,
Щоб братній край благословив.

2.VII.1922 р.

МОЇЙ МАТЕРІ

Приснилося, що я вернувся додому...
Іду, дивлюсь: мій край, моя земля,
Сміються в сонці золотому
Річки і села і поля.

Ось-ось прийду до хатоньки моєї,
Де мати жде мене й не жде,
Я скрикну: «Матінко!» до неї,
Вона на груди упаде.

І будуть литись теплих сліз потоки.
І в них бринітимуть слова:
«Я ждала, ждала цілі роки
І в'яла, сохла, як трава...»

Іду зеленою межею,
Кругом хвилюються жита,
І в'ється щастя над душею —
І на плечі нема хреста...

Прокинувся в морі раювання
І все збагнув і похолов...
Іду дорогою вигнання
І по сліду моему — кров.

2.V.1926 р.

Уймають болі єдині сни,
У сні лише мій біль стихає. —
Ні зір, ні сонця, ні весни
Без краю рідного немає. —

Тут не співає ліс пісні,
Казок тут струмінь не шепоче.
Тут не сміються ясні дні,
Тут не чарують сині ночі.

Тут, як в труні, нема життя!
Болять лише криваві рани,
Та плаче в грудях каяття,
Що кинув ти свій край коханий.

28.V.1925 р.

Хто в час пожежі край свій кине
І, як боюн, в чужий втече,
Того весь вік огонь пече
І проклін рідної країни.

Не знайде той ніде притулку,
Не стріне усміху ніде,
Не вглядить в друзях порятунку,
Коли знесилений впаде.

Коли ж, зотлівши у провині,
Додому вернеться в свій край,
О, друже-брате, не питай:
Умри, як можеш, на чужині!

23.II.1926 р.

Однаково: більше не жити —
Умерти чи край свій лишити:
Чужина — могила, чужина — труна,
Пустеля безплідна, холодна, нудна.

Шасливий є той, хто на полі в бою
Вирішує сміливо долю свою.
Впаде — як на небі блискуча зоря,
Щоб жити у струнах співця-кобзаря.

Лежить він на рідному полі віки,
Шумлять над ним трави і квітнуть квітки.
Він бачить, як правнук за плугом іде,
Як повно буває життя молоде.

Чужина — могила, чужина — труна,
Душа на чужині, як чайка смутна,
Літає і квилить в сльозах без гнізда:
Навік його змила бурхлива вода.

12.VIII.1927 р.

«ВИЛІТАЛИ ОРЛИ...»

(Трагедія в 1 картині)

Автор приятельськи присвячує землякам

Майдан невідомого містечка. Метушня. Добудовуються ятки, рундуки, прибиваються вивіски: «Ужас»*, «Свій до свого», «Сластьони», «Книжний кіоск». Праворуч карусель, тир. Кавуни, горшки, словом, вигляд ярмарку. Просто — двері в павільйон «Ужасу». Багато людей в найрізніших національних убраннях. Кобзар, лірник. Люди приглядаються, торгуються, вибирають, купують. Дія відбувається в 1975 році.

Дама (з вікна «Ужасу»)

Сюди, сюди, панове, йдіть сюди,
Сюди спішіть, біжіть скоріше,
Ніхто ніде не їсть смачніше,
Хто їсть у нас, не зна біди.
Ми на конгрес найкраще все зварили,
Спекли найліпші пиріжки,
Таких і вдома ви не їли:
Істе — і трусяться жижки.

А.

Сластьони, сластьони
По півкорони.

Б.

Варенуха, варенуха,
Пийте по самі вуха.

* В Празі ідальню «Укр. жіночого союзу» скорочено називають «Ужас» (жах).

В.

Оселедці-матеси.
Виключно на конгреси.

Д.

Ну, давай, та добрі, чуєш?
А то бука покуштуєш...
А по чарці?! треба конче!..
Ану, на, та збігай, хлопче.
(Ховає оселедця до кишені).

Р.

О, добридень! Це ви, пане?..
Як здоров'ячко?

Д.

Погане.

Р.

Що це ви в кишеню впхнули?

Д.

Та купив оце цибулі,
Хочу взяти це до хати.
Милостивій пані дати.

Р.

А велика? покажіть.

Д.

Ні, не дам і не просіть!

(Хлопець приносить горілку).

Р.

А це що? таке... прозоре...

Д.

Та це лік на око хворе.

Р.

Щось болить і в мене, пане...

Д.

Не журіться, перестане...
Ну... ідіть... а я спочину.
Крутить щось і ноги й спину.

Р. (набик)

Ну, чекай же! будеш знати,—
Хай повернешся до хати.

Г.

Сьогодні вже конгрес збереться...
Яка надія! серце б'ється!
Хай волю висловлять у цю негоду
Представники, мужі народу!

Р-д.

Подія справді не маленька,
Зрадіє наша бідна ненька.

С-д.

Пролетарі усі, єднайтесь:
З фашизмом-ворогом змагайтесь.

С-р.

Дурниці, друзі, порете,
Борітеся — поборете.

С-д. (співає)

Соціалізме, світку наш,
В завзятім бої не поляж,
Страшний фашизм переможи,
О батьку Марксе, поможи!

Делегат 1-й

Коли б і сталась перемога,
То це було б лише від бога!..

Делегат 2-й

Цікаво, як конгрес удасться...
Мене й тепер трясє вже трясця,
Питання проведу страшно, —
Як він цей камінь обмине.

Делегат 3-й

Як хвиля мимо пронесе,
То буде й далі добре все.

Р-д.

Ми маєм провід! Жадних змін!
Ми не дамо підкласти мін!
Він вів,— і далі поведе.

С-д.

Народний фронт — ось провід де!

Р-д.

Конгрес рішать не має права.

С-р.

Хіба рішила вже Варшава?

С-д.

Побачимо, почуємо сьогодні,
Хто переможе: ви чи фронт народний.

Н.

Як не підмажете колес, —
Рипітиме конгрес!

Дама з «Ужасу»

Панове, не сваріться,
Ви краще подивіться —
Які рум'яні пиріжки:
Істе — і трусяться жижки.
А ковбаса — гаряча, свіжа, —
Ідть — у нас найкраща їжа!

С-р.

Як ковбаса та добра чарка, —
На час якийсь минеться й сварка.

С-д.

А може й справді перекусим:
Твердий орех ми ще розкусим.

(Пішли в «Ужас»).

Ф. (вбігає. До розпорядника)

Ух! Насилу! встиг? добіг?
Чи спізнився? не дай біг!

Розпорядник

На конгрес ви поспішали? —
Ще його й не починали!

Ф.

Слава богу! Так я встиг!
Вірте: вже не чую ніг!
Я ж не знав, хоч вже три роки,
Як базикають сороки,
Що десь з'їдеться конгрес.
Ну, гадаю, років двісті
Ще простойть він на місці...
Та й на пасіці сиджу,
Мед куштую, стережу...
Коли вранці прибігає
Мій сусіда та й питає:
«Що ж, конгрес сьогодні буде?»
— «Як? конгрес?!» — «Та ж їдуть люди!»
— «Де?» — «Та там і там», говорю.
«Ой ти лишенько! Ой горе!»
Я за шапку та в дорогу!..
Ну, і встиг ще, слава богу!

Х.

Автобуси!.. Дивіться, пане,
Здається, їдуть галичани.

(Люди заметушились, ідуть назустріч, вітаються: «Поважання»,
«Поважання». Деякі обнімаються, цілуються).

Розпорядник

Брати! Хоч не на власній ниві,
Ми все ж вітати вас щасливі...
Нехай мине година чорна,
Нехай живе одна, соборна!
Слава!

(Окремі голоси: «Слава Україні!», «Слава Ундо!», «Слава соціал-
демократам!», «Слава радикалам!», «Слава католикам!», «Слава!»,
«Слава!», «Слава!», «Слава Галичині!»).

Г а л и ч а н и

Слава соборній Україні!

Г а л и ч а н и н 1-й

Ми нич не їли. Де тут, пане,
Якусь канапку хлоп дістане?

Р-д.

Це в «Ужасі», це в нас в їдальні
Всі страви дійсно ідеальні.

Г а л и ч а н и н 2-й

А бомбу пива?! Задля його
Нас і приїхало так много!

Д а м а з «У ж а с у»

Панове, не баріться:
Ви краще подивіться—
Які рум'яні піріжки...
Їсте — і трусяться жижки.
А ковбаса правдива, свіжа.
Ідіть: у нас найкраща їжа!

(Галичани ідуть в «Ужас». 4—5 з них (всі вони в циліндрах)
залишаються).

Х.

Нащо возів ви стільки брали?
В один усі б ви повсідали...

Г а л и ч а н и н 1-й

Ми не живем у згоді й мирі,—
Тому й автобусів чотири.

Г а л и ч а н и н 2-й

Нас піддурили радикали,
Пустили дурх по Львові слуха,
Що їх не буде тут і духа,
А пані перші прискакали.

Г а л и ч а н и н 3-й

У нас дійшло вже впрост до бунта.
Ми не схотіли й бачить Унда
І нам воно заприсягло...
І ось приїхало це... зло!

Г а л и ч а н и н с-д.

Були і ми, есдски,
Далекі-предалекі
Сидіти з ними поруч,
Наш плац — куди ліворуч.

Г а л и ч а н и н 4-й

На жаль, збирай, стягай, хоч за волосся:
Так наше стадо розбрелось,
А обов'язок пастирів: пасні!
О, врозуми їх, господи, й спаси.

О.

У їх не краще... Га? Іване!

Р.

Та бачу, пане отамане.

Р о з п о р я д н и к

Панове! Тихо: хор співає...
Та тихо ж! Зараз починає!

Х о р (співає)

«Де згода в сімействі,
Де мир і тишина».

(Оплески).

Г а л и ч а н и

Цю вашу пісню всі ми знаєм:
Це — з «Запорожця за Дунаєм»!

Д.

Мовчати, диваки!
А де ж у вас чарки?

(До дами з «Ужасу»)

Давай, шинкарко! Козак п'є,
Бо в козака гроші є.

М.

Яка шинкарка?! Що ви, що ви?..
Ви зовсім, зовсім нездорові...

Д.

Мовчати! Козак п'є,
Бо в козака гроші є!

(Голоси: «Л., батько конгресу йде!», «Батько конгресу!», «Слава!»,
«Слава!», «Слава батькові!»)
(Овації).

Д. (співає)

Де ти, батьку, забарився,
Де ти досі пропадав?
Чи ти в біса не сказився,
Що насилу дочвалав.

Батько конгресу (попадаючи в тон, співає)

«Занедужав я в дорозі
Та й набрався я біди,
Так що ледве вже на возі
Довезли мене сюди...»

(Помітивши, що люди здивовані, батько конгресу схаменувся,
зняжковів).

Д. (до батька конгресу)

Сюди ступай.
За пиво я заплачу.

Батько конгресу

Ну, це вже через край!

Галичани

Яка безличність! Батяр!..

Ч. (вибігає з «Ужасу»)

Ви чули: знов історія.—
Колишня Директорія,
Приборкуючи крила,
Конгрес заборонила.

Батько конгресу

Сьогодні день — великдень наш сьогодні,
Сьогодні день — це свято всенародне...
Сюди зібрався звідусіль
Весь цвіт землі, весь цвіт і сіль.
З Галичини, Америки, Канади,

Гвінеї, Куби, з бігунів,
З усіх нечуваних країв,
Сьогодні всі зібрались до громади...
А головне, я бачу, кожний з вас
Відчув це розумом і серцем вчас.
Мине якась мала година
І голос ваш почує Україна.

(Утирає сльози).

Ш.

Як схвилювався він, поглянь,
Ти чув: згадав він і Кубань.

Сусід

Хоч проминув чомусь Одесу...

Ш.

Сорокомученик конгресу!!

Розпорядник

Панове, тихо! Хор співає...
Та тихо ж! Зараз починає.

Хор

«Закувала та сива зозуля...» і т. д.

(Оплески).

Голос 1-й

Машинка до письма,
Модерна, кращої нема.

Голос 2-й

Рибки, зелені огірочки,
Зелені, свіжі — просто з бочки!

Голос 3-й

Замки від злодіїв патентні,
Купують всі пани інтелігентні!

Голос 4-й

Чижик, чижики! співа, як соловей,
Дивує всіх людей!

Голос 5-й

Я русская, но сердиєм і понині
Жіву, где роділась, на Україне.
Єйю люблю я безконечно...
Балакаю по-вашему, конечно.

Ш.

Коли ж конгрес той вже почнуть?

Сусід

Та стій! Хай люди відпочнуть.
Та наїдяться днів на п'ять,
Бо швидше справи не скінчать.

(Входять троє підпilik).

«У Києві на риночку,
Там пив чумак горілочку...»

Розпорядник

Панове, схаменіться,
Чого ви орете?!
Навколо подивіться,
Як очі протрете.
З усіх земель посли,
А ви понапивались
І рев тут підняли.
Ось, ось конгрес почнеться...
Як серце в вас не б'ється?!

К.

Не б'ється, може, в вас, мій пане,
Що ти гадаєш, отамане?

Л.

Який конгрес?! Ви нас питали?
А разом вкупі воювали!
Тепер конгрес, який конгрес?!
Ми подамо на це протест!

Т.

Гаразд! їй-богу, браво!
Збирають конгрес хто має право?

І «Вісти» також протестують,
Що тут з «конгресами» жартують.

М.

А ви мандати маєте,
Що так багато розмовляєте?

З.

Начхатъ на їх! Коли конгрес,
Нехай вже йде народ увесь:
В нас на селі на сход
Ішов увесь народ...

Дідусь

Ах, що ви плетете,
Дозвольте вияснить старому:
Конгрес на те,
Щоб швидше ми поїхали додому.

Т.

Хто хоче їхати — паняй,
А хто не хоче — не мішай!
Так само теж писали «Вісти».

К.

А ви, бува, не комуністи?
Ану, кубанці, покажіть,—
Куди дорога їм лежить.

(Зав'язується бійка, летять кавуни, горшки, поволі все кінчається).

Розпорядник

Який скандал!! і в день конгресу.
Це ж попаде напевно в пресу.

(Зліва виходить група жінок-депутатів).

Жінка 1-а

Во іст майн ман? Ах, во іст майн ман?
Ер гайст Гусак Семенович Іван.

Жінка 2-га

Я не'розумім, я йсем чешка,
Йсем подкухаржка пана Пешка.

Жінка 1-а до 3-ої

Ферштеін зі, філяйт?

Жінка 3-я

Ол райт, ол райт, ол райт!

Муринка (виходить і кличе)

Пабло, Пабло, Пабло!

Павло

Чого ореш ти, чорномаза,
От, причепилась, як зараза.

(До сусіда)

Дочка Люципера з Марокка.

Ну, з нею, пане, і морока!

Ні «бе», ні «ме» по-нашому не вміє,
Та, правду кажучи, нема й надії.

(До неї)

Чого ти в біса репетуєш?
Чого ти хочеш, жінко? Чуєш?

(Муринка жестикулює).

А, їсти хоче,— ну, ходім,—
І я з тобою разом з'їм.

(Пішли в «Ужас»).

(З кіоска висовується рука з книжкою).

Купець

Нова, панове, книжка.

«Від Тихого до Боязкого

Крім мене не було нікого».

Новошляхівцям — знижка!

(Виходять з «Ужасу» батько конгресу і К.)

К.

А нас чому не запросили?

Батько конгресу

І ви? Товаришу мій милий!!?

К.

Так... Нашу фракцію ес-де!..

Батько конгресу

А ви були раніше де?

Вже соціальні демократи
Давно одержали мандати.

К.

А ви спитали нас: — чи їх
Ми уважаєм за своїх?
Вони то з центром працювали,
То в гречку знов кудись скакали
І, боячись на смерть фашизму,
Пішли на руку комунізму...
А ми до певної мети
Йшли просто й будемо йти!

Батько конгресу

Ви маєте свої часописи, журнали?..

К.

Не маємо: не крали.

А коли хочете, то й так!

Журнал наш зветься, пане, «Рак».

2-й галичанин (виходячи з «Ужасу»)

Не сядем з ними анізащо!
Домів повернемося краще.

Делегат

З конгресом зле, хоч їдь до хати.

Не треба так і починати:

Скандал би був страшний, великий...

Ні, наш народ ще зовсім дикий.

А що б ви думали, сеньйоре,

Який є вихід з цього горя?

Вам, як політику, це видно...

Ах, не повірите, як бридко...

Є.

Я від політики тікаю:

Тому я й не вернув до краю...

Хотів політику забути
І від інтриг далеко бути...

К. (збоку)

Були часи колись хороші...
Була і честь, і шана, й гроші...

Є.

Наука — це єдина втіха,
І щоб не сталось десь огріха,
Я мушу ночі й дні не спати,
Все працювати й працювати...
Хто буде дбати про культуру?..
І, взявши цей тягар невільно,
Несу його я неподільно.
Тяжкий це хрест... тяжкий сьогодні,
А дяка — в пам'яті народній.
А за життя нема її ніде...
О, бач! Народна совість, пан суддя іде!

К.

Народна совість... хе-хе-хе!..
І влізе ж в голову таке!

Суддя (вітається і мовчки зникає в дверях
«Ужасу»).

Чоловік (з возиком)

Правдивий чорний хліб!
Мій винахід-виріб!
Чотири рази печений,
Чотири рази варений,
Чотири рази парений,
Насушний божий дар,
«То-мар, то-мар, то-мар».

(Зник).

2-й чоловік

Вкраїнська вакса,
Вживає Бакса
І цілий магістрат,
А зветься «Герострат».

Хтось (затулюючи вуха, виходить з «Ужасу»)

Таке там твориться, що чорт не розбере.
Не народившись ще, конгрес умир.
Не удались всі спроби помирити,
Хоч би як-небудь обдурити.
Якби це сила, всіх би впхнути,
Ударити дверми й замкнути
Або злякати їх якимсь наказом,
Щоб партії на мент хоч сіли разом.
Кого послухають? Диктатора немає,
То й кожний з них у власну дудку грає,
І має кожний з них свою програму...
А стій? Як дати телеграму
Від Блюма, Гітлера і Муссоліні
На честь і славу Україні?

Х.

Це справді вигадка не зла:
Вона б розплутала вузла.
Гайда на пошту! Підмахнем
І листоношею пошлем.

(Відходять).

Кобзар

Ой вивела чечіточка семеро діток.
З одного яйця:
Мене молодця,
І Степана, і Івана...

Делегат (до розпорядника)

У день конгресу це не йде:
Хай дід щось інше заведе.

Розпорядник

Дідусю, діду, вибачайте,
Ви поважніше щось заграйте.

Кобзар (подумавши)

«Доборолась Україна
До самого краю,
Гірше ката свої діти
Її розпинають».

Делегат (до кобзаря)

Так, так, це варто заспівати!
Ходіть — де радять депутати.

(Ідуть).

Батько конгресу (вибігає схвилюваний)

Люди добрі! Це ж не жарти!
І чого ми, справді, варті?
Варт було сюди з'їздитись
З Буковини, з Хусту, з краю,
З Аргентини, Уругваю,
Щоб ще дужче посваритись!

Д. (до батька конгресу)

Що? погано?.. Бачу, бачу...
Ну, і злу ж ми маєм вдачу.
Всяк тепер мені вже вірить,
Що і чорт нас не помирить!
Я ж кажу: «Як ковбаса та чарка,
То минеться й сварка!»

Суддя (виходить)

Чи є конгрес законна справа?
А те, що хоче УНР,
Чи уенерівська Варшава,
Чи є для нас закон тепер?
Я вже казав й писав не раз,
Що уряду нема у нас.

Д.

Не те говорите. Варшава, УНР
Хотіли б, щоб конгрес, не живши ще, умер.
Тут провід — вісь! А може, як на те,—
У провід ви попадете!..

Суддя

Це інше діло. Я піду
І, взявши провід, поведу!
Як у Полтаві років сорок
Був головою акушорок.

Р-д.

Ми маєм провід: він літа,
Від нас всі лиха відверта.

Суддя

Це незаконний провід... Як суддя,
Про це рішаю тільки я.

Ч.

Але єсть інші ще питання,
Питання честі, існування...
Конгрес лише розв'яже все
І нас на дусі піднесе.

Ж.

Доки не вернемось до хати,
Ніхто не сміє нас карати.
Я дефравдант, кажу одверто,
А боронитимусь уперто.

Листоноша (швидко пробігає і зникає в дверях
«Ужасу»).

Р-д.

Не трибунал конгрес, на жаль,
І не посадить вас на паль...

Хтось (вибігає з «Ужасу» в руці з папером)

Панове, слава Україні!
Конгрес вітає Муссоліні.

(Оплески).

2-й

Товариші! вітає Блюм,
Хоч він для нас ні сват, ні кум!

(Оплески).

3-й

Уже нас знає цілий світ!
Від... Гітлера прийшов привіт!

(Оплески):

4-й

Товариші! Подія знов:
Конгрес вітає В. Чернов,
Наш друг, друг волі і прогресу.

Г о л о с

Ми не допустимо конгресу!..

(Голоси: «Слава Лізі сходу Європи!», «Слава!»).

Хтось (*читаючи телеграму*)

«Палкий привіт! Кладу на кон
Один (в доларах) мільон.
Зичливий завжди Цукрцитрон».

(Овації).

Ю н а к

Ми не допустимо конгресу!
Ми маємо свій провід і вождя!
Ми генерація сувора й молода,
Незламна і тверда, як криця,
Жорстока, як епоха, як вовчиця,
Державну керму беремо
І іншим взяти не дамо.

К.

А ви, ви звідки молодці?
У вас ще губи в молоці.
Щоб кораблем державним керувати,—
Навчіться носа утирати.

Ю н а к

Ми маємо єдиний клич —
Все молодим, старим же — ніч!
Як те сміття, їх виметем із хати!!

К.

А хто ж вас буде годувати?
Варить то молочко, то манну кашку?
Що скажеш ти на це, синашку?

Ю н а к

Самі все зваримо. Наразі
Ми маєм справжній примус в Празі..

К.

Так, вибачайте... я не знав...
В вас примус є!.. Ну, хто б гадав?

Організація могутча:

Вже має примуса і дуче.

Ю н а к

Лишіть ви це! Не все відразу...
Не все відразу... я й забув!..

Г о л о с

Не смійтесь: ще з них вийдуть люди,
У їх руках і керма буде.

Хтось

Позір! Авраменко прибув!
Які є файні балерини!

К.

Шкода: не танки, цепеніни...

(Голоси: «Слава!»).

(Виходять батько конгресу і Д.).

Б а т ь к о к о н г р е с у

А близько як було до мрій!
Пропало все: енергія і труд...
Тепер уже всьому капут!

Д.

А я кажу: «Як ковбаса та чарка,
То минеться й сварка».

Б а т ь к о к о н г р е с у

Біжи, мій друже, принеси
Сім кілометрів ковбаси
І сім гуралень тут постав!
Навік ім'я своє прослав, —
Лише конгрес, конгрес спаси!

Д.

А гроші маєш? Хоч на кіло?
Ну, бач, не маєш... в тім то й діло!..

Б а т ь к о к о н г р е с у

На душу, на! Застав її
Для честі рідної землі!

Д.

Кому потрібна тут вона?!
Вже душ не хоче й сатана!
Більшовики взяли б... це знаю,
Та ти спізнівсь, спізнівсь без краю.
Цу шпет! Тепер вже все готово...

Батько конгресу

Біжу, скажу останнє слово.

(Біжить).

Темна особа

Ну, «запорожці за Дунаєм»
Конгрес звалили: загуляєм...
Хай нас Європа баче й знає!!

Розпорядник

Панове, тихо! Хор співає!

Голос

Але скоріш: часу не стане,
Бо виїжджають галичани.

Хор

«Вилітали орли
Чайку рятувати...» і т. д.

(Голоси: «Слава!», «Слава!» і т. д.).

(Всі виходять з «Ужасу», стають в коло).

Батько конгресу (стомлено)

Всьому вже край! О боже, боже...
Тепер ніхто вже не допоможе!..
Зійшлась, зібралась врешті лава...

(Виходить Авраменко і шикую танцюристів).

Голос

Авраменку навіки слава!

(«Слава, слава! Слава Україні!»)

Галичанин

Панове!.. Потяг не чека...

Суддя

Утніть, маестро, гопака!..

(Танець).

(Хтось вбігає в гурт і робить жест спинити танець. Всі стають).

Хтось

Панове! Тихо! Новина!

(Голоси: «Що сталося?! Що сталося?»)

Хтось

Війна!!!...

(Німа сцена. Чути тривожний звук сирени).

ЗАВІСА

30.XI.1936 р.

КАЗКИ

ЗЛИДНІ

Казка в 4 картинах

І картина

Хата Убогого Брата.

Чоловік (*Убогий Брат*)

Ти чомусь змарніла
За останні три дні...

Жінка

Схуд і ти неначе:
Нас заїли злидні.

Чоловік

Чи ж не роботяща
Змалку ще була ти,
А чи я ледачий,
Знав лише гуляти?!
У людей земелька,
Зарібки, достатки,
Всього для їх вволю
В долі-паніматки.
Ось... хоч брат... Ні з чого
Став він багатіти,
Жінка в його вбрана,
В черевичках діти.
А у тебе плахта
Витерта, подерта,
За весь вік, здається,
Третя чи четверта.
А на себе гляну, —
Соромно дивитись:

Латка скрізь на латці...
З мосту б, — та втопитись...

Жінка

Так звелось життя ні на що
І нема надій на краще:
Сядь та й сходи з розпуки слізьми...

Чоловік

Брат казав, що в куми візьме.

Жінка

З того станемо багаті?!.

Чоловік

Хоч буватиму у хаті: "
Кум до кума може йти
Й серед ночі...

Жінка

Ну й брати!!..

Чоловік

Що брати?! та брат багатий
Не підпустить і до хати!
Кум до кума, — інше діло!
Йди хоч тричі, як приспіло.

Жінка

Ти вже був і сват, і кум,
А що з того? Сміх та глум...

Чоловік

Так то зовсім — чужі люди,
А інакше з братом буде!..
...Брат казав: «Різдва б діждати, —
Буду в куми тебе звати».

Жінка

То сміявся він з голоти...
Пошукав би ти роботи:
Тільки працею придбаєш...

Чоловік

Та що, жінко, ти гадаєш!?
Скрізь посуха, лихоліття, —
Де не підеш — безробіття.

Жінка

Це все доленька щербата!..

Чоловік

Всі сподіванки на брата:
Як за кума візьме, знову
Заведем коня, корову,
Заживем в біленькій хаті
І щасливі, і багаті.

Жінка

Ти думками багатієш!
Ранку ввечері радієш.

(Вбігає трое дітей).

Діти

Мамонько. Істи...

Жінка

Добре... не лізьте...

1 дитина

Хліба, олії...

Жінка

Марна надія...

2 дитина

Шматочок сала.

Жінка

Мишка украла!
Мишка проклята...
Просіть у тата.

1 дитина

Тату, не лайте,
Істоньки дайте!..

Скрізь ми блукали,
Істи шукали,
Були у полі,
Та ниви голі,
Ні колосочка,
Ані зернятка:
Все позбирали
Птахи, звірятка.
Тату, не лайте,
Істоньки дайте!

Чоловік

Дітоньки рідні,
З'їли все злидні:
Нічого дати...
Душу б продати!
...Візьму я скрипку.
Піду, заграю.
Як не здобуду,
Серце розкраю.

(Входить Молодиця).

Молодиця

Добридень вам!..

Жінка

Добридень!..

Молодиця

Що в вас доброго, нового?!

Жінка

В нас ніколи і нічого.

Молодиця (позіхаючи)

Спати хочу! Цілісіньку нічку
Все варила та пекла,
І оце вам принесла
Нишком паляничку (дає).

Діти (обступаючи)

Дайте нам, дайте нам...

Жінка.

Поламаю! зараз дам.

(Роздає дітям)

(Діти рвуть із рук хліб і, однімаючи один у другого, вибігають з хати).

Молодиця

Спати!.. Цілу ніч не спала,
Вашим в хаті помагала.

Чоловік

Що ж там доброго у брата?

Молодиця

Та готуються до свята:
По обіді в їх хрестини...

Чоловік

Та немає ж ще дитини!

Молодиця

Як?! Ще в середу знайшлась..
Такі радощі у нас!!
Всю ніч патрають, скубуть,
На хрестини люда звуть!!

Чоловік

Шапку! Жінко! Я ж не знав,
От би в кумах побував!

(Хапає шапку і біжить з хати)

Жінка *(вслід)*

Та тебе ж ніхто не кличе!
Як ти людям глянеш в вічі?!

II картина

Хата Багатого Брата. На лавках, що ідуть попід стінами, за столами
повно людей. Всі огрядні, добре вбрані.
Господиня з пляшкою і чаркою в руках обходить гостей.

Господиня *(частуючи)*

Просить вас малий Омелюко,
Щоб ви випили смачненько.

Гість 1 *(беручи чарку)*

Ну, то хай росте здоровий,
Кароокий, чорнобровий,
А такий міцний, як дуб,
Щоб трішав у батька чуб.

Гість 2

Ха-ха-ха, хе-хе-хе,
Оттаке! і втне ж таке!

Господиня *(до гостя 3)*

Просить вас малий Омелюко.
Щоб ви випили смачненько

Гість 3

А я вип'ю за малого,
Щоб бряжчало срібло в його,
Щоб мав ґрунт він чорний, добрий.
Та щоб біг він ген, за обрій,
Та щоб пан колись Омелюку
Всю продав свою земельку.

Гість 4

Не пошкодить! що й казати
Досить пану панувати.

Господиня *(до кума)*

Куме, випийте, наш друже,
Щоб малий не плакав дуже.

Кум

Плаксуном не буде зроду:
Не плакучого він роду!
Хай росте, хай розум має,
Вдвоє більш за нас придбає,
Хай в ріллю впаде насінням,
Тягне з неї сік корінням,
Бо в землі вся наша сила
І для духа, і для тіла.

Убогий Брат *(вбігає)*

Вибачайте! я спізнився:
Вранці з злиднями возився,

Хтось забравсь в порожню стайню
І сокиру вкрав останню.
Ну, скажіть, хіба не клята
Моя доленька щербата?!

Гість 3

У голоти все зітхання
Та на долю нарікання, —
Нарікай собі на руки
Та на розум без науки.

Убогий Брат

Оці б руки працювали,
Коли б пута не в'язали.

Гість 2

Та замовч! Як та сорока,
І де візьметься морока?!

Багатий Брат *(входить і помічає Убогого Брата)*

О, і він сюди! До речі!
Мабуть дух почув із печі!
Зміг пізніше б попоїсти...
Тут таким нема де й сісти.

Убогий Брат

А, здоров був, любий брате!
Я прибіг це кумувати.
Швидко біг: боявсь спізнитись,
Щоб в дурних не опинитись.
Не підожде брат, гадаю,
Й візьме в куми когось скраю,
А найближче — брат до брата...

Гість 2

Ну, й сорока язиката!

Убогий Брат

От я й біг сюди шосили...

Гість 4

Вже дитину охрестили...
Бачиш — дома забарився...

Убогий Брат

Так я, людоньки, спізнився?!
Таж брати ми, брате, рідні...

Гість 3

Є брати багаті й бідні.
Кожний кума, всяк це знає.
По достатку вибирає.

Убогий Брат

Так тому, що не багатий?
Брата брат не хтів узяти,
Так така то правда, брате!
Це — кишеню в куми брати!?
Хто набив її повненьку,
Той тобі за батька й неньку?!

Гість 3

Хоч би й так! Хто має очі.
Той в терновий куш не вскоче...

Убогий Брат

Що ж... посиджу хоть у хаті.

Гість 4

Тут сидять лише багаті.

Убогий Брат

Я не в тебе, я у брата!..

Гість 2

Ну й сорока язиката!

(Убогий Брат сідає край стола, але люди, проходячи, сідають за стіл і одпихають Убогого Брата все ближче і ближче до порога).

Господиня

Вас також просив Омелько,
Щоб ви випили смачненько.

Гість 7

Чи не буде це багато?

Господиня

Як це так? у нас же свято!
Закусить: ковбаска, сало...

Гість 7

Та давайте, що попало!

Убогий Брат (до себе)

Закусив би й я охоче:
В животі, мов грім, гуркоче!

Гість 1 (глянувши у вікно)

О, Іван на бричці їде (до Убогого Брата)
А посуньтеса, сусіде:
Попсуй-Шилу треба сісти
Та з дороги попоїсти.

Гість 8

Бачте соколом прилинув
І корчму свою покинув.

Попсуй-Шило (входить)

Здоровеньки були, люди!
Та тут вас, як маку, буде;
Ніде й сісти із дороги,
Хоч сідай собі на ноги!

Гість 2

Ха-ха-ха! Хе-хе-хе!
Оттаке, і втне ж таке!

Багатий Брат

Вас, сусідоньку, не зрадим,
Вас на покуті посадим!

Попсуй-Шило

Коли є ще в вас чарчина...
Може б випив я за сина,
Як назвали? Клим? Омелько?

Багатий Брат

Та по дідові: Омелько.

Попсуй-Шило

Діда... як же, добре знаю,
Як сьогодні пам'ятаю:
Кремезний, мов з дуба збитий,
Невсипучий, працьовитий;
І шага не кинув дурно,
Жив спокійно і безжурно.

Господиня (до Шила)

Там малий Омелько плаче,
Що не випили ви наче.

Попсуй-Шило

Йдїть, скажіть, що вволю волю
І вже плакати не дозволю.

Господиня

Ось індики... Ось курчата...

Попсуй-Шило

Та й убога ваша хага!

Господиня

Де вже... де там?! це сьогодні...

Попсуй-Шило

Не закусю по одній.

Господиня (частуючи)

Другу випийте смачненько.

Попсуй-Шило (беручи чарку)

Що ж? не плаче вже Омелько?

Гість 9 (напідпитку до Убогого Брата)

Та хоч будь розумний двічі,
А без грошей, чоловіче,
Цілий вік повзтимеш ззаду...
Поспитай усю громаду:
Гроші є — ти пан, людина,
А нема — ніщо! тварина!

Убогий Брат

Гроші?! що сміття! а ти...

Попсуй-Шило (до Убогого Брата)

Гроші треба берегти!
Іх недурно люблять дуки!..
...Гроші — це лани і луки,
Це — степів хвилясте море,
Яке вітер тільки оре..
...Гроші — це озера сині,
Крики-співи лебедині.
...Гроші — це воли до пари,
На степах овець отари,
Що шляхами стелять хмари...

Гроші — це думки безмежні,
Руки вільні, незалежні,
Ти не скутий, ти на волі,
Гей, лети, як вітер, в полі...

Гроші — це велика сила!!
Зносить вгору, ломить крила,
Гне додолу, як билину,
Оберта в ніщо людину..
...Жив і я колись злиденно,
Піт і слюзи лив щоденно,
Був я посміхом у пана
І робив до ночі з рана.
Взяв шинок... узявсь за діло,
І рости, рости став Шило,
І тепер з мого корита
Ість і п'є сам пан Микита!
І тепер сміюсь я з пана!
Приблизь: «Моя пошана!
Як вам їлось, як вам спалось,
Чи нічого не ввижалось?!»
Скажеш: «Сон приснився дикий:
Снився хам один великий,
Що, як добре всі ми знаєм,
Ще недавно був льокаєм!»
Скривить, згорбить, скорчить, його:
«Це — нічого, це — нічого...»

І пов'ється, як гадюка...
Гроші... — це велика штука.

Гість 3

Правду каже! що й казати!?
Попсуй-Шило, дай обняти! (Цілує).

Гість 7 (п'яний)

Кінь, як змій: держи за віжки,
А не вдержиш, — підеш пішки.

Гість 8

І придача ж немаленька!..

Гість 9

Ну, так вип'єм за Омелька!

Гість 2

Що там, свате, чарки ждати, —
Будем з пляшки випивати!

(П'ють)

Гість 10 (до сусіди)

Поцілуй мене у руку!
Цілувати мусиш дуку...
Що ж — цілуй! чи хочеш сварки?

Убогий Брат

Не підносять навіть чарки
Та все сунуть до порогу...
Що ж? збираймося в дорогу...
З'їв би... й де у їх сумління?!
Стій! в кишені є насіння!
Коли брат за стіл не просить. (Лузає).

Гість 10

Так не хочеш цілувати?
Забирайся геть із хати!

Гість 2

Хіба ж хата ця — твоя?
П'яний ти! а... може й я...

Гість 12

Це насіння ти лузаєш? *(Простягає руки)*.

Убогий Брат *(даючи)*

На, коли охоту маєш.

Гість 2

І мені насіння, свате.

Гість 7

Я також люблю лузати.

Гість 8

І мені дай, друже!

Убогий Брат *(даючи)*

Нате!

Ще хтось

Сип мені, та повну жменю!

Убогий Брат

Вже нема...

Гість 2

А дай кишеню.

(Лізе в кишеню)

Чом же ти не дав, як мав?
Оттакий-то світ настав!

Багатий Брат *(до Убогого Брата)*

Що ти? зовсім з глузду збився, —
Тут лузати заходився,
Засмітив усю підлогу...
От тобі й пусти безрогу!
Цілий день сидить сьогодні, —
В тебе ж дома всі голодні!
Ждуть, що ти з свого зарібку
Принесеш хоч хліба скибку.
Ти хоч сердься за догану...

Убогий Брат

Годі! Дякую за шану,

За гостини, частування, —
Не забуду до сконання! *(Виходить)*.

(За столом починаються співи).

III картина

Хата Убогого Брата.

Жінка Убогого Брата *(щось шие і наспівує)*

Ой шукала Квітки-Долі
І в лісах густих, і в полі,
Свої ніженьки трудила,
Об каміння гостре била,
Гострий терен розгортала,
Слізеньками поливала...
Розгортала трави в полі:
Все шукала Квітки-Долі...
На степах вітри спиняла,
У гаях пташок питала,
І благала, і просила,
Та вітри згортали крила,
А пташки в гаях стихали
І в гущавину зникали.

(Убогий Брат входить, кидає шапку і засмучений сідає на лаву).

Жінка

Ну що ж, у кумах побував,
Наївсь, напився, погуляв?!

Чоловік

Коли народишся в недолі...
Чи там... немає... бараболі?!
Хоч трошки... черево болить...

Жінка

Та ти ж ходив когось хрестить, —
Невже ж для кума дорогого
І з'їсти не знайшлося нічого?!
У їх же-гуси! і курчата,
Качки, індики, поросята...

Чоловік

Був, кажуть, квас,
Та не для нас:

Багатирі усе поїли,
А ми біля дверей сиділи...
А кумом хто, — я й не питав,
Такий-то, жінко, світ настав.

Жінка

Уже ти й сорому не маєш:
Комусь себе за кума пхаєш.

(Одягає на себе хустку і йде до дверей).

Чоловік

Куди це ти ідеш із хати?

Жінка

Іду дітей з сусід забрати.
Коли б їх зовсім не було,
Не так би душеньку пекло
Голодні, голі...

Чоловік

Ах, лиши...
Кривавих ран не воруши.

(Жінка вийшла. Чоловік взяв скрипку і почав тихо грати. Мелодія поволи переходить з сумної в веселу. З-під печі вискакують Злидні, розбігаються по хаті, наче чогось шукають, потім беруться за руки і починають танцювати. Через хвилину чоловік їх помічає).

Чоловік

Ви хто такі?! Відкіль взялися?!

Один із Злиднів

Ми Злидні, дядечку! не бійся:
Ми тут давно вже живемо,
Удень під піччю ми спимо,
А прийде ніч — у хаті, в хижі
До ранку ми шукаєм їжі.
А сю ніч нишпорили скрізь.
І нічогісінько — крім сліз.

Чоловік

Ви все, що знайдете, їсте?!
А де ж ви, Злидні, живете?

Хтось з Злиднів

Під піччю... тісно дуже там...

Ще хтось

Ах, як там, дядьку, тісно нам!!

Чоловік

Ага! так ось у чім все горе!
Я щось зроблю вам більш просторе.
У мене є чудесна хатка.
Ви не журіться, Злиденятка!
Я зараз смуток ваш розважу, —
Ось на горнище тільки злажу. *(Виходить).*

(Злидні стають в коло, беруться за руки і, пританцьовуючи, співають).

Злидні

Бавмось, бавмось, Злиденятка:
У нас буде хатка
Велика та красна,
Не чужа, а власна.
Вдень ми будем спати,
Вночі вибігати,
Все ламати, гризти,
До крихотки їсти,
Чи житечко, чи пшінце
Чи смачненьке сальце.

Чоловік *(з бочкою)*

Ось і хатка вам новенька
І простора й чепурненька.

(Ставить бочку на підлогу).

(Злидні обступують бочку і по одному вскакують в неї).

Чоловік

Всі? чи в хаті ще лишилися?!
Як же — добре розмістилися?!
Ось і дверці прироблю ще,
Та хитрющі-прехитрющі.

(Забиває днище)

Ну, тепер гайда у поле, —
Більш не стрінемось ніколи!

Жінка (з дітьми)

Хоч наїлись діти бідні..

(Угледівши бочку)

А це нащо?

Чоловік

Жінко! Злидні!

Всіх забрав! Несу у поле, —

Не бідуєм більш ніколи!

Жінка

Що ти кажеш?! схаменися!

Чоловік

Злидні! в шілку подивися!

(Жінка заглядає в шілку).

Жінка

Ох, і скільки ж тут їх, нене!

Чоловік

Це вони знущались з мене!

Жінка

Де ж ти їх зловив? В коморі,
Чи у сінях, чи надворі?

Чоловік

Я заграв, — аж зирк по хаті

Скачуть Злидні волохаті.

«Хто ви, звідки?» їх питаю

І на скрипку далі граю.

«Ми з-під печі, ваші Злидні...»

«Так це ви, кажу, огидні,

З мене здерли і сорочку?!»

Так я їх забрав, та в бочку!

Жінка

Де ж ти дінеш їх, соколе?

Чоловік

Покочу їх просто в поле

Та й покину

Для загину.

Прощавай, бувай здорова!

Таж нікому... ані слова!

(Котить бочку).

(Жінка заглядає під піч, виймає якусь скриньку і віддає чоловікові).

Жінка

Ще оце забув забрати..

Чоловік (заглянувши в скриньку)

Жінко! Золото! Дукати!

Жінка

Що?! Дукати!? Сонце! Ненько!

А вщипни мене, серденько!

Ні, болить! О мій соколе... (Обнімає).

Чоловік

Годі! Котимось у поле!

(Викочує бочку).

Жінка (до дітей)

Завтра будуть всім спіднички

І червоні черевички!..

(Діти з криками кидаються до матері).

IV картина

Ніч. Поле. Бочка. Далека блискавка час від часу осяює ніч.

Багатий Брат (крадькома йдучи і оглядаючись, спиняється)

Ніхто, здається, не пішов

В цю чорну ніч за мною..

Як страшно тут! Гаряча кров

Стає у жилах крижаною.

А, що коли підглядять люди

І скажуть братові, що я

Пустив на волю його Злиднів.

Що нишком вжалив, як змія.

Ні, ні! Не чуть ніде нікого.

Ха-ха! побачимо колись,
Хто знову перший, найбагатший,
А в кого Злидні уп'ялись!
...Іду по'улиці, — здійсмають,
Мені вклоняючись, шапки,
Зустріну пана, — не цілую,
Як інші, панської руки.
Скажіть: у кого кращі коні,
Хто на степу їх обжеє,
Чиї скирти стоять, як гори,
Чиї дуби це вітер гне?!
Мої, моє! Куди не глянеш!
І де лісам, степам цим край?!
Знімися соколом під небо,
У вітру буйного спитай!
І ось, коли я став, зробився
Багатирем з багатирів,
Мій брат, жебрак, жебрак ще вчора!
Перемогти мене схотів!!
Щодня неначе в дивній кузні,
Йому хтось золото кує,
Щодня дукати розсипає
І жмені вбогим роздає.
Тепер гримить про його слава.
Він пан тепер!.. Він перший скрізь!
Його це вівці степ укрили,
Його шумить це буйний ліс!
...Ха-ха... його! Надовго? Досить!
Хай знов до його Злидні йдуть,
Обліплять мухами, обсядуть
І в серце пазури уп'ють.
Почне убожити, марніти,
Недолю знов кліясти свою...
Скуплю за безцінь я земельку
Й садибу з хатою куплю.
Пора! (Іде до бочки).
Ви, Злидні тут? У бочці, га?

Злидні

У бочці.

Багатий Брат

Як же вам?

Злидні

Нудьга!..

Багатий Брат

А ви б побігали по полю?

Злидні

Атож! Атож! Пустіть на волю!

Багатий Брат

А ви не скажете нікому --
Хто з бочки вас пустив додому?

Злидні

Оттак! Хіба ми язикаті?
Нам тільки б знову жити в хаті.

Багатий Брат

Я зараз виб'ю дно, а там --
Хоч на всі боки воля вам!

(Вибиває днище).

(Злидні вискакують, плігають, плескають в долоні, радісно викри-
кують, чіпляються на Багатого Брата).

Багатий Брат

Ну, годі, годі, Злиденята:
Біжіть мерщій до мого брата.

Злидні

Куди? До брата?! Ач який!
Ми три вже місяці не жерли
І ледве з голоду не вмерли.
Не вірим більш твому брату,
До тебе підемо у хату.

Багатий Брат

Та що ви, Злидні, подуріли?!
Та ви б у бочці вік сиділи,
І це мені така відплата?!

Злидні

Ні, ми не підемо до брата!

Багатий Брат

Та я не хочу вас, не треба!

Злидні

Ні, ні! ми підемо до тебе!

Багатий Брат

Та я не хочу вас ні за що!..

Злидні

Ні, нам у тебе буде краще!
Ми будем в тебе й вікувати!

Багатий Брат

Та я не хочу вас і знати.

Злидні

Ми не розлучимось з тобою!

Багатий Брат

Та я вас з хати коцюбою!
Я утечу від вас проклятих!

Злидні

Тікай! Ми будем доганяти...

(Багатий Брат біжить, його доганяють Злидні, чіпляються на його,
обсідають, обліплюють, як мухи).

Horní Černošice, 8—9/VI 1925

МИКИТА КОЖУМ'ЯКА

Казка в 4 картинах

І картина

Палати Князя.

Дівчина

Сумний наш Князь, сумний наш Князь.
Лягли йому на чоло хмари,
Неначе ждуть нас знов удари,
Неначе знов орда знялась...

Княгиня

Ах, я так серцем не боліла,
Коли орда в степах кипіла.
І він з мечем і на коні
Літав орлом між ворогами,
А кров червоними квітками
Цвіла на дикім бур'яні.
Тепер же я горю в огні, —
Невже віддати мушу Змію
Дочку мою, красу, надію,
Сама згубити її мушу...
Ах, краще б взяв мою він душу...

Дівчина

Лишіть... Послухайте мене: —
Ще може лихо і мине.
Ще може знайдеться в державі
Юнак хоробрий, молодий,
Що й сам повернеться у славі

І вславить трон ваш золотий.
Хай Змій віки уже лютує, —
Всьому на світі край свій е...
Княгине! Серце мое чує,
Що Змія лицар той уб'є.

Княгиня

Покинь свої химерні мрії
І в очі правді подивись:
Прийшла черга — і смерть надії,
І не змагайся і корись...
От так колись черга настане
І згину я; і згинеш ти...

Дівчина

Чому ж увесь народ не встане
Страшного ката розп'ясти?!
Хай має він залізні руки,
Хай має безліч він голів,
Нехай страшні народні муки, —
А ще страшніш народний гнів.

Княгиня

Мовчи... бо стіни мають вуха...
І що... коли нас Змій підслухав, —
Удвох загинем в одну мить...

Дівчина

Ах, в серці кров моя кипить!
Коли б Князівну врятувати,
Я б не боялась самострати...

Княгиня

У тебе серце золоте...
Мовчи... Здається, хтось іде...

(Дівчина, угляdivши на порозі Князя, виходить).

Князь

Недобрі знов у тебе очі...
Чому?! від сліз... не спала ночі,
Тому моя й журба подвійна...

Княгиня

Ні, Князю мій! ні, я спокійна.

Князь

Спокійна... ти... а де ж вона?

Княгиня

Сидить в задумі край вікна
І в простір дивиться кудись...
А очі слізьми напнились...

Князь

Невже країна вся байдужа,
Невже у нас немає мужа
Палкого серцем, молодого,
Який би зваживсь на двобій.
Невже не знайдеться нікого
В державі нашій молодій?!

(Входить Джура).

Князь

Що сталося, Джуро? Чийсь гонець?

Джура

Атож. Від Змія посланець.

Князь (до Княгині)

Іди собі в свої покої.

Княгиня

Ах, не минути долі злої...

(Виходить).

Князь

Хм! Посланець?! від Змія... Клич!

Джура

Такий він чорний, як га ніч!..
Такий зубатий та окатий...

Князь

Дарма... іди, зови в палати.

Посланець (входить)

Наш пан, Великий Володар

Землі й самого пекла цар,
Прислав мене тобі сказати,
Що мусиш ти Дочку віддати..
Лишає він тобі три дні..
Оце сказати звелів мені.
А що мені сказати Пану, —
Кажу, бо так я не одстану.

Князь

За три дні відповідь я дам..
Яку... твій Пан почує сам.

Посланець

Гляди! накликаєш ще біду..
Дивися сам... так я піду.

(Виходить).

Князь

Щоб нарешті Ката-Гада
Наш позбавився народ,
Джуро! скликає воевод:
Нині ввечері нарада.

Джуро

Воеводи на дворі
Ходять, радяться, міркують,
А у Змія на горі,
Кажуть, зранку бенкетують.

(Пішов).

Князь

Відчуваючи зарані,
Що у їх бенкет останній!..

Княгиня

Що — пішов?

Князь

Пішов, здається.

Княгиня

Як у мене серце б'ється!
Що ж було тут — розкажи.

Князь

Та нічого... Залиши.
Мусить бути те, що буде...

Княгиня

Як горять у мене груди!..
Келих випитий до дна..
Вся отрута... ах! вона!

Князівна (входить)

Мамо, тату! Не журіться!..
Ви навколо подивіться:
Смерть зливається з життям,
Розцвіт тут, занепад там..
Хай я згину в паші Змія,
Та в мені живе надія,
Що загине й він колись,
І потоки людських сліз
Згодом висохнуть росю...

Княгиня

Доне, донечко, з тобою
Хтось навік розлучить нас..
Чи ж коли настане час,
Що тебе углежу знову
І голівоньку шовкову
Знов до серця притулю,
Чи напоєна журбою
Тільки сльози розіллю,
Сиву голову схилю...

Князь

Ні, до зброї, до двобою!
Зараз скличу воевод,
І коли вони безсилі,
Схилить голови похилі,
Підніму я весь народ!
Або більше я не Князь.
Джуро! Слухати наказ:
Всі столи едвобом вкрити,
Воевод сю мить просити.

II картина

Велика горниця в палатах Князя. За столами сидять воеводи.

Князь

Воеводи, в горі, в тузі
Вас мої і слуги й друзі
Скликав я на раду днесь...
Я не сам, народ увесь
Просить вас пораду дати,
Як державу врятувати,
Як скрутити Змія злість,
Бо він всіх нас переїсть.
Ви згадайте, скільки кращих
Вояків пропало в паші,
Скільки в розквіті дівчат
Йде щороку з наших хат.
За яку, скажіть, провину
Мусим ми платить данину?!
За що кров з нас смокче Змій?
Воеводи: на двобій!
Що черга Дочці, — байдуже,
Хай моя Княгиня туже,
Все дарма... Але неволі
Мусим крикнути «доволі»,
Досить вам зубів і лап!
Хто не бореться, той раб!

Воевода А

Мусим ми скоритись долі —
Вітром гнеться й дуб у полі.

Воевода Б

Гнулись ми, та досить гнутись:
Час до вітру обернутись!..

Воевода В

Правда! Час підставити груди:
Хай що буде, те і буде!
Мусить статися двобій.

Воевода Г

Хай загине лютий Змій!

Воевода Д

Мусить край настати Змію!

Князь

Бачу, слухаю, радію.
Але хто себе і зброю
Вкриє славою ясною?!
(Тиша).

Воевода Б

Що ж замовкли, люди добрі?!
Є ж у нас борці хоробрі!
Їхні руки з криці куті...
І як звірі, в гніві люті.

Воевода А

Їхні руки, кажеш, з криці!..
Чув вже я... лишні дурниці,
Досить тих борців хвалити...
Краще — де вони — вкажи ти,
Їх, на жаль, у нас немає...

Джура (входить)

Дід там... Справу пильну має,
Хоче Князю щось сказати.

Князь

Що ж? гаразд! Зови в палати...
Вибачайте, воеводи,
Що нараду перервав.

Воевода В

«В лихоліття всі до згоди»,
Колись батько мій казав,
Хай земля йому пером!

Дід (входить)

Б'ю я Князеві чолом,
Б'ю чолом і воеводам.
Чув я, Князю мій, що ти
Перестав спокійно спати,
Що до тебе йдуть свати,
Щоб Дочку твою узяти.

Воевода А

Тут не місце жартувати!

Дід

Я, панове, не жартую,
Не для жартів я прийшов:
Я до Князя в серці чую
І пошану і любов.
Воеводи! Не годиться,
Щоб віддав Дочку наш Князь...
Треба з лютим Змієм битися,
Щоб не жер він більше нас.
Князю! треба вбити Гада!

Князь

Ось про це і йде нарада...
Але б хто на бій пішов?!

Дід

Змія б син мій поборов.

Князь

Що ж — він дужий?

Дід

Та не знаю,
А подужав би, гадаю.
Всі сини мої, панове,
Молоді, міцні, здорові,
А найменший — щось страшно!
Вже трьох літ боров мене!
...Раз колись коня мій син
Перекинув через тин.
...А сердитий!.. тільки слово, —
І скипів, і вже готово!
Що підвернеться під руку, —
Все потрощить, як макуху!
Скажеш: «Сину, час вставати»,
І тікай, тікай із хати,
Бо, що трапиться на очі,
Те тобі й на спину скоче!
Сміх і сльози... Чулий, добрий
І розумний, і хоробрий.

І всіх любить нас, либонь.
А зачепиш, — як огонь!
Князю! в мене є надія,
Що подужає він Змія.

Князь

Ах, коли б він Гада вбив,
Я б тебе озолотив!
Незабаром, замість хати,
Мав би ти, старий, палати,
Мав би коней і волів, —
Все, що тільки б захотів...

Дід

Не прошу нічого в тебе,
Та мені його й не треба;
Я хотів лише тобі
Помогти в тяжкій журбі...

Князь

Ох, старий, тяжка година.
Що ж... поклич до мене сина.

Дід

Щоб пішов він?! та ні за що:
Не послухає, ледащо,
Він не встане і з стільця.

Князь

Що ж — послати посланця?!

Дід

Де там?! знаю я синів:
Шли дванадцять посланців,
Шли найкращих, молодих, —
Не послухає — старих!
Як не вийде знов нічого,
Шли малих дітей до його.
Наймиліш йому дитина!..
От такого маю сина!

Князь

Все зроблю, сивенький мій, —
Тільки б завтра був двобій!

Я на все, старий, готовий!
Прощай, іди здоровий.

Воевода А

Цей уб'є напевно. Гада!..

Князь

Що ж... Скінчилася нарада...
Дуже ви допомогли...
Але є ще в нас орли,
Та не тут, не в цій палаті,
А в мужицькій простій хаті!

(Князь встає і виходить. Разом з ним встають і воеводи з ніяково похиленими головами).

III картина

Подвір'я Кожум'яки. Сини при роботі.

1-й син (співач)

На городі мак цвіте,
А воловика в житі.
Любить дівчину юнак
Над усе на світі.
Одружився б з нею він,
Взяв її додому,
Та далеко до зорі
Місяцю ясному.

2-й син

Гарна пісня, — що й казати...
І чому на світі так:
Любить дівчину юнак,
Та не може її взяти.

3-й син

Вибирати треба рівну,
Незважаючи на смак...
Ось, Микита наш, дивак —
Покохав собі Князівну.

4-й син

Тихше: може він почути,
І тоді — нещастю бути.

Вхопить шкуру та як трісне,
Дух твій вийде, ані писне!

3-й син

Коли шкурою вже лясне, —
На добраніч сонце красне!

1-й син

А ви чули чутку дивну,
Кажуть люди, що Князівну
Завтра Змію віддають, —
У палатах сльози ллють!..

2-й син

Що робить? Прийшла черга
Невблаганна, грізна, люта...
Ех, коли б оця рука
Та була з заліза кута!

4-й син

Таку руку має він,
Наш найменший брат, Микита.
Не з заліза — з криці лита!
Переміг би він один...

1-й брат

Гей, Микито, чуєш ти,
Що Тарас про тебе каже?!
Коли б ти схотів піти...
Переможеш, Змій поляже.
Зважся, з силою зберись
І на Гада!

Микита

Одчепись...

Батько (входить)

Гарно, сину, дуги гнеш...
Це сьогодні уже п'яту?!
(До другого)

І ти добре шкури мнеш...
Що ж? Нову збудуєм хату.

Купим пару ще волів
Та новий поставим хлів.
А Микита?! Цей відразу
По дванадцять шкур бере...

2-й син

З його сила так і пре:
Він поміг уже й Тарасу...

4-й син

Ех, цю б силу та на Змія!
Та чомусь плоха надія...

(Входять 12 парубків).

Один з них (до старого Кожум'яки)

Князь великий нас послав
І чолом звелів нам бити
До твого сінка Микити,
Щоб він відповідь нам дав.
Князь довідавсь, що твій син
Неймовірну силу має,
Що в державі він один
Ката-Змія подолає.

(До Микити)

Отже князь хотів би знати, —
Чи ти підеш на двобій,
Бо Князівну нашу взяти
Післязавтра хоче Змій.
Що звелиш сказати Князю?!
Не вагайся, — кажи відразу:
Будеш ти з тим Гадом битись?..
Що ж мовчиш ти?..

Микита (рве 12 шкур)

Одчепіться!..
Геть! не маю я охоти
Розмовлять під час роботи.

Старий Кожум'яка (до парубків)

Кепсько... ви мовчіть тепер...
Тихо йдіть собі додому,

Бо не спустить він нікому!
Бач: 12 шкур роздер.
(Парубки з похиленими головами пішли).

Батько

Сину, сину! що ж це буде?!
Це ж були від Князя люди...
Не гаразд, мій любий сину...

Микита

Слово ще — й робити кину.

(Входять 12 дідів).

Один з них

Князь прислав нас до Микити
І звелів чолом нам бити!

(Вклоняються)

Довго Князь марнів від суму.
Все мовчав і думав думу.
І надумавсь він повстати
Проти Змія, проти ката.
І почав він добиватись —
Хто б міг з Гадом потягатись.
І повірите: півсвіту
Показало на Микиту.
Кажуть: другого немає,
Він і біса подолає.
Згляньсь на Князя, край спаси...
Яку ж відповідь даси?!

Микита

Ходять, лазять, заважають,
Від роботи одривають,
Хоч покинь, та з двору йди...

Батько (пошепки до дідів)

Йдіть... бо близько до біди!

Микита

Знов набилось повний двір...
Через вас дванадцять шкір...
Вже подер... хіба не шкода?!

Батько

Йдїть, бо станеться пригода.

(Дїди пішли).

Батько

Що це сину?! Глум, пиха?

Микита

Не доводьте до гріха!

Батько

Я мовчу... не хочеш битись, —
Будем Змієві коритись.

І-й син

Бачать: робить, — почекайте;
Не схотїли, ну, так майте.

(Входять 12 дїтей).

Дівчинка

Нас прислали до Микити...
Ми прийшли його просити,
Де ж він?! той, що дуги гне...

Батько

Ось він, діти, шкури мне...

Дівчинка

Князь, Княгиня і Князівна
Низько б'ють тобі чолом.
Налети орлом на Змія,
Вбий його своїм крилом.
Коли кращу від Князівни
Найдеш квітку навесні
І коли темніше неба
Її віченьки ясні,
Коли є коралі в морі
Червоніші уст її,
І коли від неї краще
Заспівають солов'ї, —
То не йди... вона й не хоче.
Коли ж чуєш правду ти,

На двобій ти з лютим Змієм
Мусиш, лицарю, піти.
Все ти матимеш, що схочеш,
Зробить Князь для тебе все,
А вона тобі в дарунок
Власне серце принесе...

Микита

Скарбів, діти, я не хочу...
Що б робив я з скарбом тим?!
Недосяжна зірка в небі.
Хоч і сяє вона всім.
Йдїть, скажіть ясному Князю,
Що їду я на двобій,
Що поміряюсь я з Гадам,
Хоч і дужий, кажуть, Змій,
Йдїть, скажіть, що за хвилину
Я у Князя на дворі
Хочу спробувати силу,
А уранці — на горі.

Дівчинка

Низько б'єм чолом Микиті...
Ще не вмерла правда в світі,
Вогник віри не погас...

Гонець (вбігає)

Люди добрі! лихо в нас!
Прилетів на крилах Гад
І Князівну вкрав з палат!..

(Всі наче закам'яніли).

IV картина

Майдан за містом. Вдалині, на горі, химерний замок Змія з різнокольоровими, освітленими вогнями, вікнами. Ліворуч попід горою частина міста. Ледве починає розвиднятись. Юрба, яка шохвилини збільшується.

І-й

Ось тут, ось тут ставай:
Все видко звідси буде,

А ти не заступай:
Хай дивляться і люди

2 - й

Народу звідусіль
Іде сюди без ліку,
Ідуть із міст і сіл
Дивитись на потіху.

3 - й

Хотілося б піти
До замку, аж на гору...

4 - й

І смерть собі знайти,
Але вже певну й скору.

5 - й

Та там тебе чорти
Умить на вили схоплять,
Розірвуть, як хорти,
Або в смолі утоплять.

4 - й

А скільки їх прийшло
До Князя у палати!..
І Князю довелось
Дочку свою віддати.

3 - й

Коли б це вдень було,
Ми б шлях їм показали,
А то впочі прийшли,
Коли всі міцно спали.

2 - й

Та де там! Серед дня
На крилах Змій прилинув,
Князівну ухопив
І наче в прірву згинув.

1 - а дівчина

Сьогодні Князь ішов,

Мовчав, сховавши муку,
Княгиня ж — як та ніч...
Її вели під руку.

2 - а дівчина

Я бачила в дворі
Микиту Кожум'яку:
Сміється, крутить вус,—
Ні крихти переляку!

3 - я дівчина

Залізну булаву
Всю ніч йому кували,
Нешасні ковалі
І стілечки не спали.

1 - й голос

Здається, ось ідуть,
Княгиня з Князем поруч...
Микита шапку зняв,
Пішов собі праворуч.

1 - а дівчина

В палац! До замку йде!
Ой лишенько, ой горе!
Та що ж це буде з ним?!
Та він же не поборе!?

Парубок (з дерева)

Погляньте: став, як дуб,
І стукає в ворота...
Змій виглянув з вікна
І сипить іскри з рота!!!

Голос

Князь! Князь! шапки з голів..
Дорогу! розступіться!

Ще голос

Княгиня також з ним
Іде на біг дивиться.

Князь

Добридень вам усім!
Усіх тут вас вітаю...
В страшний, тривожний час
Я шапку вам скидаю.

Дід

Б'ємо тобі чолом,
Б'ємо й твоїй Княгині!
Минало тебе зло,
Мине тебе і нині.
Я Змія знав здавен
І силу його знаю:
Микиту щоб побив,—
Я, Князю, не гадаю.
Хіба що Змій огнем
Микиті спалить очі,
Та хлопець він — верткий
І набік в час відскоче.

(Князь з Княгинею пішли наперед).

(З дерева)

Ой, гляньте, гляньте: Змій!

1-а дівчина

Ой лишенько, дивіться!

2-а дівчина

Який страшний та злий!
І в сні таким не сниться

Голос

Микита одступив...

2-а дівчина

Невже це з переляку?

3-й голос

Микита не здригне:
Я знаю Кожум'яку.

5-й голос

Посипав іскри Змій,
Горять, вгорі літають,
Мов снігом золотим
Вітри у полі грають.

7-й голос

Схопились... ай, ай, ай!
Одскочили і стали...
Стоять і ждуть...

8-й голос

Ну, що ж?
Хоч боки розім'яли!!

Голос

Дивіться! буде щось:
Микита наступає,
Тримає булаву,
Змій лапи потирає.

(Гук від удару).

Голос

Ага! ото дістав!
Дісталось і Микиті!

Дід

Це мабуть перший бій
Такий на цілім світі.

Ще хтось

Ай, як розгнівався Змій!
Пустив, дивіться, пару,
Мов курява знялась.
О! знову кинув жару!

(Чути гупання булави).

(З дерева)

Не видко, ані ні!
Вся площа лимом вкрита..

(Пауза).

Дивіться: Змій упав,
Спіткнувся і Микита.

Голос

Схопились знов! ай-ай!

(Чуги: бух, бух, бух).

Ну, тут вже буде край!

Ще хтось

Погляньте: Змій звалився!
Це, мабуть, добре вшкварив!
Микита Змія взяв,—
Ще раз об землю вдарив.

(Гупання).

(Люди весь час воруються, деякі пробують злізти на дерева,
матері піднімають вгору дітей).

(З дерева)

Як мертвий Змій лежить...
Лежить і не здригнеться...
Микита в боки взявся,
Стоїть собі й сміється.

Крики

Слава, слава, слава.
Слава, слава Микиті!
Хай живе Князь!
Хай живе Микита!
Слава, слава, слава!

Голос

Микита, вже з палацу йде
І на руках виносить...

Крики

Князівну, Князівну!
Князівну несе!

Хай живе Князь...
Хай живе Княгиня!
Хай живуть Микита і Князівна!
Слава, слава!

(Крики дужчають, ростуть, зливаються. Микита спускається з гори
в Князівною на руках. Займаються палати Змія. Народ рвонується
назустріч).

ЗАВІСА

Horní Gerňošice.

БАБУСИНА ПРИГОДА

Особи:

Бабуся.
Ведмідь.
Лис.
Песик.
Каченя.
Каченята.

Гай, лука, за нею річка.

Бабуся з лозиною і клуночком жене каченят на луку і спиняється під деревом.

Бабуся

Пасіться, любі каченятка,
Скубіть собі м'яку травичку,
Купайте в сонечку крилятка
Та поринайте у водичку.
Ловіть метелики та мушки,
Але наставте добре вушки:
Там, бачите, синіє ліс?!
Живе в тім лісі хитрий лис...
Вважайте, крихотки, вважайте!
Як лиса вгледите, — втікайте!

(До Песика)

А ти, чорненький, не лежи:
Малих пильненько стережи!
Коли б десь лис чи вовк скавав,
Що ти робитимеш?

Песик

Гав, гав!

(Бабуся киває головою і гладить Песика).

Бабуся

Гаразд, гаразд! Дивись пильніш
Та гавкай дужче, голосніш!

Песик (весело скаче й голосно гавкає на Бабусю)
Гав-гав! гав-гав, гав-гав, гав-гав!

Бабуся

Та я ж не лис, — чого пристав?

(Песик біжить до каченят, які давно вже розсипались по луці й пасуться).

Бабуся

Як люблю, мило серед гаю!..
Спочину, ляжу задрімаю.

(Лягає на траву і кладе клуночок під голову. Засипає. Виходить Ведмідь, розглядається навкруги і враз спиняється, побачивши Бабусю).

Ведмідь

А хто це тут лежить та спить?
Хто смів ногою тут ступить?
Тут все мое: і луг, і гай.
Я з'їм тебе! Ану, вставай!

(Будить лапою Бабусю)

Бабуся (прокинувшись)

Ой лишенько! Ведмідь! Боюся..

Ведмідь

Ти хто такий?

Бабуся

Та я Бабуся.
Там під горою в мене й хатка...
А тут пасу я каченятка.

Ведмідь

А що то в клуночку у тебе?..

Бабуся

Та це медку взяла для себе...

Ведмідь *(облизуючись)*

Медку!? Медку! Люблю медок!
Але ненавиджу бджілок!

(До Бабусі ніжно)

Коли медку й мені даси,
Хоч і щодня качок паси.

Бабуся

Чому ж Ведмедику не дати,
Коли він хоче ласувати...
На хліб намазати — чи так?..

Ведмідь

І сам не знаю: краще як...

(Бабуся бере ложку й набирає меду. Ведмідь нетерпляче тупцює і похапливо їсть, облизуючи ложку й лапи. Здалека чується страшний гавкання Песика).

Песик

Гав-гав, гав-гав, гав-гав, гав-гав!..

Бабуся

Ой боженьку, це ж Лис напав!

Ведмідь

Не бійсь, Бабусю, захищу,
А Лиса хитрого провчу!

(Біжать каченята, за ними женеться Лис і ловить каченя. Ведмідь забігає збоку і накидається на Лиса).

Ведмідь

Ага! Попався! Не пручайся!
Кажи всю правду, признавайся:
Чого ти гнався за малими?

Лис

Та я хотів погратись з ними...

Ведмідь

Ой будеш, Лисе, у мішку...
Твій ніс чого це у пушку?

Лис

Це каченя мене напало
І якось в рот само попало...

Ведмідь

Не вірю, Лисе... ти збрехав?!
Він бреше, Песикуну!

Песик *(притакуючи)*

Гав-гав!

Каченя *(виступаючи перед Ведмедем)*

Неправду каже Лис,
Що я його напало...
Чого б я в рот скакало?!
Щоб голову одгриз?

Каченята *(гуртом)*

Так-так, ках-ках, так-так, ках-ках...

Ведмідь

Кажи негайно, признавайся,
А коли ні, то в торбу пхайся.
(Лис плаче).

Песик

Гав-гав, гав-гав, гав-гав, гав-гав!

Ведмідь *(до Песика)*

А може б ти вже перестав?
(До Лиса)

Не сором гнатись за малими?

Лис

Таж я хотів погратись з ними...

Ведмідь

Бабусю, маєш ти лозину?

Ану, почухай Лису спину...

(Бабуся, усміхаючись, бере лозину).

Песик (до Лиса)

Гав-гав, гав-гав, гав-гав, гав-гав...

Лис (до Бабусі)

Скажіть, щоб він хоч не лякав.

(Стає на коліна)

Пустіть!.. у мене діточки...

Всі золоті, як зірочки...

Вони мене додому ждуть,

Без мене не їдять, не п'ють.

Я вже не буду, присягаю...

Бабуся (до Ведмедя)

Пустіть... і я вже вас благаю

Він більш не буде..

Ведмідь (до Лиса)

Ну, дивись!..

А попадешся, — не просись...

(Пускає Лиса. Лис тікає. Песик кидається за Лисом і шалено гавкає).

Песик

Гав-гав, гав-гав, гав-гав, гав-гав...

(Всі становляться навшпиньки і дивляться. Песик за хвилину вертається).

Ведмідь (до Песика)

Чому ж ти Лиса не піймав?

(Песик винувано стає перед Ведмедем на задні лапки).

Бабуся (до каченят)

Напаслися? Наїлися?

На Лиса надивились?

Каченята (киваючи головами)

Так-так, ках-ках, так-так, ках-ках..

Бабуся

Ходімте вже до хатки.

Вже вечір... Час і спатки.

Подякуйте ж, маленькі,

Ведмедику гарненько...

Каченята (низько вклоняючись Ведмедю)

Так-так, ках-ках, ках-ках...

Ведмідь

Коли б щось трапилось, кричіть:

«Біжіть, Ведмедику, біжіть!»

Хай нападе чи вовк чи лис,

Вже не сховається і в ліс.

Каченята

Так-так, так-так, ках-ках, ках-ках...

Бабуся (бере клуночок і лозинку)

Так ми вже підемо до хати...

(До Ведмедя)

Хотіла б я вам щось сказати...

Ведмідь

Кажіть, Бабусю: наперед

Я вам віддячуся за мед. ...

Бабуся

Чи не могла б я вас просити

Колись до мене загостити?!..

Зробіть цю ласку: завітайте!..

Ведмідь

Чи є безпечно, — уважайте!..

Щоб там до лиха не прийшло...

Ще ж вам не праліс, а село!

Бабуся

Та й близько там села немає!

Гора, а з неї ліс збігає,
Та десь потік шумить здалека, —
Оце і вся вам небезпека.

Ведмідь

А чи, буває, з-за куша
Не дасть з рушниці хтось ляща?

Бабуся

Кого б стріляти із рушниці?
В нас горобці, шпаки, синиці,
Галки, сороки, деркачі;
Та сич десь крикне уночі.

Ведмідь.

Та що мені галки, сороки?!
Ступну, — тікають на всі боки!

Бабуся

Побачите мою хатинку,
Таку *(показує)* з горішками торбинку...

Ведмідь

А ви горішків не їсте?

Бабуся

Зубів не маю, як на те!

Ведмідь

А в мене зуби — подивіться!
(Широко роззявляє рота).

Бабуся

Ой лишенько! та не трудіться!

Ведмідь

Та я одверто вам скажу,
Що я і камінь розкушу!

Бабуся

А я... ось я стара Бабуся.
А вас і стільки *(показує)* не боюся.

Ведмідь *(піднімаючи лапи і кидаючись на Бабусю)*

Гам, гам!... А що, Бабусю, налякав?
(Бабуся з переляку схопилась за серце, Песик, як м'яч, одскочив набік і визвірився на Ведмеда).

Песик

Гав-гав, гав-гав, гав-гав, гав-гав!

Бабуся *(отямившись)*

Аж з переляку піт облив!..
Гаразд, що Песик захистив!

Ведмідь

Простіть... я тільки жартував,
А ти вже, Песику, «гав-гав»?!

Бабуся

Так що ж... заглянете до хати?

Ведмідь

Вже більш не буду жартувати.
Прийду! Кажу: прийду і край!

Бабуся

А я до вас!.. Такий звичай.

Ведмідь

Та ви ж не втрапите до мене...
Там ліс, як море те зелене...

Бабуся *(показуючи на Песика)*

Це що? воно хоч молоде,
А має носа й доведе!

Ведмідь

Це може статись: добрі пси,
Ой, мають каторжні носи!..
Що ж... прийдуть може й каченятка?
Я покажу їм ведмедятка.
Вас не злякає довгий шлях?

Каченята

Так-так! так-так, ках-ках, ках-ках...

Ведмідь

Ох, я люблю таночки...
Ану, малі, хоч трошки...

Бабуся

Беріться за крилятка...
Танцюйте, каченятка.

Каченята

Так-так, ках-ках, ках-ках...

(Каченята танцюють. Ведмідь пританцьовує, запрошує Бабусю і з нею прилучається до танцю).

ЗАВІСА

Прага, 25.XII.1940

ВЕДМІДЬ В ГОСТЯХ У БАБУСІ

П'єска для дітей

В хаті у Бабусі. На стінах портрети Індика, Півня, Квочки з курчатами, Зайця.

Бабуся
Ведмідь
Песик
Індик
Півень
Заєць
Рябенька Курочка
Качка

Бабуся (*метушиться по хаті, роблячи порядок, з ганчіркою в руках*)

Поспішайте, посуд мийте,
Гарно вимажіть долівку,
Стіл рядниною накрийте,
Принесіть стару вишнівку...
Праці маєте без краю...

Качка

Посуд мити вже кінчаю,
А долівка жовта, чиста.

Бабуся

День сьогодні урочистий,
Бо до мене на обід
Прийде з лісу сам Ведмідь.

Качка

Я удосвіта як встала,
Ще й хвилинки не гуляла.

Рябенька Курочка

А я бачила хвилину,
Щоб хоч випростати спину?!
...

Бабуся

Ви образились нєначе, —
Не кажу, що ви ледачі...
Зрозумійте: маю свято,
А роботи ще багато...
Чи спеклись медівники,
Чи готові пиріжки?

Рябенька Курочка

Все спеклось, усе зварилось.
Коли б гість не забарились.

Бабуся

Все в дорозі може статись:
І мисливці, і хорти...
Треба десь від них сховатись
Або інший шлях знайти.
...Можуть бджоли в лісі стрітись,
Що збирають мед з квіток,
Треба знову придивитись —
Де ховають свій медок.
Та й на дерево полізти
І заглянути в дупло...
Коли є, то й попоїсти,
Щоб од серця одлягло.
А коли бджола ужалить,
Та, крий боже, вжалить в ніс, —
Боже, як щемить та палить,
Дня не бачиш із-за сліз!
...Мед не дурно достається...
Часом пілий рій збереться,
І тоді тікай мерщій
У потік або куші.

Заєць (вбігаючи)

Наш вельможний пан Ведмідь
Зараз прийдуть на обід
І послали наперед
Запитати: чи є мед?

Бабуся

Любий Зайчику, біжи
І Ведмедьку скажи,
Що, чого душа бажає,
Все парує, все чекає.

(Зайчик зникає).

Бабуся

Ну, кінчайте, та швиденько,
Бо наш гість уже близенько,
А ти, Курочко Рябенька,
Вже яечок нанесла?

Рябенька Курочка

Їх у мене без числа!
Треба? зараз принесу,
А не стане — знов знесу.

Бабуся

Добрі вийшли йїаліяниці
Чи такі тверді, як з криці?

Рябенька Курочка (образившись)

Насміхаються Бабуся...

Бабуся

Я жартую, я сміюся...
Жарт, голубонько, не сварка!..
Ти ж у мене — куховарка!
Хто так зварить і спече,
Що аж слина з уст тече?
Тільки ти!.. А пиріжки
Вийшли добрі, не важкі?

Рябенька Курочка

Як один: м'які, легенькі...

Бабуся

Вмієш ти спекти, Рябенька,
Що й сказати! Пиріжок
В тебе завжди, як пушок!
(Заглянувши під лаву).

Де ти, Песику?

Песик *(вискакуючи)*

Гав-гав!

Бабуся

На обід ти всіх позвав?
Запросив ти Півня чемно?
Усміхнувся йому приємно?
Що ж, він прийде?

Песик

Гав-гав-гав!

Бабуся

І Індика ти позвав?
Що ж? погодився?

Песик

Гав-гав!

Бабуся

Хай занадто не белькоче,
Крил без толку не волоче,
Бо розсердиться Ведмідь,
І скінчиться зле обід.

(Входить Ведмідь).

Бабуся

А! Ведмедику коханий!
Здоровенькі, довгожданий!
Як вам спалось?

Ведмідь

Йй же богу,
Всю ніч думав про дорогу:
Де й кудюю краще йти,
Щоб не стрінулись хорти,
Щоб не збитися, не збочить,
На мисливця не наскочить...
Ну, та добре все скінчилось,
Хоч не раз і серце билось...

Бабуся

Слава богу!.. Так сідайте
Та з дороги спочивайте.

(Ведмідь сідає на лаву).

(До Песика)

А ти йди, часу не гай,
Та гостей уже скликай.

Ведмідь *(гладячи Песика)*

А! це Песик!.. Той, що раз
Нас усіх від Лиса спас!
Що ж, ти більше не стрівав,
Більш не бачив Лиса?

Песик *(мотаючи головою)*

Гав!

(Вибігає).

Ведмідь

Де ж жовтенькі? Молоді...

Бабуся

Та на річці, на воді.

(До Ведмедя)

Що ж нового в вас чувати?

Ведмідь

Не виходив тиждень з хати.

Бабуся

А чому ж це? Не дай боже,
Занедужали ви, може?
Чи були живі-здорові,
Але йшли у лісі лови?

Ведмідь

Покусали мене бджоли,
Але так, як ще ніколи!

Бабуся

Що ви кажете?! Так дуже?

Ведмідь

Таж кажу, — лежав недужий:
Ноги стали, як колода,
Ніс — картопля із гророда.
Ухо в глечик обернулось.
Що ж? — Медочку заманулось!..

Бабуся

Де ж нагляділи медок,
Не помітивши бджілок?

Ведмідь

Та воно це так було:
Запримітив я дупло,
Ну, й поліз на липу вгору
І, долізши, хоч не скоро,
Лапу всунув у дупло.
Враз щось лапу припекло!
Стиснув жменю: чую — мед!
Покуштую наперед!
Вийняв лапу і у рот!
Щось як вискоче із соти!
Та як вжалить у язик!
Тут як зняв я галас-крик
Та на землю з липи плиг!
Перекинувся, встав, побіг.
Навмання, щосил, біжу,
А круг мене: «жу-жу-жу!»

(Стук у двері).

Ведмідь

Я вам потім докажу.
Страшно й зараз, серце б'ється...

Бабуся

Це іде Індик, здається...
Так, це він... уже белькоче...

Ведмідь

А чого від вас він хоче?

Бабуся

На обід іде... Цей гість
Дуже пишний на свій хвіст!
Як розпустить вахляром,
Та як пройдеться двором,
Та як крила поволоче,
Та як нагло забелькоче, —
Кури, гуси і качки
Всі дають йому стежки.
Тільки дивна в його мова:
Не второпаш і слова!

Ведмідь

А сердитий він, Бабусю?
Дуже я його боюся...

Бабуся

Та чого ж його боятись?

Ведмідь

Може стане він кусатись...

Бабуся

Як же він когось укусить?
Адже ж зуби мати мусить!
...Може вдарити крилом,
Може дряпнуть пазуром
Або дзьобом ще довбнути.
Не страшний він і не лютий!
Але чом же він не йде?
Певно хліба-солі жде!

(Усміхаючись, бере хліб-сіль і йде назустріч. Входять Індик, волочачи крила і розпустивши хвоста. Ведмідь з переляку не знає куди дітись).

Бабуся (до Індика)

Де вас, пане, посадити,
Щоб могли ви їсти й пити?
Тут би місце вам було.

Індик (киваючи головою)

Бло-бло-бло, бло-бло!
(Стук у двері. Входить Півень).

Бабуся

О, і Півник!.. Прошу, пане,
Всім у мене місця стане.
Мабуть паслися в садку?

Півень

Ку-ку-рі-ку!

Бабуся

Де Ведмедик?

(Песик показує під стіл).

Бабуся

Під столом?!

Ведмідь (висунувши голову, пошепки)

Чи не вдарить він крилом?

Бабуся

Та за що ж він бити стане?!
Швидше вже вилазьте, пане!

Ведмідь (вилазить і дивиться де сісти)

Оглушили мене криком.

Бабуся (просячи)

Може б сіли ви з Індиком?
Що там, — ніде правди діти:
Коли поруч посадити
Двох їх, — Півня і Індика,
Не обійдеться без лиха!
Ви могли б з Індиком сісти:
Різне будете ви їсти.

(Всі займають свої місця. Курочка і Качка подають на стіл паруючі страви).

Бабуся (беручи ополоник)

Всіх вас зараз погощу...
Вам, Медведику, борщу?

Ведмідь

Ще борщу не їв ніколи...
Де росте він? в лісі, в полі?

Бабуся

Де росте він, — це пусте.
На городі він росте.
Так борщу насипать вам?

Ведмідь (беручи ополоник від Бабусі)

Не турбуйтеся: я сам.

(Наливає).

Бабуся (до Індика)

Пишний пане! і вам, може?
Не дивіться так вороже!
Знаю, знаю я ваш смак.
Вам вівса, пшенички... так?
Та щоб досить їх було?

Індик (киваючи головою)

Бло, бло, бло, бло, бло!
(Бабуся подає миску з зерном).

Бабуся

А вам, Півнику, просця,
Трошки гречки та хлібця?

Півень

Ку-ку-рі-ку!

Ведмідь (допиваючи борщ з миски)

А коли ж дасте медку?

Бабуся

Усього не можна враз:
І на мед свій прийде час.

(Подає Півнику тарілку з зерном. Індик через стіл заглядає в тарілку Півня).

Півень

Хто, хто, хто, хто, хто, хто...

(Спочатку підбігає Рябенька Курочка; за нею в розчинені двері вбігають кури з подвір'я. Деякі їдять, інші, захопивши шматок хліба, тікають з ним із хати. Індик також встає, підходить до тарілки Півня і починає їсти. Півень дзьобає Індика в голову. Індик відповідає тим самим. Обидва стають у бойові пози. Кури починають кудкудакати. Ведмідь ховається за Бабусю).

Бабуся

Це що таке? Ви знову битись?
В гостях?! Негайно помирнитись!
Тут бійки я не допущу!
Обох вас кину до борщу!
Щоб зараз тут вас не було!

Індик

Бло, бло, бло, бло, бло!

Бабуся

Чого белькочеш язиком?
Пізнатись хочеш з помелом!?

(Бере Індика і викидає за двері).

Півень *(переможно)*

Ку-ку-рі-ку!

Бабуся

Бач! Переможець! Переміг!
А ти в садок би не побіг?!

(Бере Півня і викидає за двері. До курей)

А ви чого це позбігались?
Зчинили тут гармидер-галас!
А киш надвір! а киш нестись:
Курчата будуть хоч колись.

(Виганяє курей)

Сідай, Ведмедику, як слід.
Хоч доїмо удвох обід.
А ти, мій Песику, біжи:
Курей, індиків стережи,
Щоб знову Лис когось не вкрав.
Дивись та добре!..

Песик

Гав-гав-гав!

(Вибігає).

Бабуся *(приносить миску з медом)*

Ось це вам буде до смаку!

Ведмідь *(аж не всидить на місці. Нараз з острахом)*

А що це лазить по медку?
Мене аж трясця пройняла!
Це мушка лізе?

Бабуся

Ні, бджола...

Ведмідь *(з жахом)*

Бджола?! Бабусю! — Ще одна!
Їх цілий рій летить з вікна!
Вони страшніші, як хорти...
Куди сховатися, втекти?

(Бігає по хаті і не знає куди дітись)

У піч... не буде гаряче?

(Влазить у піч і зараз же вискакує)

Ой, ой, Бабусю, як пече!

(Зриває скатертину зі столу, накривається і тікне).

ЗАВІСА

17.1.1941 р.

БАБУСЯ В ГОСТЯХ У ВЕДМЕДЯ

П'еска для дітей

Простора хата у Ведмеда, яка нагадує грот з висячим корінням замість сталактитів. З лівого боку через отвір вривається світло. За ним спадає струмок і зникає в долині. В глибині дві купи бурого листа. На одній купі праворуч біля дверей лежить Ведмідь.

Особи:

Ведмідь.
Бабуся.
Мисливець.
Трое ведмедят.
Песик.

Голос (*з надвору*)

Та де ж тут двері? Вже від ранку
Шукаю в лісі я землянку, —
Але і досі не знайду...
Невже й додому так піду?!
А ти, мій Песику, лінюх!
Де сором твій?! ти ж маєш нюх!
Понюхай — де Ведмідь живе...
Чий ждати, доки зареве?
Чого ж вчепивсь, чого пристав?
Ведмедик де живе?

Песик

Гав-гав!

Ведмідь (*почувши гавкання пса, швидко вискакує з'листя*)

Приснилось?! Ні! Це гавкнув пес...

Мисливець, мабуть, близько десь!
До праці зуби, пазурні!
Я почащую їх в норі!

Голос

Так ніби тут? Почув твій ніс?
Ану, попереду ти лізь!
Чого ж ти хвостика сховав?
Злякався, боїшся?

Песик

Гав-гав-гав!

Ведмідь (*схопившись за голову*)

Знайомий голос!.. Наче чув,
А саме де й коли — забув.

Голос

Він тут! це — він: його й сліди...
Так ти попереду йди...

Ведмідь

Та це ж Бабуся! В гості йде...
І цуценятко молоде!
Вона без його ні на крок!
Я завжди бачив їх удвох...
Цей песик гавкає лише,
Та каченяток стереже!
Він не укусить, він не злий,
Ще й не говорить, бо малий,
Щоб не пішли?! Біжу стрівати,
Самі не втраплять і до хати.

(За хвилину входять Бабуся, Ведмідь і Песик з підгорнутим хвостиком).

Бабуся

Так ось де ви знайшли куток!
Серед ялин, беріз, квіток!
У вас тут, справді, божий рай!
Милуйсь, живи і не вмирай!

Ведмідь

Скажу, 'признаюсь вам, мені

Не зле живеться в гушині.
Ці гори, скелі і яри
Ховають стежку до нори,
І мало-мало хто сюди
З людей відважиться прийти...
Від раня діти надворі...
(Щось не сидиться їм в норі!..)
Безпечно бавляться весь день:
То вчаться танців, то пісень,
По горах лазять, по ярах,
Шукають гнізд по стовбурах,
Не раз обірвуться з дерев, —
І знімуть лемент, плач і рев,
А за хвилину знов надвір:
Котитися клубками з гір!
Через дітей не раз, бува,
Болить і серце й голова.

Бабуся

А де ж вони?

Ведмідь

Хіба ваш пес,
Йдучи, не винюхав їх десь?

Бабуся

Він має нюх, здається, злий,
Та, правду кажучи, й малий.

Ведмідь

Що ж, Песику, ти ловиш гав?
Не чув ти ведмедят?

Песик *(киваючи головою)*

Гав-гав!

Ведмідь

Поклич сюди їх!.. Хочеш? Ні?
Що ж, доведеться вже мені!

(Вибігає і чути, як кличе знадвору)

Агов, малі! Пора до хати!
Та швидше! Годі вже гуляти!

Бабуся *(до Песику)*

Ти ж, Песику, поводи́ся чемно,
Щоб нам усім було приємно.
А ведмедят не бійсь: вони
Смішні й товсті, як кавуни.
Щоб ти не гавкав, не гарчав...
Не будеш гавкати?

Песик

Гав-гав!

(Входить Ведмідь. За ним ведмедята, які не то боячись, не то соромлячись, вклоняються Бабусі і Песику. Песик ховається за Бабусю і також вклоняється).

Ведмідь

Оце й вони! В яру були,
З багна колоду там тягли.

Бабуся

Які гарненькі! всі водно.
Я наче знала їх давно.
Ще й дуже чемні вони в вас!
Таких я бачу перший раз!

(До Песику)

А ти не бійся, не соромсь,
Чого ж стоїш ти? Познайомсь,
Подай їм лапку, уклонись,
Так, як учила я колись.

(Песик соромливо підходить до ведмедят і подає лапку).

Ведмідь

Хай діти граються, а ми
Здала потішимся дітьми.

Ведмедя 1-ше

Ми підем бавитись надвір:
Спускалися в долину з гір.

Ведмідь

Ідіть, та 'грайтесь поблизу,
Бо, може, з вас когось позову.

(Ведмедята і Песик весело вибігають з хати).

Ведмідь

Стомились, мабуть, ви як слід.

Бабуся

Чи ви зварили вже обід?

Ведмідь

Я не варю: мені дарма —
Чи є обід, а чи нема.

Бабуся

А я обідаю щодня,
Взяла з собою і горня.
Не тільки стане нам обом,
А наїмося всі гуртом.

(Вбігають, майже вкочуються ведмедята й Песик).

Ведмедя 2-ге

Мисливець в лісі! Біля нас!

Ведмідь (схвилювавшись)

Куди пішов? він бачив вас?

Ведмедя 3-є

Стояв за деревом, хитавсь
І все з рушниць націлявсь.

Ведмідь

Це лихо йде! За цілий вік
Тут не ступив ще чоловік.
Як увійде, — всі на його вмиють.
Щоб зразу з ніг його звалить!
Рушницю вибити! а там
Уже робитиму я сам!

Ведмедя 1-ше

Його я в ногу укушу!

Ведмедя 2-ге

Я вдарю в ухо й оглушу!

Ведмедя 3-є

А я як дряпну пазуром!

Ведмідь

Ми лад йому дамо гуртом.

Бабуся

Мисливець близько... Чути тріск...
Руки лише маленький стиск,
І хтось із вас, вже неживий,
Лежить холодний і німий.
А стисне вдруге, і впаде
Життя, як ранок, молоде.
Я маю думку, і вона
Лише спасе нас всіх одна.

Ведмідь

Кажіть, Бабусю. Час не жде.
Сюди Мисливець вже іде.

Бабуся

Ховайтесь в листя і мовчіть!
Не ворухіться! не дихніть!
Що я казатиму, — дарма:
Вас не було тут і нема.
Ховайтесь швидше!

(Ведмідь ховається сам, ведмедята разом, окремо).

(До Песика)

Ти лишиш!
На мене пильно все дивись.
Коли моргну, тоді не гайсь:
Рушницю в лапки — і сховайсь!

Грубий голос (знадвору)

Ану, вилазь! Стрівай мене!
Як хочеш: — куля не мине!
Не йдеш? Ну, що ж! То я піду.
Заснув? — Так з ліжка підведу!

(Входить Мисливець з рушницею і, побачивши Бабусю, здивовано спиняється).

Мисливець

Це не Ведмідь... а я зову...

Бабуся

Це я... Бабуся... тут живу..

Мисливець

Таж тут Ведмідь! Його й сліди.
Невже я втрапив не туди?!

Бабуся

Ведмідь не тут! Ведмідь живе,
Де річка вербами пливе.

Мисливець

Ага! Дарма! Спочину мить:
Нехай Ведмідь як слід поспить,
Бо вже не матиме часу:
На шинку піде й ковбасу.

(Ставить рушницю біля дверей і сідає)

А як ви в лісі живете?

Ну, що, наприклад, ви їсте?

Бабуся

А так, як прийдеться. Зимою,
Як сніг укріє все габою
І вхід в землянку замете, —
Тут в лісі жити — не пусте!
Не вглядиш ти й душі живої;
Сидиш та ждеш весни ясної.
Іси картоплю... бурячки.

(З купи листя)

Ачхи! Ачхи! ачхи, ачхи!..

Мисливець

А хто це чхає?! Подивлюсь...

Бабуся

Та не дивіться: це дідусь,
Блудив по лісі, застудився

І перележати впросився.
Пустила я... Нехай спочине,
Бо піде хворий і загине.
Віддячить він колись за те...

Мисливець *(сідає)*

(Бабуся моргає Песикові. Песик з рушницею непомітно зникає).

А як ви в літі живете?

Бабуся

О, в літі нічого журитись:
Лише раненько встати, вмитись,
Узяти кошика — і в ліс!..
Грибів, як маку того, скрізь!
Зірвеш на яблуні кисличку,
Або малину чи сунічку
І наїсися часом так,
Що й до обіду втрапиш смак.

Мисливець

А як, буває, неврожай, ^{чи}
Лягай на спину і вмирай?!

Бабуся

Ім слимачки... варю траву...
Отак у лісі я й живу...

Мисливець

Чому б в селі не жити вам?

Бабуся

Мені, скажу вам, нудно там.
До лісу змалку звикла, я...
Тут вранці чуєш солов'я
І цілий божий день пташок.
Тут поблизу шумить струмок.
Біжить, розказує про те,
Де в лісі папороть цвіте,
Куди біжить він і чому
Так вдома нудиться йому.
Тут бачиш сарну з-за кущів,
Пасуться тут гурти зайців,
Тут бачиш, як ведмідь іде...

Мисливець

Ведмідь, ти кажеш? де він, де?
(Кидається до рушниці).

Бабуся

Та я кажу, що в лісі йде...

Мисливець

А де моя рушниця, де?

Бабуся

Не знаю. Песик її взяв,
Пішов на лови та й пропав.

Мисливець

Я без рушниці як без рук:
Без неї я боюся й мух!

(З другої купи)

Ачхи! ачхи, ачхи! Ачхи!

Мисливець

А хто це чхнув?

Бабуся

Це їжачки.
Учора з лісу принесла.
Їх в лісі лазить без числа.
Такі гарненькі їжачки!..

Мисливець

Коли б не кляті колючки.

Ведмідь (з листя)

Ачхи, ачхи, ачхи! Ачхи!

Мисливець

Знов чхає хтось!..

Бабуся

Це знову дід.
Е, застудився він як слід.

Мисливець

На вогкій він лежить землі.
Накрій, — хай спить собі в теплі.

Бабуся

Ще накривати?! Та дідок
Радий, що й цей знайшов куток.

Мисливець

Так я піду!.. Рушниця де?

Бабуся

Сама дивлюсь. Нема ніде!

Мисливець

Я без рушниці не піду,
Бо стріну ще якусь біду!

Бабуся

Так хвильку Песика пожди.

Мисливець

Не можу ждати...

Бабуся

То так іди...

Мисливець (сердито)

Давай рушницю! Щоб за мити!

Бабуся

Та ось «дідок» уже біжить.

Мисливець (остовнів)

Та це ж не дід! та це ж Ведмідь!

Ведмідь

Ану, на поміч, діти, йдіть!
(Вибігають ведмедята й оточують Мисливця).

Мисливець

Куди ж, Бабусю, я попав?!

Ведмідь

Скажи, — чого ти тут шукав?
Признайся: може я й прощу..

Мисливець

Та я... сховався від дощу.

Ведмідь

Це в тебе правда?.. Сухо скрізь.
Дощу давно не бачив ліс.
Кажі! Не скажеш, — пропадеш,
Відсіль нікуди не втечеш!

Мисливець *(стаючи на коліна)*.

Простіть! Пішов на лови я...
Повірте: вперше за життя!
Казали: тут Ведмідь живе,
Щоранку чути, як реве.
Ну, я з рушницею й пішов,
Хоч і холода в жилах кров.

Ведмідь

За що ж ти вб'ить хотів мене?

Мисливець

За що?.. Мій розум не збагне!..

Ведмідь

І завтра підеш?

Мисливець

Ні, о, ні!
І не присниться вже мені.
Я і рушницю вам лишу..

Бабуся

Простіть його! вже й я прощу..

Ведмідь

Гаразд, — прощу!.. Ну, руку дай,
Іди собі або сідай.
Ми поговоримо як слід...
Я бачив ліс, ти бачив світ.

Сідай на листячко м'яке...
...Життя у мене нелегке!
Дошкулить голод, — треба йти,
Здобути щось і принести.
Лежить воно не знати де, —
А вже мисливець, куля жде.
Чого ж стоїш? Не бійсь, сідай...
Ось мед! Як хочеш, скибку вкрай!

Бабуся

Хіба ж не добрий мій «дідусь»?

Мисливець

Я ведмедят отих боюсь!

Ведмідь

Дарма! Не займуть, як скажу.
Сідай!

Мисливець

Я краще побіжу!..

Ведмідь

Як хочеш бігти, то біжи,
Та де живу я, не кажи!

Мисливець *(сміючись)*

Скажу лише, що чув «ачхи»:
То чхав «дідок», то «їжачки».
Ну, та й пригодонька!..

(Чухає потилицю, вклоняється і виходить).

Ведмідь

Прощай!

(Услід)

Та стежки в ліс не забувай!

(До Бабуся)

Це ти дітей спасла й мене!

Бабуся (сміючись)

Мисливець, мабуть, не засне:
Всю ніч він чутиме «ачхи»,
То чхне «дідок», то «їжачки».

(Вбігає Песик з рушницею і весело скаче навколо Бабусі).

Песик

Гав-гав, гав-гав, гав-гав, гав-гав!

Бабуся (показуючи на Песика)

Це він усіх нас врятував!

Ведмідь

Ти правду кажеш: він нас спас.

Ведмедя 1-ше

Хай Песик цей живе у нас!

Голоси ведмедят

Бабусю! Хай живе у нас...
Бабусенько! благаєм вас...

(Кидаються до Песика, обнімають його і плигають навколо Бабусі).

Ведмідь (до Бабусі)

Самі розважте ви: чому
Тут не лишитися б йому?

Бабуся

Лишишся, Песику?

Песик (мотаючи головою)

Гав-гав!

Ведмідь (до Песика)

А може б в нас лишився ти?

Бабуся

Е, ні! Він мусить стерегти
Моїх курей, гусей, качок...
Він в мене пильний пастушок.

Без його вскочить вовк у двір,
Загляне лис, пролізе тхір.
Що я робитиму сама.
У мене сили вже нема:
Не дожену, не одніму,
Не кине він мене саму.

(До Песика)

А може б ти розміркував?

Песик (скачучи і обнімаючи Бабусю)

Гав-гав, гав-гав, гав-гав, гав-гав!

(Ведмедята з розпачу закривають лапами очі і починають плакати-ревти).

ЗАВІСА

17—20.1.1941

З М І С Т

Поезія О. Олеса. Максим Рильський 3

Із збірки «З журбою радість обнялась...», Кн. I

В дитинстві ще... давно, давно колись.	13
З журбою радість обнялась...	14
Айстри (Опівночі айстри в саду розивіли...)	15
Ах, скільки струн в душі дзвенить!	16
Пекло, здавалось, було в ту годину...	17
Сніг в гаю... але весною	18
Хтось ударив без жалю по серці моїм	20
Пташко! Будь рада теплу і весні	21
Слова утіхи (Втішай її, кажи їй бідній...)	23
Її душа — як чайка над водою...	24
Коли весна рожева прилетить	25
Що мені з того, що сонце весняне	26
В болотах жаби рай знайшли	27
Іскра (Вона б ще жевріти могла)	28
Літньої ночі (Дихають тихо акації піжні)	29
Ти знов прийшла, щоб всі чуття холодні	30
Ой не сійтесь, сніги, ой не сійтесь, рясні	31
О ніч чудовна і чудова	32
Дві хмароньки пливли кудись	33
Ой не квітни, весно, — мій народ в кайданах	34
Конвалія (Очі розкрила конвалія біла)	35
Душа моя — пустка холодна й німа...	36
Підбиті голуби знімались	37
Ти з'являєшся, як ранок...	38
Коли хочеш знать, серденько	39
Любов (О, не дивуйсь, що ніч така блакитна...)	40
Чари ночі (Сміються, плачуть солов'ї)	41
Хай вона грає, танцює, співає	43
Хвиля (Там, де верби хиллять віти)	44
Зимою (Дивилося сонце на срібні віти)	48
У тім садку, де ми колись сиділи	49
Хто нам казати не давав	50

Безсмертники (Вони давно вже втратили життя)	52
Погасло сонце ласки і тепла	53
На гори високі, на срібло снігів!	54
Імпровізація (Я не буду самотнім ніколи стоять)	55
З пісень неволі (Коли б був я сокіл вільний)	56
Для всіх ти мертва і смішна	57
Міцно і солодко, кров'ю упившись	58
Як зграя радісна пташок	59
Ти знову у мене окрилюєш мрії	60
Потік століття зносив гніт	61
Серце на обрії, ранок встає	62
Вони — обідрані, розбуті	63
Жалібна пісня (Хай душі, що повні і смутку і сліз)	64
Лебединий зграї (Ви в ірій линете від сірого туману)	66
Не слів мені, а стріл крилатих, вогняних!	67
Я більше не плачу... Я муку свою	68
Капітану Шмідту (Хай його по-звірськи вбито)	69
Довго хмарами небо покрите було	70
Нехай обдурений я сном	71
Осіньню віє... весь світ, мов тюрма...	72
На високій скелі ранньою добою	73
Не дивися в душу: труни там сумні...	74
Болить душа моя, болить...	75
Нарцис, закоханий в лілею	76
Ти зовсім мене не кохала	77
Понад руїнами шумить журливо гай...	78
Поглянь у душу: там в труні	79
Вгледіти щастя, зомліти, осліпнути	80
Ні, забуття не дасть мені й сама природа...	81
В саду восени (Тоді, як ще листя зелене було)	82
Гроза пройшла... зітхнули трави	83
Жита з волошками, і луки, і гаї	84
Чому з тобою ми не хвили?	85
Тануть, в'януть сніги	86
Вона ішла... але здавалося мені	87
Серце моє — клітка	88
Місяць, закоханий в ніч чарівну	89
Люблю її, зову своєю	90
Твої очі — тихий вечір	91
Ти в ліжку ще. На крилах золотих	92
Він жив один в своїй пустелі	93
Раз високо над горами...	94
Зрадила та, що любила...	95
Полилась по срібній ночі	96
Первалися струни на арфі...	97

З кримських образів

На сірій скелі мак цвіте	98
В обіймах хмар мовчали скелі	98
Літній вечір... Гори в млі	99
В сріблястім морі сад втонув	99
Вічне море вічно летить	99
Я на камені над морем	100

Вийди, о вийди! я жду тебе. жду!	100
Коля на крилах хмар злотні	101
Осріблені місяцем гори блищать	101
Біг я далеко від смутку і горя	102
Затремтіли струни у душі моїй	103
Прийди, прийди... Нудьгу по тобі	104
Казка ночі (Ти заснула, мила? встань!)	105
Ходім відсіль, де радощів немає	106
Глянь, мій милий, скільки вроди	108
Хай щебечуть поцілунки	109
Срібні акорди, що з серця знялись	110
Цілий день ти нудилась в кімнаті своїй...	111
На концерті (Нудьга, журба і сум в роялі)	112
Стало знов темніше... хмари позвисали.	114
Три менти (Тихше, тихше: ходять звірі)	115
Ми не кинемо зброї своєї	116
З військом за волю боролися ми	117
Над трупами (Ви мужа убили... лежить він в крові...)	118
Ах, минали б бенкети криваві...	119
В години розпачу (Візьміть мене, хмари, на крила свої)	120
Ха-ха! ха-ха! краса яка!	121
В провалля розпачу, де плив я без весла	122

Із збірки «Поезії», Кн. II

Моїй матері (Мати, мати! не журися)	124
Яка краса: відродження країни!	126
Небо блакитне, зелена земля	128
І нелюба свого теплом я обливаю	129
О слово рідне! орле скутний!	130
Тіні (Куди піти)	131
Ллється море, плеще в берег	133
І ви покинули...	134
Колись здавався ти мені орлом підтятим	135
Розквітлу папороть шукаєш ти в лісах	137
Світає... ніч поволі тане	138
Не беріть із зеленого лугу верби	139
Не зашумлять столітні верби	140
В країні мертвій і безплідній	141
На чужині (Ой чого ти, тополенько)	142
В міщанській одіжжі і в рідному вінку	143
Ідіть! ніхто вас не спиня	144
Рано-вранці (Зайнялися гори! В золоті каміння)	145
Лився спів колись у мене	146
Єсть дивні лілеї, що, вранці родившись	147
Народ, як мертвий, спить без снів	148
В проваллі темнім, десь на дні	149
Небо з морем обнялося	150
О сарнонько, прихось	151
Над морем (Шуміть, шуміть, морські безодні)	153
Хто сміється в той час, як повинно ридати	155
Зустрітись, щоб зразу розлучитись	156
Коли тебе розлюбе мила	157
Не жди докорів і погріз	158

Синіла ніч, дивились зорі	159
Я ріс в болоті, мов бур'ян	161
Коли на крилах ночі	162
В пісні муки, в м'юці щастя	164
Кожний атом, атом серця	165
«Вклонися ж йому ти низенько... низенько...»	166
У долині, поміж горами	167
Дай руку, мій вітре крилатий	169
Усе жило	170
Дурю себе, в думках другу малюю	171
Пісня сліпих (Етюд)	172
Поставте келихи і оргії спиніть	173
Єсть квіти такі, що ніколи не квітнуть	174
Тайни ночі (Тихше, тихше! не диши!)	175
Ой була на світі та удивонька	177
Долини сплять, а я на горах	179
Продавай чужинцю хату	180
Ти не дивуйсь, що в'януть квіти	181
Невже твої уста-коралі	182
Восени (Плаче день, гуляє вітер)	183
Даремно все... і голос єсть, і кобзу маю	185
Щоденно ворони летять	186
Ти смієшся!.. Годі, брате	188
Везли їх, зраних в борні з солдатами	189
Як вінки плела ти з квітів	190
Я не зазнав тих ніжних ласк і слів	191
Не забуду я... о, ні!	192
О, ще не всі умерли жалі	193
Я сонця жду, і сонце зійде	194
З листа (Перший пролісок блакитний)	195
Нехай, як грім, гудуть гармати	196
Троянди (Довго їх сонце без жалю пекло)	197
Доки ви будете ждати, кам'яні	198
Над коліскою (Спи, мій малесенький).	199
Прокляття, розпач і ганьба!	201
Нащо, нащо тобі питати	202
Душа моя не зна вже більше гріз...	203
Хто ви? хто ви? з нагаями	204
Гори дикі і суворі	206
Минуло два роки, — і нудно їм стало	207
Вечір... Навколо зима і зима...	208
Жалко і весело! сльози і сміх!	209
Хай наші вчинки божевільні	210
Скоро сонце засміється	211
Тя в ту ніч другим зоріла	212
О моя Русалко з срібними речами	213
Одну я любив за веселість	214
В квітках була душа моя	215
Не цвітуть квітки зимою	216
О, правда! Мій народ смішний безкрає...	217
На цвинтар сумно не ідуть	218
Як прекрасна царівна у казці старій	219
Хіба не бачите, що небо голубіє	220

Із збірки «Поезії», Кн. III

3 циклу «Щороку»

I. Снігу, ой снігу якого	221
II. Спала природа під ковдрою білою	222
VIII. В небі жайворонки в'ються	222
IX. Вітер віє, віє, мліє	223
XV. Підкрадались,гнулись, слались	223
XXIV. Що холод, як сонце	224
XXV. Тихо у полі... ні співу, ні шуму	224
XXVI. Хто долі кориться, хто далі не йде	225
XXVII. Але я забуду і жаль і ганьбу	225
XXVIII. Тигр, що людям давсь піймати	226
XXIX. Вітер хворий віє стиха	226
XXX. Хто із нас не ніс на гори	227
XXXI. Біг і я колись в простори	227
XXXV. Вишиває осінь на канві зеленій	227
XXXVII. В'ються тумани, пливуть над землею	228
XXXVIII. Сум. Безнадійність. Руїни	228
XLI. Вітер носить, літає	229
XLV. Плаче Вітер, туже бідний	230
XLVI. І думає Вітер: «Я хочу знайти...»	230
XLVII. В полі хуга. День — не день	231
XLVIII. А увечері він лине	231
Веснянка (А вже красне сонечко)	233
З Ясамані (Квітнуть, дихають троянди)	234
Косять коси	235
Хто зберіг любов до краю	237

Із збірки «Поезії», Кн. V

Десять літ (Десять літ минуло, як пісні крилаті)	238
Живу в якімсь чаду-тумані	240
Лебеді плавають! Лебеді плавають	241
Люблю, люблю, а що — не знаю	242
Тепер в маю, тепер весною	243
Щодня ми стрівались з тобою	244
Наче море в краях полудневих	245
Не нам, не нам осміяним сміятись	246
Італійська ніч підкралась	248
Ти не прийшла	249
Вахляром проміння впало	250
Заходить сонце (Праворуч — сонце і пожежі)	251
I. Коли твоє убрання біле	252
II. Коли струнка, граційна, боса	253
І де ми сили беремо	254
Зима... і пролісок блакитний!	255
Лечу в думках над море Середземне	256
Я знаю,—тяжко вам... і чую я докори	258
Надо мною в'ються хмари	259
Знов лечу я над степами	260
На крила, на крила! До сонця, брати!	261
Так, як Данте любив Беатріче	261
Про мене ти забула	262

Нехай сніги лежать, як килим	264
Не ніч-страховище лякає	265
Хай літають вітри, хай сміються громи	266
Із панських прихвостнів-рабів	267
I. Ч. (Я таким лишився, як колись і був)	268
Гримить потоки, летить по горах	269
Чому я барвінком в гаю не стелюсь	270
Чом ти між нами, чом не на ниві	271
Ти все любиш його безнадійно	272
Скільки слів-казок казалось	273
Чи згадуєш?.. Хоч згадуєш?.. Хоч снюсь?..	274
Не треба струн! Меча мені гостри	276
Замовкніть всі: великий час прийшов	277
Грім і буря — смерть для нас	278
Воля! Воля! Сниться, може?	279
Схід сонця зустріти я вийшов у поле	280
Ранок, ранок! Час світання...	281
1 мая (Червоні прапори, куди не кинеш оком)	282
Співають, сміються, а я не сміюсь	283
Лебідь (На болоті спала згряя лебедина)	284

Із збірки «Перезва»

Вчора справили весілля	286
По «Esels-Platz» напідпитку	288
Державні місці	289
«В своїй хаті своя правда і сила і воля» (Ходжу як дурень, як лунатик)	290
Такий плохий, малесенький	292
Чарівна, як сонце, і легка, як хмарка	294
Я дипломат... уже два роки	295
На місці міністра фінансів колись	296
Хоч мав він голову не хитру	297
Колишній мій каліка-сват	298
Весь вік прожив я в «Петрограді»	299
Колись блискучий ад'ютант	300
Ти купив собі віллу без крику	301
Ніхто не знав, ніхто не чув	302
Хто з нас в міністрах не бував	303
Борітеся — поборете	304
Слон голодає... Був піст	305
Про правих есерів короткий мій спів	306
«Та ти ж червоний, наче рак...»	307
Він справжнім був паном у ложці води	308
«Національний Раді» (Ой коли зібралась народитись «Рада»)	309
Вони зійшлися, небораки	310
Балада (Йду по вулиці — дивлюся)	311
Моя орієнтація (Орієнтуймося! Спасибі!)	313
Чи не мати для нас і для всіх УНР?	315
Пішла в письменники блоха	316
Це ти, свинопасе Панасе	317
Я ніколи не був шантажистом	318
Емігрантське (Чи принесеш ти сто корон?)	319
Скориход (Ледве чутка донеслася)	321

Із збірки «Чужиною», Кн. VII

В вигнанні дні течуть, як сльози	323
Зелений ліс, і май, і сонце	324
Жита! Пригадую...	325
Як жити хочеться! Несказанно, безмірно...	326
Роси, роси, дощику, ярину	327
Вона приходить завжди в певний час	328
Сьогодні стрінемось... Ми станемо знайомі...	329
Урбанікелер, Урбанікелер	330
Весна, Шенбрун і липові алеї...	331
Сьогодні на рингу, в вітрині, зустрів я	333
Тільки далеко від тебе	334
Люблю! як в перший раз люблю	335
З тобою жити на одній землі	336
Ти біля моря... Хотів би стати	337
В кафе, наповненім юрбою	338
Пратер! Пратер! сон дитячий	339
Хочу я троянди, що цвіте в саду...	341
Така буває ніч в маю	342
Така глибока втома...	343
Мені було так дивно тепло з вами	344
Цілую вас в прекрасну вашу руку	345
Забуду все. Лишу твої уста...	346
День золотий, золотий та хороший	347

Із збірки «Княжі часи» (Минуле України в піснях), Кн. VIII

Печенізька облога Києва	348
Похід Ігоря Святославича і бій з половцями	352

Із збірки «Поезії», Кн. X

Фіалки сліпий продає	355
Згадую: так я в дитинстві любив	356
Який шалений вітер!	357
Весна ішла й мене минула...	358
П'ять весен минуло і шоста прийшла	359
Там десь за мурами цвітуть луги	361
Тривожні сні...	362
Як пес голодний, кикутий і гнаний	364
Стомився я вкрай в цій безмежній пустелі	365
Коли я вмер: — забув, не знаю...	366
Ніжну-ніжну, як подих биліни	367
Серед юрби веселої, гучної	368
В. Самійленкові (Скільки пісень нам співець проспівав)	369
Гіркий був келих життєвий	370
Була, як ніч, душа моя	371
Принесла мені весна	372
Твоїм очам цвісти б у полі в житті	373
Прийди в мій сад, як з сонцем стане	374
Ти до мене прийдеш рано	375
І знов на горах я, овіяних вітрами	376

Золоті хвилини лунуть	377
Хотіла променя тепла	378
Набачився ланів зелених, золотих	379
Нехай мене чарують квіти	380
В золотій смушевій шапці	381
Щоранку, як займеться сонце	382
Як сарна, ти струнка і мила	383
Море, о море, приснись хоч мені	384
К. М. Г. (Що я бачу? Цвітом вишні)	385
Хочеш ти, щоб пісню я для тебе склав	386
Сьогодні стрілися, спинились	387
Щодня я без стежки блукаю	388
М. Г. (Ах, як ніяково мені...)	390
О. Кобилянській (Привіт, уклін низький вам, пані)	391
Вона горить вечірньою зорею	392
На ставку купались гуси	393
Вчора жито жала	394
Серед поля попід небом жито жала	396
«Прийдуть ще дні для журби...»	397

Із збірки «Кому повім печаль мою...», Кн. XI

Марії Заньковецькій (Вона пішла дорогою страшною)	399
О принесіть, як не надію	400
На чужині (Не вірив я в життя по смерті)	401
Літо. Свято. В місті тиша	402
Все більш і більш зникає рідний берег	404
О недурно в скорботах ми плачемо	405
Схилив я голову і йду поволі	406
Коли б я знав, що розлучусь з тобою	407
В часи утечі і вигнання	408
Моїй матері (Приснилося, що я вернувся додому...)	409
Уймають болі єдині сни	410
Хто в час пожежі край свій кине	411
Однаково: більше не жити	412
«Вилітали орли...»	413

К а з к и

Злидні	434
Микита Кожум'яка	455
Бабусяна пригода	476
Ведмідь в гостях у Бабусі	485
Бабуся в гостях у Ведмеда	496

Олесь Александр Иванович

Избранное

Издательство «Радянський письменник»

(На украинском языке)

Редактор О. С. Дяченко

Художник В. І. Хоменко

Художній редактор К. І. Золотарьова

Технічний редактор Й. М. Вайншенкер

Коректор К. Ю. Лига

Здано на виробництво 12/X 1957 р. Підписано до друку 17/III 1958 р.
Формат 84×108^{1/32}. 16^{5/16} фіз.-друк. арк., 26,96 ум.-друк. арк.,
13,63+1 вкл. обл.-вид. арк. БФ 02077. Тираж 15 000. Зам. 1331.

Ціна в оправі 8 крб. 40 коп.

Радянський письменник, Київ, Червоноармійська, 6

4-а військова друкарня.

С. 1. 1961. 84. КОБ.